

792(052)

Aleksandari Zora ZLATKOVIC

Aleksandar i Zora ZLATKOVIC

Muzej pozorišne umetnosti SR Srbije
Beograd

Biblioteka TEATRON

Trgovina u Pančevu *Kod Zlatne
Dinje* u kojoj je Zlatković izučavao
trgovački zanat pre stupanja u
pozorište

Zlatković kao Danja (Viktor
Riškov: *Zmija-devojka*), Narodno
pozorište u Beogradu, 1913.

ПЕТРА НИКОЛИЧ

PETRA
NIKOLIĆA
POSLEDNICI

PETAR
NIKOLIĆ
NACHFOLGER

КОЗЛАТИЕ ЛИНЕ

СТОВАРИШТЕ
ГЛАНТЕРСКЕ
КРАТКЕ и
ПЛЕТЕНЕ
РОБЕ.
БЕЛОГ РУБЉА
и
НАКИДА ЗА ОДЕЛЯ.

КА ПОСЛЕДНИЦИ

ZUR GOLDENEN
ZUCKER-MELONE

NIEDERLAGE
DEUTSCH
GALANTERIE
KURZ
WIRKWAREN,
WEISSWÄSCHE
UND
KLEIDER AUF WILZE

URMAŞII LUI
PETRU
NIKOLICI

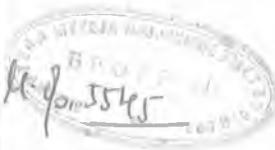

NIKOLICI
PETRU
UTÓDA

MPH. 6090

O velikim dramskim, operskim i baletskim umetnicima koji su vrhunskim kreacijama obeležili vreme i obogatili našu pozorišnu umetnost ostali su uglavnom samo fragmentarni zapisi, varljiva sećanja i izbledele fotografije. Muzej pozorišne umetnosti SR Srbije u želji da sačuva od zaborava ta znamenja našeg pozorišta odlučio je da pokrene biblioteku TEATRON.

Biblioteka TEATRON je osnovana 1975. godine.

Izdavač:
Muzej pozorišne umetnosti
SR Srbije
Beograd 11000
Gospodar Jevremova 19

Recenzenti:
Olga Milanović
Veroslava Petrović

Glavni i odgovorni urednik:
Dragovan Jovanović

Lektor:
Milena Nikolić

Korektor:
Vitomir Teofilović

Redakcija:
Zoran Filipović
Siniša Janić
Dragovan Jovanović
Olga Milanović
Veroslava Petrović
Ksenija Šukuljević

Tehnički urednik:
Nenad Pavlović

Štamparija:
6. oktobar, Pančevo

Sekretar redakcije:
Olga Marković

Štampanje ove knjige
završeno je 20. aprila 1981. godine.

Design:
Saveta i Slobodan Mašić

Realizacija:
Studio Structure, Beograd

Knjigu pripremio i uredio
Siniša Janić.

Ova je knjiga štampana
uz finansijsku pomoć
Samoupravne interesne
zajednice za kulturu
Beograda.

Izvođači drame *Boj na Kosovu* od Jovana Subotića, Srpsko vojničko logorsko pozorište u Lazuazu, 1917. Sleva: Momir Nikolić kao Miloš Obilić, Aleksandar Zlatković kao Vukosava, Miroslav Krstić-Štiha kao Mara i Dušan Životić kao Vuk Branković.

Aleksandar Zlatković (levo) kao Vadius i Mirko Milisavljević kao Trisoten (Molijer: *Učene žene*), Narodno pozorište u Beogradu, 1947.

D.L. 794092).

Aleksandar i Zora ZLATKOVIC

Knjiga posvećena Aleksandru i Zori Zlatković javlja se tri decenije posle njihovog silaska sa scene Narodnog pozorišta u Beogradu. Portreti su oživljeni na dokumentima koje su posvetili Muzeju pozorišne umetnosti, zatim na izvorima zapisanim u štampi, ili na pamćenjima i živim sećanjima koji su se urezali ranije, na predstavama, pri susretima i razgovorima sa Zlatkovićevima.

Posebnu celinu čine uspomene iz pera mlađih kolega i saradnika u pozorištu, koji sadrže impresivne detalje o njihovim umetničkim i ljudskim likovima, zapažene u svakodnevnom zajedničkom životu u teatru, u toku proba, predstava, druženja.

I sama Zora Zlatković je pisala svojevremeno o svojim prethodnicima koji su široko zračili u doba njene mladosti. Ovi zapisi, delimično ranije štampani, ovde su celovito objavljeni kao dokaz o povezanosti Zlatkovićevih sa pozorišnom tradicijom koja je svojim najboljim primerima okupljala njihovu pažnju, inspirisala ih i činila deo njihovog života.

Zora Todorović-Zlatković u šestoj godini (1897), kada je počela da nastupa na sceni Narodnog pozorišta u Beogradu u dečjim ulogama

14 Aleksandar i Zora Zlatković

sadržaj

Siniša Janić: Aleksandar i Zora Zlatković na pozornici	17
Uloge	
Zora Todorović-Zlatković	53
Aleksandar Zlatković	59
Svedočanstva kritike	67
Radoslav Vesnić:	
Umetnička porodica Zlatković	87
Borivoje Stojković:	
Šta čini Aleksandra Zlatkovića modernim i velikim glumcem	99
Staša Beložanski:	
Zlatković u sećanju	105
Pavle Bogatinčević:	
Zlatković, glumac-fanatik	107
Nevenka Urbanova:	
Glumci iz moje ulice — Zora i Saša Zlatković	109
Slavko Simić:	
Prijatelji Zlatkovići	114
Mileva Bošnjaković:	
Saputnici Zlatkovići	117
Zora Zlatković:	
Naši stari glumci	124
Milka Grgurova 1840-1924	124
Vela Nigrinova 1862-1908	126
Zorka Todosić 1864-1936	127
Persa Pavlović 1864-1944	129
Bogoboj Rucović 1869-1912	131
Miodrag Beković 1887-1915	133

Sava Todorović (1862 — 1935),
glumac i reditelj Narodnog
pozorišta u Beogradu, otac Zore
Zlatković

Leposava Todorović (1874 — 1948),
članica Narodnog pozorišta u
Beogradu, majka Zore Zlatković

siniša janić:

Decenijama udruženi glumom, zatim i brakom, Zlatkovićevi su bili bliski i godinama rođenja, stupanja na pozornicu, odlaska sa scene, a ubrzo zatim i iz života. Aleksandar je rođen u Požarevcu 26. avgusta 1890, Zora u Beogradu 8. septembra sledeće godine. On je angažovan u beogradskom Narodnom pozorištu 28. avgusta 1909, ona 1. avgusta 1910. Zora je penzionisana januara 1951, Saša maja 1952. Ona je umrla 3. oktobra, a on posle dva meseca, 3. decembra 1956. Povezivalo ih je zajedničko pozorište, predstave i uloge, uspesi i dileme, a iznad svega, beskrajna odanost pozivu, ispunjena poštovanjem, divljenjem, trudom i odricanjem. Podvajali su ih jedino putevi kojima su u ranoj mladosti došli na scenu.

Zora Todorović-Zlatković pripada krugu glumaca koji su rođenjem i nasleđem bili predodređeni za glumu i upućeni na scenu. Njen otac Sava Todorović, glumac-prvak i reditelj Narodnog pozorišta u Beogradu, uvažavan kao izvrstan umetnik i ugledan građanin, bio je od kraja stoleća jedan od oslonaca prestoničke scene. Majka Leposava Todorović je zauzimala skromno mesto po umetničkom rangu, ali ne i brojem godina provedenih na sceni u brojnim epizodnim ulogama i neprestanim nastupima u pozorišnom horu. Njene tri sestre, Milica Pavković, Stana Stefanović i Savka Miljković, bile su glumice, prve dve u putujućim pozorištima (Stana se bavila i književnim radom), a Savka sa mužem Veljom i čerkom Sofijom-Cocom pripadala je redu najuglednijih glumaca prestoničke scene. Taj uži porodični krug širio se gotovo svakodnevno u kući Save Todorovića dolascima glumaca iz bližeg i daljeg srodstva, kumstva, pobratimstva i dugogodišnjeg prijateljstva, među kojima su bili Milka Grgurova, Zorka Todosić, Ilija Stanojević, Svetislav Dinulović, Raja i Persa Pavlović. Kasnije su dolazili i školski drugovi Zore Todorović: Milutin Bojić, Dragoslav Nenadić i drugi mladi književnici i

Glumačka porodica Miljković:
Velja, Savka i kći Sofija-Coca
(udata Đorđević) — teča, tetka i
sestra od tetke Zore Zlatković

aleksandar i zora zlatković na pozornici

intelektualci.

Pored oca i majke Zora je počela da nastupa u Narodnom pozorištu već od svoje šeste godine (od 1897) tumačeći iz sezone u sezoni devojčice i dečake, kasnije i tek stasale devojke u epizodama. U jedno vreme, po njenom upisu u Žensku gimnaziju, činilo se da će se usmeriti drugom pozivu, jer je srednja škola u to vreme još uvek smatrana visokim obrazovanjem za jednu glumicu. Međutim, u gimnaziji ona nastupa u đačkim predstavama i priredbama, uporedno i u pozorištu, a u letu 1910. polazi sa ansamblom Narodnog pozorišta u Zaječar, dajući maha (kako beleži štampa) neobično jakoj volji i ljubavi prema glumi i spremajući se vredno za skori ispit pred beogradskom publikom, u nameri da se predstavi javnosti kao novoangažovana članica Narodnog pozorišta.

Taj svečani čin u životu i karijeri Zore Zlatković odigrao se 19. avgusta 1910. godine, nastupom u komediji *Pop Kosta* francuskih dramatičara Pjera Dekursela i Hektora Kremijea, u ulozi Betine Persival. Njen debi protiče u atmosferi aplauza, čestitanja, cveća i čak slavlja, neuobičajenog za jednu početnicu. Već sutradan, štampa opisuje taj događaj sa naklonošću prema debitantkinji, ali i tonovima ironije upućenih upravi, režiji i delu publike. Dopsnik pod inicijalom J. (Jevta Ugričić)javlja: — *Kad se gospodica pojavila na pozornici, pljeskanje je bilo tako trajno, da se već i sama ona zastidila. Treba pozdraviti i osokoliti simpatičnu pojavu, simpatičnu po preduzeću i prvom koraku, ali ono što je dobila ova mlada početnica, priličilo je samo već gotovim velikim uspesima. Posle činova, gospodica je po dva-tri puta bila izazivana, a na kraju predstave odigran je jedan čisto teatralan prizor koji je promašio svoj cilj: trebao je biti simpatičan, ali nije mogao to biti. Žavesa se digla cela u visinu, a mladu početnicu okružiše najedanput pet do šest statistkinja u*

pozorišnim kostimima sa velikim kitama cveća u rukama, tako da smo mi pomislili da gospodica Todorovićeva u tom trenutku proslavlja svoju dvadesetpetogodišnjicu. Što se same igre tiče, kritičar smatra da je neumesno izricati sud o početniku na osnovu jedne uloge. Ona je igrala dobro, ali nije igrala ono što je trebalo igrati; to nije bila Betina kakvu je pisac zamislio. Preporučuje Todorovićevoj postupnost u nadi da će uskoro naići na ulogu pogodniju za sebe, te će i sama moći biti sa sobom načisto. Na kraju, toplo joj savetuje — *što nepristrasnije i što dublje ispitivanje same sebe i svojih moći, van uticaja svih nepouzdanih i lažnih činjenica.* Na tome putu recenzent joj želi svaku sreću.

Drugi kritičar (pod inicijalom Č., svakako Milutin Čekić) veoma je precizan i kategoričan u proceni dara mlade glumice i preporuci žanrova koji bi odgovarali prirodi njenoga talenta. Ona još nije potpuno sigurna na daskama i nosi sve odlike glumice koja prvi put izlazi pred publiku. Neke sitnije omaške sigurno će tokom vremena otpasti i — *mi ćemo imati zadovoljstvo da docnije vidimo glumicu koja je solidno opremljena za realističku dramu, za „pozorišnu igru“ i možda „komad“ i komediju. Svi su izgledi da nju treba spremiti za taj dramski rod, a nikako praviti eksperimente sa romantičnom i simbolističkom dramom, naročito nikako u ulogama ljubavnica i naivki.*

Aleksandar Zlatković biografijom podseća na mnoge mlade glumce onoga doba, koji su najčešće sa zanata i preko putujućih pozornica dospevali do velikog teatra, uz obavezne prijemne ispite pred komisijama. Rođen je u staroj požarevačkoj trgovачkoj porodici. Otac Nikola, poreklom iz Brzihoda kraj Žabara, pripadao je krugu uglednih građana, trgovao je vrednim papirima i metalima, imao je i veliku biblioteku, pa je želeo da materijalna preim秉stva prenese na decu. Zato je Aleksandar posle završene osnovne škole upućen na zanat u Pančevo, najpre u jednu knjižaru, zatim u trgovinu *galanterijske kratke i pletene robe, belog rublja i nakita za odela.* Njegovi prvi pozorišni doživljaji u ranom detinjstvu nesumnjivo su vezani za predstave putujućih teatara koji su navraćali u Požarevac, a kasnije i sa gostovanjima novosadskog Srpskog narodnog pozorišta u Pančevu, ili sa predstavama Narodnog pozorišta prilikom Zlatkovićevih proputovanja i kratkih zadržavanja u Beogradu. Ovi su utisci morali biti snažni jer su pobudili želju da se oproba kao recitator na priredbama pančevačkog amaterskog društva *Uzdanica.* Zanet scenom, napušta zanat uz očeve proteste i u društvu jednog putujućeg glumca *koncertira* u varošicama i selima

Aleksandar Zlatković 1911. godine

Zora Zlatković, snimljena 19. avgusta 1910, neposredno posle profesionalnog debija na sceni Narodnog pozorišta u Beogradu

Zlatković kao Demetrius (V. Šekspir: *San letnje noći*), Narodno pozorište u Beogradu, 1910.

Zlatković kao Krojač (Edmon Rostan: *Orlić*), Narodno pozorište u Beogradu 1910.

Zlatković kao Karl Hajnrich (V. Majer-Ferster: *Stari Hajdelberg*), Narodno pozorište u Beogradu, 1911.

Zlatković kao Pistol (Aleksandar Dima-Otac: *Kin*), Narodno pozorište u Beogradu, 1912.

Vojvodine kao pevač, recitator, komičar i zabavljač u šaljivim monologima, duetima i kupletima. Veoma je verovatan nepotvrđen podatak iz štampe da se Zlatković ubrzo našao u jednom većem putujućem pozorištu, pored Dragoljuba Gošića i Žanke Stokić koji su dužim glumačkim stažom i potvrđenim talentima bili bliži Narodnom pozorištu. Veliko i stalno pozorište, večiti san svih putujućih glumaca, utočište od nedača lutalačkog života, perspektiva mlađih glumaca željnih pouke, napredovanja i potvrđivanja, moralo se i Zlatkoviću činiti dalekim neostvarljivim snom. Sticajem prilika, on stupa u beogradsko Narodno pozorište mnogo pre starijih i iksusnijih putujućih kolega.

Repertoar Narodnog pozorišta u Beogradu počivao je još od njegovog osnivanja dobrim delom na muzici i pevanju i umnogome je zavisio od solista-pevača i dramskog hora, prisutnih u širokom spletu melodrama, istorijskih slika, opereta, operskih pokušaja i naročito u komadima iz narodnog života sa pesmom i muzikom. Sve do početka veka u horovima su obavezno nastupali i glumci nezaposleni u predstavi, računajući i one najuglednije. Umnožavanjem muzičkog repertoara, naročito od kraja veka, Narodno pozorište stvara poseban kadar horista od 12-16 članova koji po potrebi i statiraju ili nastupaju u najmanjim ulogama. Često se osipajući hor je dovodio u pitanje izvođenje najpopularnijeg repertoara, koji je privlačio najširu publiku i uticao na pozorišne finansije. Zato, sredinom leta 1909, uprava Narodnog pozorišta objavljuje u štampi konkurs za pripravnike koji će morati da potvrde sposobnosti pred stručnim komisijama. Zlatković je jedan od 84 kandidata pred muzičkom komisijom koju čine Stanislav Binički, Stevan Hristić i Petar Krstić, a zatim pred dramskim forumom u kome zasedaju upravnik Milan Grol i članovi pozorišnog odbora Branislav Nušić, Jovan Skerlić i Jeremija Živanović. Primljen je 1. septembra iste godine sa šest ostalih pripravnika, a od novembra se nalazi u tek osnovanoj glumačkoj školi pri pozorištu, koja radi samo jedan semestar.

Od prvog dana nastupa kao horista u komadima *Stanoje Glavaš, Maksim Crnojević, Pera Segedinac, Miloš Obilić, Zadužbina, Balkanska carica, Hadži Loja, Čučuk Stana, Smrt Majke Jugovića, Ekvinocijo, Iza božjih leđa, Djido, Potera, Podvala, Saćurica i šubara i Ivkova slava*. Na kraju semestra, u maju i junu 1910, nastupa u javnim predstavama glumačke škole i biva zapažen u napisu izvestioca *Nedelje* koji daje ovakav sud o pitomcima: — Vlastimir Milutinović je dobar početnik, poznat od ranije sa diletantских koncerata i predstava; lepo je razvijen i

Zora Zlatković kao Džesika
(V. Šekspir: *Mletački trgovac*),
Narodno pozorište u Beogradu,
1914.

Zora Zlatković kao Pijada (Jovan
Sterija Popović: *Beograd nekad i sad*), Narodno pozorište u
Beogradu, 1913.

ima dobro lice za masku; najinteligentniji je od svih kandidata jer je student II godine Filozofskog fakulteta. Budimir Pavlović, svršeni maturant ima dobar bariton i može da bude odličan solista ako bude školovao glas; intelligentan je mladić i dobar učitelj bi mogao od njega nešto da stvori. Božidar Milovanović najviše obećava; vrlo je vredan, talentovan i slobodan na bini, što je i dokazao kao Pistol u komadu *Kin*. Slavko Bogojević je prijatnog lica, ima dobar organ i može biti odličan pevač ako se školuje. Radovan Mijalković je svršeni đak V razreda gimnazije, sin uvaženog S. Mijalkovića, pesnika i književnika, pa ako bude imao što očevog u sebi, biće dobar glumac; igrao je po nekim putujućim pozorištima. Milutin Milutinović je nepoznat izvestiocu. Aleksandar Zlatković takođe, ali — čitajući iz *dubokih, zanesenjačkih ociju, ne neprirodne nego urođene sentimentalnosti, on obećava dobrog ljubavnika; lep je mladić, najmlađi među vršnjacima*.

Zlatkovićevo ime se sve češće javlja na plakatima, najčešće uz epizodne likove. Kritičari su u početku uzdržani u pohvalama: on je dobar, simpatičan, interesantan, maskom upečatljiv. Recenzent *Nedelje* u marta 1910. upozorava reditelje da poklone veću pažnju i poverenje Zlatkoviću jer ima lep materijal, lepo lice za masku, dosta prijatan organ, istina još suviše mlad i neobrađen, ali sa puno uslova da se neguje; uz to, njegovo je držanje dosta elegantno. Već u maju 1911. njemu se poverava uloga Romea, kojom su se ranije oprobavali i dokazivali najveći glumci — Miloš Cvetić, Ljuba Stanojević, Dobrica Milutinović. Štampa kratko beleži da je imao uspeha kod publike, uz napomenu da uprava namerava da uputi Zlatkovića i Slavu Bogojevića na studije u Pariz. Ova vest navela je anonimnog spisatelja *Novog vremena* da izjavi kako bi time bila načinjena greška, jer se na strani može vaspitavati samo onaj glumac koji raspolaže, ako ne sa više, a ono bar sa osnovnim znanjem. Zlatković toga znanja nema jer osim osnovne škole ništa više nije učio, a osim toga taj mlađi glumac za dve godine rada, iako je igrao lepih i vidnih uloga, ni najmanje nije pokazao nikakvu osobinu koja bi dala makar malo nade za njegovu karijeru. I dopisnik Tribune tvrdi da oba kandidata toliko nemaju talenta da je bolje baciti novac nego na njih trošiti, jer u nekoliko uloga koje su igrali bili su direktno nesnosni, naročito Bogojević. Međutim, okolnosti u kojima se našlo Narodno pozorište tokom sezone 1911/12 omogućuju Zlatkoviću širi repertoar uloga i vidnije prisustvo na sceni i u pozorišnoj javnosti.

Od svih početnika izabranih konkursom, u ansamblu

Zora Zlatković kao Pijada (Jovan Sterija Popović: *Beograd nekad i sad*), Narodno pozorište u Beogradu, 1913.

Aleksandar Zlatković 1913. godine

se krajem 1911. nalazi samo Zlatković: ostali su napustili glumu, a Bogoević je otisao u zagrebačko kazalište. U to vreme Narodno pozorište gubi i svoju veliku nadu Miodraga Bekovića koji još od 1906. nosi naslovne mladalačke uloge i neodoljivo privlači gledaoce naročito najmlađe. Bogoboj Rucović, iscrpljen boemijom, lutanjima po provincijskim pozornicama i bolešću umire 1912. Istovremeno, nekoliko najviđenijih starijih glumaca — Milorad Gavrilović, Sava Todorović, Svetislav Dinulović i Ilija Stanojević, povlače se iz mladalačkih paradnih uloga i ustupaju ih mlađim kolegama. Novi zakon o Narodnom pozorištu, plod napora Milana Grola i Milana Predića, organizacionim reformama otvara put savremenijem umetničkom izrazu i razvoju, pre svega dovođenjem prvih samostalnih i stručnih reditelja Milutina Čekića koji je studirao režiju u Berlinu i Aleksandra Ivanovića Andrejeva koji se učio u školi i na sceni Hudožestvenika. U poslednjim godinama pred svetski rat, scena Narodnog pozorišta je obeležena obnovom domaće i evropske klasične, jačim prodom savremene francuske i ruske socijalne drame, uz stalno prisustvo uvek popularnog starog vodvilja, zatim komada iz narodnog života, kao i pojavom novog talasa patriotskih komada na teme iz narodne istorije. U klasični i nacionalnoj heroici na sceni suvereno vlada Dobrica Milutinović, no ostaje veliki broj nepokrivenih uloga, naročito u komediji, zatim u komadima iz savremenog života i u najnovijoj društvenoj drami.

Od starijih kolega Zlatković nasleđuje nekoliko njihovih vidnih uloga: od Save Todorovića — Miću u *Dva cvancika*, od Svetislava Dinulovića — Pistola u *Diminom Kinu*, od Milorada Gavrilovića — Aleksandra Farnezea u Šilerovom *Don Karlosu*, od Rucovića — studenta Erharda Borkmana u Ibzenovom *Gabrielu Borkmanu*, a od Bekovića — njegovog dugo nezaboravljenoga Karla Hajnca u *Starom Hajdelbergu*. U doratnom periodu on će igrati i mnoge druge vidne uloge komičnog, mladodramskog i karakternog žanra: Svetislava u Nušićevoj *Protekciji*, Peću i Danju u komadima Viktora Riškova *Državni stan i Zmija-devojka*, zatim Šekspirovog Demetriusa u *Snu letnje noći* i Lorenca u *Mletačkom trgovcu*, Kneževića od Parme u Šilerovom *Don Karlosu*, Miloša Obilića u *Kosovskoj tragediji* od Žarka Lazarevića, a uporedo sa većim ulogama i brojne epizode u *Putu oko sveta*, *Dorćolskim poslovima*, *Poteri* itd. U tom šarolikom repertoaru Zlatković stiče prva iskustva i znanja o glumi i sceni, pokazujući prilagodljivost raznorodnim žanrovima i likovima. U to vreme on stiče veća priznanja u publici nego u kritici,

Aleksandar Zlatković kao Živana u *Đidi* od J. Veselinovića i D. Brzaka. Zlatković kao vojnik u prvom srpsko vojničko logorsko pozorište u Lazuazu (Tunis), 1917.

Zlatković kao vojnik u prvom svetskom ratu

koja se ranijih godina oduševljavala igrom najpoznatijih beogradskih glumaca u istim ulogama. Sećajući se tih Zlatkovićevih dana, Milan Predić je zabeležio: — Počeo je vrlo lako, bio je lep dečko, igrao je najsimpatičnije uloge i šiparice u parteru su rado ponavljale njegovo simpatično ime Zlatković ili Saša. — Za toliku popularnost on je dugovao i mnogim privlačnim rolama romantičnih, zaljubljenih, vedrih ili unesrećenih junaka, kao i obesnim dovitljivim mladićima. Vreme njegovih prvih iskušenja na velikoj sceni, pouka, uspeha i zanosa naglo je prekinuto ratovima i odlaskom na položaje.

Godine 1912. upućen je sa pešadijskim pukom preko granice, u Makedoniju, gde učestvuje u borbama kod Mladog Nagoričana i Bitolja. U novembru je proizведен za kaplara, zatim se bori u balkanskim ratovima kod Carevog Vrha, Drenovog Visa i Retke Bukve. U prvom svetskom ratu prelazi Albaniju, Krf, Solunski front i stiže u Tunis sa srpskim ranjenicima, bolesnicima, izbeglicama i dobrovoljcima, koji su posle oporavka i obuke opet upućivani na front. U Tunisu, nedaleko od Bizerte, u kojoj se nalazila komanda savezničkih snaga sa admiralom Gepratom na čelu, nikao je veliki logor srpske vojske Lazuaž, u kome je dugogodišnji putujući glumac Dimitrije Ginić ubrzo osnovao vojničko pozorište. Godine 1917, pozorište je imalo veliki teatar u otvorenom prostoru, bogat repertoar pisan po sećanju, ansambl od desetak profesionalnih glumaca među kojima je bio i Zlatković, zatim nekoliko darovitih amatera okupljenih iz baza i bolnica u Tunisu i Alžiru, svoj orkestar i hor. Ovo izvanredno organizovano pozorište prikazalo je za više od godinu dana veliki broj premijera i repriza, pre svega nacionalne komedije i patriotske drame, zatim francuske vodvilje i salonske komedije, pa Gogoljevog *Revizora*, Molijerove *Smešne precioze* i Žorža *Dandena* i druge komade.. Pored Ginića, Dušana Radenkovića i Dušana Životića, Zlatković zauzima veoma vidno mesto na sceni naročito u ženskim ulogama, u nedostatku glumica. Rovovi i logori, fizičke i moralne tegobe, iskušenja i stradanja najzad su iskupljeni ovom scenom kojoj se odaje beskrajnim oduševljenjem i marljivošću. Na njoj tumači preko pedeset likova; među njima su: Stanko (A. Šantić, *Pod maglom*), Žarko (Nušić, *Običan čovek*), Joakim Sapun (K. Trifković, *Čestitam*), Milan (Tot-Deskašev, *Seoska lola*), Klitandar (Molijer, *Žorž Danden*), Bajazit (J. Subotić, *Boj na Kosovu*), Hljestakov (Gogolj, *Revizor*), a zatim Ana Andrejevna (*Revizor*), Živana (*Djido*), Mara (*Boj na Kosovu*), Toaneta (Molijer, *Uobraženi bolesnik*), Baronica Vanderherc (*Nokturno*) i mnoge druge seoske ili moderne devojke, subrete i

Miroslav Krstić-Štića kao Ana Andrejevna i Aleksandar Zlatković kao Hljestakov (N.V.Gogolj: *Revizor*). Srpsko vojničko logorsko pozorište u Lazazu, 1917.

Aleksandar Zlatković kao Bajazit
(Jovan Subotić: *Boj na Kosovu*).
Srpsko vojničko logorsko pozorište
u Lazuazu, 1918.

Aleksandar Zlatković kao Karolina
(Josif Frajdenrah: *Graničari*).
Srpsko vojničko logorsko pozorište
u Lazuazu, 1918.

salonske dame. Tu ima prilike da se iz večeri u veče transformiše, sav zaokupljen ulogom, maskom, garderobom, rekvizitima koje on i ovde istražuje do sitnica i detalja. Pričalo se da je trošio celu vojničku platu za nekoliko pari ženskih čarapa, kupljenih u Bizerti, samo da bi delovao sa scene ubedljivije.

U publici su se nalazili većinom vojnici, od kojih je dobar deo prvi put u životu u Lazuzu gledao pozorišne predstave. Sem njih, bilo je naših i savezničkih oficira (povremeno je dolazio i admirал Geprat), zatim englesko i francusko medicinsko osoblje, naše izbeglice i gosti iz redova arapskog građanstva. Zlatković je sa Ginićem, Životićem i Radenkovićem uživao izuzetnu popularnost. Njegove transformacije u ženske likove i uloge bile su tako dosledno sprovedene da je u njima — pričalo se — bio spretniji, prirodniji i uvežbaniji nego u muškim ulogama. No on se u tome etnografskom šarenilu logora mogao bogatiti opažanjima živopisnih i originalnih tipova iz naroda ili vojničkih profila, čiji će se karakteristični obrisi, načini govora, kretanje, nazirati u njegovim scenskim tvorevinama posle rata, pre svega u mnogim vojnicima, kaparima i poručnicima (Apotekar u *Poljskoj bolnici*, Jova Marčić u *U zatišju*, Miomir Nikolić u *Pukovniku Jeliću*) ili u nekoj od brojnih epizoda iz narodnog repertoara.

Na svome profesionalnom početku, s obzirom na društveni, porodični i pozorišni prestiž Zora Zlatković se morala nalaziti pred velikim iskušenjem mlade glumice, željne velikih i prvih uloga koje već fizičkim prisustvom i značajem u komadu, a posebno sudbinama junakinja zahvataju najveću pažnju gledalaca i kritike, obezbeđujući povlašćeni položaj u ansamblu i popularnost u javnosti. Pred njom su bili u najživljem utisku primeri tek preminulih Vele Nigrinove i Coce Djordjević koje su stajale na čelu svojih glumačkih generacija a njihova imena u vrhovima pozorišnih lista. Inteligencijom i sveštu o svojim moćima, uz savete kritike i podršku režije i uprave, Zora Zlatković već od mладости prihvata komične karakterne i tipske, uglavnom epizodne role koje će tumačiti do kraja karijere. Ovaj specifični žanr uloga postojao je u repertoaru Narodnog pozorišta još od njegovog osnivanja a nosile su ga najpre Mileva Radulović, zatim Julka Jovanović. Zora Zlatković ga je proširila mnogim ulogama iz savremenog repertoara i održavala sve do svog povlačenja 1950. godine.

U velikoj galeriji smešnih likova ona je kačiperna i pomodna Pijada (Sterija, *Beograd nekad i sad*), razmažena i obesna udavača Malčika (K. Trifković, *Izbiračica*), ustreptala od ljubavi stara devojka Persida

Aleksandar Zlatković kao Klitandar
(Molijer: *Žorž Danden*). Srpsko vojničko logorsko pozorište u Lazazu, 1917.

Aleksandar Zlatković kao Anželika
(Molijer: *Žorž Danden*). Srpsko vojničko logorsko pozorište u Lazazu, 1918.

ка

(Nušić, *Protekcija*) ili tetka Beliza (Molijer, *Učene žene*) i usedelica Rejčela (po Dikensu, *Pikvik*); zatim sмеšno pakosna i dobra tetka Polina (Ž. Letraz, *Sreća s preprekama*), brbljivica Prgova (S. Kostov, *Zlatan rudnik*), članica dobrotvornih društava koja dominira govorničkim sposobnostima Gospoda Arsića (Nušić, *Ujež*), navodadžika Gospoda Draga (Nušić, *Dr*), ili Sara (Sterija, *Pokondirena tikva*), provincijska skorojevićka (T. Manojlović, *Katinkina majka*), ili Arija Pantelejmonovna (Gogolj, *Ženidba*) i Atujeva (Suhovo-Kobiljin, *Svadba Krečinskog*); pa nemilosrdna, zla i pakosna Mis Merdston (po Dikensu, *David Koperfield*), patrijarhalna i jetka profesorka i pritajena paćenica (L. Fodor, *Matura*), Madam Pače koja se bavi devojkama i sumnjivim poslovima (Pirandelo, *Šest lica traže pisa*), ruinirana aristokratkinja Madlen Petrovna (Krleža, *U agoniji*) i čitav niz zlobnih, ciničnih, opakih i svojeglavih intrigantkinja i udvorica, dosadnih, sujetnih i nasrtljivih starih devojaka, malogradanki i pokondirenih tikava, zakasnelih udavača, spletkašica i abronoša. Njena Sara u *Pokondirenoj tikvi* — u sceni sa Femom (Ljubinka Bobić) i Ružičićem (Ljubiša Jovanović) koja je snimljena na magnetofonsku traku 1950. godine i sačuvana u Muzeju pozorišne umetnosti, — svedočanstvo je domišljatosti i umešnosti da nizom nađenih glasovnih modulacija, tonova, ritmova i akcenata, sa komičnim nervom, učini dijalog i scenu živim i zanimljivim, i to u liku koji se po običaju tumači bez originalnosti, po stereotipnom i dosadnom scenskom šablonu. Zori Zlatković se duguje za mnoge nadahnute trenutke u karakternoj i tipskoj komici, za koju se veoma teško nalaze kreativne glumice.

Posle četvorogodišnjeg rata, Narodno pozorište obnavlja repertoar i ansambl započevši rad 29. decembra 1918. u improvizovanoj sali Kasine. Zlatković se vraća u matični teatar 11. februara 1919. i u njemu ostaje do kraja karijere, sa prekidima u toku boravka u Parizu, od septembra 1919. do marta sledeće godine, i od septembra 1922. do maja 1923, kada sa Zorom Zlatković privremeno napušta beogradsku scenu zbog nesuglasica sa upravom. U prvoj sezoni, u malobrojnem ansamblu koji će se obnavljati tokom nekoliko godina, on je jedan od retkih mlađih glumaca na kome počiva veliki broj uloga iz starog i obnovljenog repertoara u režiji (do dolaska stručnih reditelja) starijih glumaca Pere Dobrinovića, Save Todorovića, Milorada Gavrilovića i Ilije Stanojevića. Samo u toku pet meseci, od februara do jula 1919, tumači devetnaest uloga, među kojima je samo nekoliko iz njegovog predratnog repertoara. Jednom od njih, on će se odmah vidno istaći ne samo pred beogradskom, već i

jugoslovenskom publikom i kritikom.

U komediji iz društvenog života *Faun* engleskog dramatičara Edvarda Knoblauha, u to vreme veoma popularnoj na stranim i našim pozornicama, Zlatković tumači naslovni lik, polučoveka-poluživotinju, grofovog usvojenika i zaštitnika, koji će zaplitati radnju i komentarisati je u piščevu ime, izvrgavajući podsmehu više društvo. Ova neobična uloga postavlja pred reditelja i glumca problem vizuelne inkarnacije lika, koja se može kretati od naturalističke reprodukcije do simbolične forme autorove vizije. Pred glumca postavlja zadatke i rešenja specifične maske, kretnji, mimike, velike scenske pokretljivosti i promenljivosti prema situacijama. *Celo telo u triko! Jarčev profil! Roščići na glavi, repić natrag! Pa Hop! Hop! Hop! — po celoj pozornici preko ograda, iz vaza, na stolove . . .* — tako ga opisuje Milan Predić po sećanju. Zlatkovićeva kreacija u prvim predstavama iznenađuje živošću, svežinom i raznovrsnošću pronađenih detalja, plastikom kretnji i duhovitošću reakcija. On doživljjava neuobičajene aplauze u oduševljenom gledalištu, ali kritika, uz sve pohvale spoljašnjoj virtuoznosti opominje i reditelja i glumca na nedorečene autorove ideje, na potrebu dubljeg zahvata u smisao teksta. Iako ova kreacija postaje događaj sezone, Zlatković se ne zadovoljava lakis uspehom već vremenom i samoinicijativno dodaje spoljašnjem sjaju role i dimenziju piščeve satirične i misaone preokupacije. Sve je to primećeno u jednom izveštaju sa kasnije predstave *Fauna*, pred salom punom *otmenog* Beograda u parteru i ložama i nebrojenih studentskih redova na galeriji. — *Čini mi se*, piše izvestilac Politike 1923 — *da je on sinoć igrao sa jednim novim poletom, sa novim, dubljim ulaženjem u stvar, sa novim nijansama u tumačenju, kao čovek koji je ponovo o svemu razmišljaо, postao siguran u sebe i u svoj uspeh. Sredstva njegove umetnosti postala su, izgleda, skromnija, ali iskrenija, dublja, prirodna. Aplauz kojim je g. Zlatković pozdravljen posle svakog čina izgleda skoro neverovatan. Mala sala Manježa kao da se bila pretvorila u kakvu spravu za proizvodnju grmljavine. G. Zlatković je posle svakog čina imao taj za glumca prijatan kuluk da se po nekoliko puta vraća pred zavesu da ga vide i pozdrave.*

Ovom ulogom prvi put se predstavio i publici van Beograda, na gostovanjima u Novom Sadu, Skoplju i Zagrebu. U Novom Sadu je pozdravljen burnim aplauzima, a u Skoplju ocenjen kao najbolji Faun u zemlji. Zagrebačka kritika tvrdi da je bolji od domaćeg interpretatora Josipa Pavića, jer Fauna nije shvatio kao realno biće, već kao personifikaciju piščevih ideja. Na

beogradskoj pozornici ovom ulogom se potvrdio kao glumac velike invencije, žive ekspresije, lake scenske prilagodljivosti, sklon studiji i brižljivoj vizuelnoj obradi, sa smisлом за plasiranje komičnih efekata. Prednosti koje je pokazao u Faunu i drugim rolama u prvim posleratnim godinama skreću pažju novih reditelja: Jurija Rakitina, Mihaila Isajlovića, Branka Gavele i kasnije Josipa Kulundžića, sklonih — kao i Zlatković — traganjima, eksperimentima, pokušajima. Pred njime se ukazuje veoma bogati repertoar raznovrsnih uloga u komedijama situacija, karaktera i narači, u vodvilju, domaćoj i stranoj klasičnoj komediji, u francuskim salonskim komadima, zatim u delima Šoa, Pirandela, Krleže i drugih predstavnika moderne evropske scene. On se najpre javlja u brojnim ulogama zaljubljenih mladića: kao naivni, nespretni i prostodušni Ogist Morijon (E. Brije, *Blanšeta*), simpatični i spleteni ljubavnik Moris (V. Sardu, *Prisni prijatelji*), zaluđen od ljubavi Rolon (A. Savoar, *Krojačica iz Linevila*), bujni i energični Damis (Molijer, *Tartif*), komični zavodnik Fadinar (E. Labiš, *Florentinski šešir*). U toj fazi tumači i Maksima u *Djidi* kojim su se nekada oprobavali najveći komičari Pera Dobrinović i Svetislav Dinulović. Zlatkovićev Maksim nije stereotipni, ograničeni, mentalno poremećeni, do karikature potencirani seoski bogataški sin, već naivni, dobroćudni, otvoreni i simpatični momčić, do ušiju zaljubljen u Ljubicu, bez ikakvog spoljašnjeg šaržiranja i preterivanja. On je i nestrašni, promučurni obešenjak Mića (Glišić, *Dva cvancika*), koga je, po utisku kritike, dostoјno nasledio od svoga slavnog prethodnika Save Todorovića. U njegovom repertoaru se niže nekoliko vedrih mladića, koji iz zadovoljstva ili obesti, zaljubljenosti i životne radosti, slučajno ili namerno, zapliću i uzvitlavaju radnju komedije, kao Skapan — živa figura, sušti duh, nerv i invencija koji kroz komad prolazi kao ogroman grohot smeha (Molijer, *Skapenove podvale*), ili kao Figaro — divna hulja, oličenje smelog i borbenog optimiste (Bomařše, *Figarova ženidba*). U tome nizu je i srodnik, zaljubljeni momak, duhovni obešenjak i smeli individualista Frank, u kome se nazire ironični pisac (B. Šo, *Zanat gospode Uorn*) i još jedna figura sa engleske scene, Džek iz visokog društva (O. Vajld, *Važno je zvati se Ernest*) u režiji koja namerno potencira šematične kanone vladanja u engleskom salonu, do marionetskih formi. Tu se Zlatković ističe sa Desom Dugalić, osobito u scenama izjave ljubavi, stiliziranim prema manirima otmenog sveta i tradicionalnim šablonima udvaranja po francuskoj modi. Opet u salonu, ali domaćem, građanskom i vojvođanskom, Zlatković će sa osobitim

uspeshom oživeti lik vedrog novosadskog dendija i udvarača Tošice (K. Trifković, *Izbiračica*) izvrsnom karakterizacijom i širokom skalom starovremenskih pomodnih gestova i poza. U žanru zavodnika stajaće i njegov živopisni Hljestakov (Gogolj, *Revizor*) u kome podvlači karakteristike simpatičnog nitkova i razmetljivca.

Po mišljenju kritičara iz dvadesetih godina, Zlatković je naročito pogodan glumac u modernoj salonskoj komediji koja obiluje likovima sramežljivih ljubavnika, nespretnih udvarača, nesrećnih mladoženja i prevarenih muževa, raznih profesija, sklonosti, navika i slabosti. Zapažanja potiču viđenjem Zlatkovića u brojnim rolama, od kojih svaka potvrđuje osobitu invenciju, sa tačnim i veoma diferenciranim karakterisanjem likova raznih staleža, tipskih odlika i podneblja. Kao Valentin Le Baroaje u francuskoj komediji *Lepa pustolovina* on je vanredno uspela inkarnacija francuskog buržuja i maleroznog mladoženje, ozbiljnog, tačnog, urednog i štedljivog. Kao komični ljubavnik Iber u *Osmoj ženi* A. Savoara udružuje u igri realnost i živu fantaziju i neusiljenom komikom u sceni pijanstva daje čitavu riznicu gestova, slučajeva i pronalazaka, tako da svaki pokret znači jedan nov pronalazak. U ulozi ograničenog i prevarenog supruga i književnika Arčibalda Birela (Luj Vernej, *Rodaka iz Varšave*) kao autora bezobraznih romana koje piše po savetu lekara, svakodnevno i uredno, kao što hoda, kao što uzima lekove, Zlatković je uverljiva slika glupavog i srećnog muža u kome pisac daje surovu persiflažu bulevarskih literata; u toj roli, on daje novog Zlatkovića, praveći eksperiment nad samim sobom, uprošćavajući i masku i spoljni izraz do minimuma da mu se ne bi prebacilo *karikiranje*; brisao je bravure u pokretu, mimici i gestu, odbacio je periku, a masku sveo na dve-tri bore, i u svemu je naročito uspeo — *zasegao je u splin Vernejeve aluzije i znatno mu pomogao da se izrazi, završi, izivi u misli i aktu; on je vanredno inventivan i stvaralački i njegove su role bez-malo uvek harmonične, proosećane i diferencirane; on, a to je redak slučaj na našoj sceni, spiritualizira gestove i svaka je kretnja praćena psihološkim drhtajem i stremljenjem*.

Već od Zlatkovićeve pojave u ulozi pustolovnog razmetljivca Hljestakova nizaće se tokom čitave karijere njegovi osobeni avanturisti i lupeži u vanredno raznovrsnim karakternim i tipskim varijantama, od simpatičnog Gogoljevog nitkova, do snalažljivog i odlučnog, preprednenog i drskog, hladno ciničnog i bezobzirnog Lebreša u komediji *Banka Nemo* od Luja Verneja. A između njih: Neša (M. Glišić, *Podvala*), Pera

K
a
(
s
v
p
U
iz
u
p
U
p
(
o
p
p
e
ta
p
P
d
M
V
d
h
h
g
h
z
o
s
n
n
g
k
u
n
ra
p
p
n
tr
ti
sp
p
d
iz

A
S
N
19

Kalenić (Nušić, *Gospođa ministarka*), Žan (Nušić, *Mister dolar*), Gorilkov (S. Kostov, *Golemanov*), Vadius (Molijer, *Učene žene*) i bezbroj srodnih tipova koji koriste situacije i provlače se kroz društvene slojeve, služeći se visprenošću i odlučnošću, hazarderstvom i nametljivošću, pozom, patosom, krupnim rečima, lažnim suzama, bolnim grimasama i svim drugim dosetkama i prividima. U tim ulogama koje ga prate tokom čitavog perioda između dva rata, a zatim do silaska sa scene, Zlatković se ukazuje kao veliki majstor transformacije, prerušavanja, pretvaranja. Takav nam je ostao u sećanju kao Vadius u *Učenim ženama* i Pera Kalenić u *Gospodi ministarki* u posleratnim predstavama.

Tumačeći Vadiusa prvi put u karijeri 1947. godine (režija Mate Miloševića) — u predstavi koja ostaje jedno od najzapaženijih ostvarenja na sceni Narodnog pozorišta posle rata, ne samo dometom celokupnog ansambla već i pojedinačnim izvanrednim kreacijama — Zlatković je u epizodnoj ulozi lažnog naučnika i nadrifilozofa bio isto tako kreativan, originalan i živopisan kao njegovi partneri: Anka Vrbanić, Leposava Petrović, Marica Popović, Fran Novaković, Mirko Milisavljević i drugi. U društvu svog *prijatelja* i lažnog poete Trisotena (M. Milisavljević),

Vadius se ukazuje pred lakovernim *učenim ženama* u dva dejstva. U prvom, Trisoten ga predstavlja (a i sam Vadius hoće takvim da se prikaže) učenjakom i čovekom od uma, hvaleći njegovu mudrost, znanje, ugled. Dok Trisoten govori, Vadius-Zlatković ilustruje pozom i gestom taj hvalospev na svoj račun stavovima uzvišenosti, glave zabačene, pogleda sa visine, distanciran od svega niskog i ovozemaljskog; on rukom luta prema horizontu prateći svoje misli koje kao da se otimaju prema daljinama i nekuda blude; povremeno mumla kao da ga ovladavaju nedokučive i snažne sile; klanja se pred učenim ženama gestom kavaljera i svetskog čoveka, ali i sa odstojanja, kao mudrac pred učenicima. On ih pojavom i držanjem ushićuje, poražava, obhrvava. U drugoj slici, u jednom nesporazumu, Trisoten i Vadius se međusobno optužuju, raskrinkavaju i čak fizički obračunavaju otimanjem perike s glave. Težina glumačkog zadatka sastoji se u prelazima i izmenama raspoloženja, stavova i mimike, neprestanim gradiranjem mržnje i jeda, kao i brzim transpozicijama likova iz lažnog privida u autentične tipove. Zlatković retkom lakoćom, postupnošću i spretnošću, u vremenu trajanja samo jednog dijaloga, iz poza oholosti, učenosti, učitivosti i superiornosti evoluira do besa, drhtanja, izbezumljenosti, da bi se na kraju izobličio u histeričnog, vulgarnog i zastrašujućeg nitkova.

Aleksandar Zlatković kao Knez Silvani (Edvard Knoblauh: *Faun*), Narodno pozorište u Beogradu, 1919.

Peru Kalenića tumačio je Zlatković od premijere *Gospode ministarke*, 1929. godine, kroz nekoliko obnova, do nove postavke u 1945. godini, u režiji Dragoljuba Gošića. Kao i Vadius, i Pera Kalenić je lažac koji hoće da se probije u ministarsku familiju i da profitira. Nepoznat i nepozvan, došao je sa rođacima u posetu *tetki*, gotovo neprimećen bilo od koga. I dok rođaci sedaju oko Živke u prvom planu scene, Kalenić — Zlatković se nečujno kao senka kreće iza njihovih leđa. Počinje serija pojedinačnih ispovesti u očekivanju da će tetka administrativnim putem rešiti sve familiarne brige. Za to vreme, Zlatković ne miruje; on je samo prividno spokojan šetajući s kraja na kraj u pozadini scene; nervozan je zbog neizvesnosti njegove avanture; istovremeno ni jednog trenutka ne skida sa oka ni tetku ni familiju jer priznanje za opštег rođaka zavisi od celoga skupa; zato stalno osluškuje šta ko priča, pa da bi se dodvorio, saučestvuje, povlađuje, ljuti se na nepravdu, a istovremeno vreba priliku da i sam pričom nastupi. Premišlja šta će da kaže, priseti se, predomisli, koleba, najzad se odlučuje i počinje tronutljivu ispovest o

majci koja mu je na samrti poručila da se obrati tetka-Živki, ako mu kad što zatreba. Istovremeno, on stalno proverava dejstvo reči na prisutne, živo se kreće, gestovima ubeduje, u jednom trenutku se spliće i snishodljivo izvinjava, stalno menja izraze, prilagođava se, doskače. On je pred *tetkom* i tragičan i nametljiv, učitiv i kicoški šarmantan, pa i fizički nasrtljiv samo da dode do cilja. Kada ga porodica konačno prihvati za člana, onda se drsko nameće kao patron familije i gestovima široke darežljivosti diktira u zapisnik odluke sa ovog skupa.

Zlatkovićeva kreacija Pere Kalenića puna je samoinicijative i lične nadgradnje, a kao karakteristična potvrda dovoljna je već i jedna scena između njega i Zore Zlatković (u ulozi Soje). Izmišljajući kako da dokaže *srodstvo*, u momentu kada se čini da će mu plan propasti jer uprkos priči nikо ne može da ga se seti, on doskače:

— *Kalenić: Ja sam, znate, rod po ženskoj (a ne po muškoj) liniji.*

— *Soja: Pa, ja sam ženska linija, ali Vas ne poznajem.*

— *Daca (kroz zube): Čudo!*

Citava scena bi mogla da se odigra isključivo na kazivanju ovih Nušićevih reči, no Aleksandar i Zora Zlatković na tome tekstu grade čitav teatar na njima svojstven način. Pošto se Soja, o čijem se moralu svašta priča u familiji, oglašava upadljivo koketno i izazovno, po ženskoj liniji, Kalenić se odjednom seti da bi možda baš preko ove linije, preko Soje, mogao da se probije u

porodični krug. On odmah prekida kontakt sa svima na sceni i kreće da jednim potezom i gestom osvoji žrtvu. Najpre zastaje da uhvati maha, isteže figuru da fizički upečatljivo deluje, ukruti se gotovo svečano, povije se malo u struku prema Soji koja sedi na drugom kraju pozornice, pa sitnim korakom, kao lovac koji kreće na plen, polazi u napad. Zabacivši jednu ruku pozadi na bok a drugom gladeći brk, zaslđenog osmeha i u pozicijsko profesionalnog osvajača, ustremljuje se kao kobac.

Njegovim približavanjem u Soji narasta uzbuđenje u čitavoj skali tonova i gestova slabe i nezaštićene ženske, skoro napadnute devojke, čedne i zbumjene, iznenadene i unezverene. Ona sve nervoznije maše maramicom (čuje se iznenadeno Ju!), sve više treperi, a na kraju, kad joj on galantno poljubi ruku presekavši je prodornim pogledom, ona je na ivici nerava, prska u kreštavi i histerični kikot, mlatarajući i rukama i nogama i zaklanjajući „od stida“ lice maramicom. Familija je preneražena ovim besramnim činom. U publici, grohotan smeh. U utisku, jedno minijaturno glumačko remek-delo, nadahnuto, živopisno, na nivou Nušićevog humora, obogaćenje piscu glumcem, nadgradnja lika koji je tekstom tek nagovešten.

Zora Zlatković je u momentu dolaska na scenu sa porodicom, u težnji da ilustruje moral o kome se priča, suviše naglašena, izveštaćena, nametljiva: izvija kukovima i pocupkuje u hodu. I odmah se primećuje da njoj *ne leže* izrazi fizičkog prostakluka. Međutim, u trenucima uspaljenosti, sramežljivog pretvaranja, histerične eksplozije, ona je hudožestvena i teško nadoknadiva. Njena Soja u ovim trenucima asocira na njene poznate kreacije zaljubljenih usedelica između dva rata — Persidu u *Protekciji*, Belizu u *Učenim ženama*, Rejčelu u *Pikviku*. Zlatkovićev Pera Kalenić, ili Vadius, rečiti su primeri njegovih glumačkih i scenskih preimcušta: obilja mašteta, detalja, kontrasta, obrta, gegova, preliva. Čak kad se služi poznatim i često viđenim glumačkim potezima, shemama ili šablonom, on je kreativan jer iza njegovih kretnji, reakcija, mimike, tonova navire saživljenost sa likom i scenskom situacijom i zato je on publici interesantan i delotvoran. On čini utisak na gledaoca bogatstvom i ekspresivnošću izraza, maštovitom i čvrstom kompozicijom lika, neprestanim angažmanom u scenskom dejstvu (reagujući i kada čuti, ili dok partner govori) i lakoćom celokupnog izvođenja iza koje se nazire iskustvo koje imponuje.

U toku dugih glumačkih godina Zlatkovićevi scenski likovi su povremeno stavljani pod oštru prizmu kritike, često bez jasnog distanciranja i podvajanja koncepcije lika (iza koje stoji režija) od glumačkog dometa u okviru

rediteljevog shvatanja. Tako je prema kritici Zlatkovićev Dofen Karlo VII u *Svetoj Jovanki* Bernarda Šoa podvrgnut bez milosti od početka do kraja bufonskome shvatjanju. Prikazan je kao dvorska budala, a ne kao kralj-slabić koji je nesposoban za podvige i koji se samo u trenucima spoznaje te svoje nemoći njoj izvinjava bufonerijom. I pored toga, lik je komponovan sa basnoslovnom pedantnošću i doslednošću jednog bogomdanog umetnika i erudite. Zlatkovićevim stupanjem na pozornicu, sa partnerom Miloradom Gavrilovićem, na nedoglednoj pustinji deklamacije koja je pratila celu predstavu, ukazivala se srećom, pokatkad, oaza života i prirodnosti, naročito u drugom činu u kome je Zlatković dao kreaciju sa osećanjem i tonom dostoјnjim pohvale. On je u drugoj polovini predstave (prva je prošla bez živosti i elana) sa Dragoljubom Gošićem spasio predstavu dosade. U jednoj kasnijoj recenziji kritika se ponovo osvrnula na njegovog Karla VII (povodom premijere komedije *Lepa pustolovina*) uz napomenu da je Zlatković već posle premijere *Svete Jovanke* izmenio scensko viđenje Karla VII, da ga je rehabilitovao, nesumnjivo po primedbama recenzije.

U komediji *Lepa pustolovina* tumačio je Valentina le Baroaje u stilu zabavne operetske ličnosti koji nema nikakve veze sa svojim modelom; no i pored toga, interpretirao ga je virtuozno, što je dozvoljeno i prihvatljivo u francuskoj salonskoj komediji, ali ne i u Soovoj drami (aluzija na njegovog prvobitnog Karla VII). —Kao Doktor Dionizio Dženoni (Pirandelo, *Henrik IV*) Zlatković, koji ozbiljno radi svoje uloge, bio je suviše živ, komičan, nametljiv i više je podsećao na Šoovog junaka nego na Pirandelov lik. U *Kvadraturi kruga* Valentina Katajeva, lik Vasje je dramaturški slabo objašnjen i razrađen, no Zlatković ga je i pored toga predstavio živo, osećajno, uzbudljivo, sa puno nerva, ali sa jednom patološkom grimasom, mada ga ona nije omela da se istakne kao najbolji u muškom delu ansambla. Njegov Jarman Ekdal u Ibzenovoj *Diviljoj patki* zadržao se u okvirima duhovne gnjilosti, previdevši tonove patosa, poze, krupnih reči, koji su veoma važni u oslikavanju ove ljudske karikature; bio je prilično monoton i u dikciji, ali on i pored toga ostaje, po mišljenju ocenjivača, jedan od najutančanijih umetnika na sceni Narodnog pozorišta.

Za Liliomu u istoimenom komadu Feranca Molnara, Zlatković nema sve potrebne prirodne dispozicije — neodoljivi zamah obesti i sugestivnu mužjačku sočnost, međutim, i bez toga, on je ovog simpatičnog i dobrodušnog mangupa sa periferije nosio iskrenom vatrom pravog umetnika uz obilje realističkih detalja,

donetih sa frapantnom doslednošću, do sitnica; njegova pojava na kraju komada pred nebeskim sudijama bila je — prekrasna, snažna, tačna i više nego dopadljiva. On je igrom spasao i komad i greške režije (usporenu dinamiku predstave). Aristokrata Uratijev u komadu *Tovarišč Žaka Devala* ne leži sasvim Zlatkoviću; on nije punom merom istakao plemičku gospodstvenost i samoljublje, odvažnost i čvrstinu, ali je veoma inteligentno podvukao intelektualnu pronicljivost i superiornost, a slabije snagu zavetovanog fanatizma toga kolebljivog i reakcionarnog carskog adutanta (Velibor Gligorić). Zlatković nije uspeo, po oceni istog kritičara, da uđe ni u psihu bezazlenog, poetskog i lakovernog plemića i boema Don Cezara od Bazana (V. Igo, *Ruj Blaz*) koji se ritama ogradio od plemičke moralne nakaznosti. Ni njegov Menenije Agripa u Šekspirovom *Koriolanu* nije delovao impresivno u nedostatku dobroćudnosti i gospodstvene ironije (Dušan Krunić), međutim, po oceni drugog očevica, ovo je ostvarenje bilo jedno od najboljih u predstavi: u njemu je bilo oštih bodlji, ironije i podrugljivosti pod prividom dostojanstva, taktičnosti i mudrosti (Velibor Gligorić). Povodom ove kreacije upućeni su Zlatkoviću i u ostalim ocenama laskavi epiteti.

Pikvik u istoimenom komadu, po Dikensu, prikazan je više kroz ironiju i skepsu nego kroz smetenjaštvo i naivnost jedne dobričine ponesene idejom čovečnosti, ali i u takvoj konцепцији Zlatković — po oceni Živojina Vukadinovića, koji Zlatkovića ubraja među najbolje glumce beogradske scene uopšte — je dokazao svoje dragocene vrednosti, a po mišljenju Dušana Krunića, uspeo je iz sitnih slova knjige da izvuče ličnost što je moguće življu i ubedljiviju i pri tome da ostane u svežini i naivnosti sna. Njegov Prospero u Šekspirovoj *Buri* jednodušno je nepovoljno ocenjen: suviše je jedak, oštar, nestaložen, a trebalo bi da je protivnost tome; nije ni dovoljno mističan jer bi njegova osveta pre trebalo da bude zabava jednog starog madioničara.

Zlatković je izraziti glumac scenske transformacije, naročito ubedljiv u tipovima koji prikrivaju svoje prave namere pod raznim prividima. On ume jedan lik da razvije u vrlo kratkom scenskom dejstvu do sasvim suprotnih karakternih i duševnih raspoloženja i obeležja. On može u istom komadu da tumači i nekoliko uloga dajući svakoj svojstvena psihološka i tipska obeležja. U *Misterioznom Kamiću* je i profesor Kamić i tipograf Brujac. U *Glavnoj stvari* od N. Jevrejinova nastupa pod maskama jednog pustinjaka, zatim naučnika, američkog impresarija, Arlekina, i jedne врачare, i kritika tom prilikom napominje da je on jedan od retkih glumaca koji

Zora Zlatković kao Zerbina
(Molijer: *Skapenove podvale*),
Narodno pozorište u Beogradu,
1920.

Aleksandar Zlatković kao
Hljestakov (N.V.Gogolj: *Revizor*),
Narodno pozorište u Beogradu,
1921.

ji

o,

gotovo uvek uspeva svojom raznolikošću temperamenta da stvara sve nove i nove uloge, uvek različite jedna od druge. U tragikomediji *Pustolov pred vratima* od Milana Begovića, Zlatković se u ulozi Smrti prikazuje u deset privida i maski, kao neznanac, zatim profesor, hotelski momak, službenik u spavaćim kolima, reditelj tragičnih filmova, poslednji prijatelj, upravitelj firme za nadgrobne spomenike, policajac, užigač uličnih fenjera i apaš.

Već od ranih godina Zlatković se potvrđuje osobenim darom glumca-epizodičara koji velikom koncentracijom izražajnih sredstava, u kratkom scenskom dejstvu, ume da naslika tipski složene, neobično živopisne i zaokružene scenske portrete. Uporedo sa epizodnim likovima on se sa uspehom ogleda i u glavnim i naslovnim ulogama (*Knez Silvani* u *Faunu*, *Skapen*, *Figaro*), na čijim sudbinama i dejstvu počivaju komadi i predstave i koje mladi daroviti glumci lako izvode ličnim temperamentom, vedrinom, šarmom i drugim prirodnim preim秉stvima. Međutim, Sonjin u komadu *Priča o gospodinu Sonkinu* od Sergeja Juškevića, koga tumači 1925. godine, veoma se razlikuje od kostimiranih junaka udaljenih vremenom i prostorom. On je mali čovek svakodnevice, sazdan na dijametralno suprotnoj psihičkoj i fizičkoj potki. Dobroćudni, pošteni i plemeniti Sonjin obitava u sirotom i skučenom ali srećnom porodičnom krugu, a van kuće u bednom, ropskom i ponižavajućem položaju sitnog činovnika i praktikanta koga svi eksploratišu. Mučenik rada, prezren celog života, nemoćni i bolni nezadovoljnik koji dirljivo priželjuje glavni zgoditak na lutriji da bi njime usrećio sve jadne i prezrene, sve koji su stradali kao on. Premija koju dobija stvara prelom u njegovom životu, rađajući nemir, strah, zabunu u mislima i nesreću. On ne može sve to da izdrži i na kraju, brojeći novac, poludi. U ovoj satiričnoj komediji sa tragičnim završetkom, Zlatković neobično upečatljivo stvara lik detinjasto dobroćudnog, ekspanzivnog i šašavog Sonjkina koji je bezazlen i u najvećoj srdžbi i ogorčenju, koji ostaje nekako vedar i u najtragičnijim momentima nalazeći i u samoj katastrofi ludila kao neku romantičnu apoteozu kroz široki gest kojim rasipa novce. Kroz Zlatkovićevu igru predstava je dobila tonove priče, ili čak bajke, o dobrom i sirotom ludaku koji je publiku nasmejao, tronuo i najzad utešio, kao da sve to baš nije tako strašno, niti tako sasvim istina. I pored sitnih nedostataka, učinio je da iluzija i ideja pisca svestrano pobedi kroz njegovu glumu. Tom ulogom je pokazao i sposobnost, retku u epizodnih glumaca, da jedan lik gradi tokom cele predstave, da je razvija, prelama, vaja, pronosi kroz čitav splet situacija i psiholoških nijansi i da

Aleksandar Zlatković kao Tošica
(Kosta Trifković: *Izbiračica*),
Narodno pozorište u Beogradu,
1922.

43 Aleksandar i Zora Zlatković

je dovede do kraja. On će to potvrditi i sledećih godina u nizu naslovnih rola sličnog žanra: kao Topaz u istoimenoj drami Marsela Panjola (1930. godine), Joško Pučik u *Karijeri Joška Pučika* od Ivana Stodole (1933), Jakob Johanek u komadu *Između ponoći i zore* od Olge Šajnpflugove (1934) i dr.

Drama *Topaz* izvedena je u Beogradu posle bučnih uspeha na premijerama u Parizu i na evropskim scenama. Građena je na tada veoma razvijenom motivu korupcije, na piščevom revoltu prema njoj, i na karakternim suprotnostima i krajnostima likova. Komad ima neverovatnih i često neuverljivih situacija i obrta, izvedenih nasilnim dramaturškim trikom, bez dovoljnog unutarnjeg opravdanja i psihološkog uporišta, naročito u transformaciji samog profesora Topaza koji se na kraju trećeg čina izobličava u poslovog čoveka i korpcionaša. Režija je do trećeg čina nametnula svim glumcima, pa i Zlatkoviću, jako potenciranu i stilizovanu tipičnost, no on se otimao od nje i bio je savršen u prvom, trećem i četvrtom činu. Naročito se istakao u trenutku Topazovog psihološkog preloma, učinivši taj prelom opravdanim i uverljivim maksimumom akcija u malo vremena. Po oceni kritike (svakako uz asocijaciju i na njegovog Sonjkinu), on je jedini u ansamblu bio u stanju da nosi tu ulogu i njemu pripada najveći deo pohvala za uspeh predstave.

Godine 1933. Zlatković se javlja naslovnom ulogom u komadu *Karijera Joška Pučika* čehoslovačkog dramatičara Ivana Stodole. Slično Sonjkinu i profesoru Topazu, Pučik je mali čovek i naivčina, činovnik humanog društva, nepravedno osumnjičen za krađu. Predsednica društva nehumano ga izbacuje, da bi mu zatim ponudila u zatvoru humanu pomoć jer je on sada slučaj istog društva, i to 999-ti po redu na spisku. Ona vatreno želi da se sada taj broj zaokruži na jubilarnu hiljadu, stavljajući humanost u službu lične reklame. Kao Topaz ili Sonjkin, Pučik prolazi kroz peripetije i situacije, ali za razliku od Topaza koji odjednom i potpuno menja karakter i psihu, Pučik do kraja ostaje unutra čist, ono što je i bio, jer je njegova transformacija samo jedna spoljna peripetija. Njegov život je sazdan na jevanđelskim načelima, na savršenoj hrišćanskoj dobroti, i zato je Pučik neverovatan, nerazumljiv i komičan realnom praktičnom svetu, isto kao što je njemu taj svet čudan i apsurdan. Komedija ili satira na društveni snobizam građena je na sudaru apsolutne dobrote sa društvenom hipokrizijom. Izvesne dramaturške slabosti, mrtva mesta i tehničke nesigurnosti u sklapanju situacija u prvom i četvrtom činu nisu omele Zlatkovića da majstorski

Aleksandar Zlatković kao Paraklet,
pod maskom Monaha

Aleksandar Zlatković kao Paraklet,
pod maskom Arlekina

Aleksandar Zlatković kao Paraklet,
pod maskom Šmita (N.Jevrejinov:
Glavna stvar), Narodno pozorište u
Beogradu, 1923.

komponuje snažnu kreaciju, jer on (prema Ranku Mladenoviću) — ima topline za psihološke ekstreme i ume rafinirano da ih kanališe kroz masku, gest i boju glasa.

Stil života Joška Pučika zahvata Zlatkovića još od početne scene. On najpre ulazi u atmosferu Pučikovog životnog paradoksa sa biblijskom bezazlenošću. Kao takav, izložen komičnim doživljajima iz kojih baš proističe tragična sudbina, Zlatković je (kao ranije u Topazu ili u Švejku) umeo da spoji ono što ga čini buntovnim jadnikom, i ujedno specifičnim slovenskim osobenjakom, žrtvom hrišćanskih paragrafa, koje on nije shvatio kao drugi samo dekorativno, već ih je vezao kao omču sebi oko vrata, koju svi hoće da zategnu da bi se zatim nadmetali ko će ga pre i tobože žaliti. Zlatković je odmah izrastao kao takav tip. Kontrasti između sredine i njega rastu rapidno. Humano društvo u kome je Pučik blagajnik, već je bojom Zlatkovićevog glasa i njegovom mimičkom snagom odmah postalo prljavo preduzeće. U sceni kad prebacuje što ubija služitelju muve, pozivajući se na petu zapovest Jevanđelja (što je komično za druge ali ne i za Pučika), Zlatković je već zaokružio tip Pučika. Ukoliko se komično sa tragičnim ukršta, utoliko i njegova kreacija postaje složenija i dovitljivija. U trenucima kad mu direktor humanog preduzeća podmeće novac koji će sam u stvari da iskoristi u ime lažnog morala, Zlatković postaje gorka groteskna svetinja za publiku. Još je reljefniji u sceni obožavanja mlade činovnice, a u situaciji susreta između njega, direktora i direktorce on svojim kreiranjem zaklanja piščevu naivnost u momentu izuzetnog pada zrelog scenskog sklopa, u trenutku predaje ključa od kase prepostavljenome iz nedovoljno motivisanog poverenja. Tu glumac samoinicijativno zataškava piščevu grešku.

U drugom činu, u zatvoru, Zlatković kao nabeđeni lopov produžava liniju nadahnutog preživljavanja. Satira prelazi u očajnu žaoku. Pučika je društvo oteralo u zatvor, koji za njega postaje hram, jer jedino pošteni dopadaju iza rešetaka. Nagovara ga da prizna krivicu iako je nije počinio, da ostane unutra a svi spolja će i dalje igrati ulogu humanista. U prelomu koji ga goni na duboko gađenje nad svime, Zlatković pada u duševnu razočaranost sa takvom skromnošću, koja baš kao takva čini snažan utisak na gledaoca. U trenucima kada mu lekar daje injekcije i kad ga branič nagovara da sebe oglasi krivcem, on u svaki pokret unosi sintezu sudbine. Pod pritiskom socijalnih laži koje čine poštenje iluzornim, Zlatkovićev Pučik se ukazuje kao nesrećna karikatura pod kojom se ipak otima duša, srce i čista savest. No on priznaje da je kriv u trenutku kada ne može više da se

Aleksandar Zlatković kao Paraklet,
pod maskom dr Fregolija
(N.Jevrejinov: *Glavna stvar*),
Narodno pozorište u Beogradu,
1923.

Aleksandar Zlatković kao Fadinar
(Ežen Labiš: *Florentinski šešir*),
Narodno pozorište u Beogradu,
1922.

opire, i naročito je snažan u momentu kad oseti i sam da treba da ostane u zatvoru, jer da nije lopov, njegova sestra sa decom ne bi bila zbrinuta od drugog humanog društva koje konkuriše prvom. Na kraju komada raspliće se istina: Pučik se vraća u društvo *Humanitas* i odmah beži iz tog pakla, noseći jedino čistu ljubav prema ženi koju je duboko voleo. U toj poenti raspleta Zlatković je našao efektne i iskrene tonove, uz zaslужene aplauze publike. U kritici je rečeno da je pisac baš takvog Pučika morao imati pred očima kada je konstruisao delo. Bez zapadanja u bufoneriju, kojoj je uloga stalno bila izložena, Zlatković je izradio uspešnu glumačku studiju provodeći svoga neizlečivog optimistu i naivčinu kroz sve faze istrage i izdižući se u izvođačkom ansamblu kao najbolji. Ceo lik je ne samo dobro prostudirao do detalja, već i preziveo u toj meri da se izravnao sa Hudožestvenicima.

Sledeće godine, 1934, tumači glavnu ulogu u komadu *Između ponoći i zore* Olge Šajnpflugove, koji je građen na motivu manije psihanaliziranja, viđene kroz prizmu humora i persiflaže. Javlja se kao zbumjeni docent filozofije i moralista Jakob Johanek koji se slučajem opija prvi put u životu, načini niz *zločina* i to iskoriste razni ucenjivači, kao na primer majka devojke kojoj je on navodno oduzeo čast. On poveruje, ženi se njome i komedija, bez veće dubine i na ivici farse, završava se srećno. Režija je unela veliku živahnost, ali je izvesne scene dovela do karikature i lakrdije što je štetilo nekim glumcima. Međutim, Žanka Stokić je u ulozi gazdarice i majke pokazala osobitu glumačku snagu, nosila je dinamiku komičnih spletova i raspleta, zabavljala je duhovitom interpretacijom i pri tom je ostala u meri i razumevanju realističkog okvira. Zlatković je inteligentno tumačio zanesenjaka koji više živi u stratosferi imaginarnih etičkih postulata, nego u realnom sagledanju svoje psihičke unutrašnjosti. Njegova je zasluga što taj tip nije potpuno odleteo u apsurdnost i što nije prešao u ekstremnost loše karikature (Velibor Gligorić). On je uspeo da asimiluje misao autora do svake ćelije svog umetničkog bića i da potisne svoju personalnost da bi načinio mesta licu koje stvara; njegov Johanek je toliko uzet iz života da izlazi iz okvira farse (Kosta Luković). Dao je izvanrednu ulogu smetenjaka, ali je Johaneka diferencirao od Pučika i Topaza koji su mu slični karakterima. U tome i leži snaga, invencija i sigurnost jedne glumačke transformacije: moći nijansirano diferencirati dve uloge sa sličnom duševnom atmosferom (Dušan Krunić).

Zlatkovićeva kreativnost vidno je ispoljena i mnogim

drugim ulogama i utiscima očevidaca. On ume nasuprot intencijama režije da ostane dosledan ideji pisca (*Priča o g. Sonjkinu*) ili da prikrije dramaturške i psihološke praznine manje veštih autora (*Karijera Joška Pučika*). Trudi se da razbije monotoniju uloge (*Ruka ruku mije*), unosi živost u predstavu i reč dobija svoj smisao i značaj (*Osma žena*). Pomaže piscu da se završi, iživi u misli i aktu, dorekne (*Rodaka iz Varšave*), opire se grotesknom glumačkom i rediteljskom preterivanju i sa Zorom Zlatković daje dve scenske majstorije (*Ujkin san*). Čuva se da ne bude žrtva vodvilja i mestimično spasava ozbiljnost komedije (*Slabi pol*), više nego dramatizator uspeva čvrsto da postavi na scenu glavni lik (*Večiti mladoženja*), bori se između lake igre i ozbiljnog shvatanja komedije, inteligentno obradivši bludnog sina porodice, tako da treći čin kroz njegovu igru dobija smisao (*Gospodski dom*). On unosi u predstavu dinamiku nepredviđenu komodom, oživljavajući figuru drskog i preprednenog Gorilkova nekom vragolasto hitrom duhovitošću i genijalnim prelivanjem iz humora i komike u demonizam (*Golemanov*). Glumci su uzalud pokušavali da spasu komad (*Viktorova pobeda*) i Zlatković je sve činio mimo, pa čak i protiv pisca, dajući intonacijom i karakterističnom ritmikom izvanredno mnogo života oskudnoj ulozi. Povodom premijere „Svadbe Krečinskog“ od Suhovo-Kobiljina, Dušan Krunić podvlači da je samo zahvaljujući izvrsnoj igri Aleksandra Zlatkovića, Zore Zlatković i Bože Nikolića — koji su bili na impozantnim visinama svoje umetničke izražajnosti taj komad dobio svoje repertoarsko opravdanje. Kao Molijer, u istoimenom komadu Mihaila Bulgakova — ovaj izvrsni glumac, izvrsni ne u svakodnevnom smislu, uspeo je da se otrgne od režije (u stilizovanom dekoru data je stilizovana igra koja ne odgovara našim glumcima) i da izvesne scene oživi svojim suptilnim modulacijama i prevojima tonova u akcentu fraze i reči (Miloš Savković). — Ovaj odlični glumac kakvih malo imamo i kakvih smo uopšte malo imali, svojom igrom ostvaruje nezaboravnu glumu, čak i onda kada ima protiv sebe namere reditelja. Oslobođajući se polako rediteljevog uticaja, on magistralno igra poslednje slike (Živojin Vukadinović).

Godine 1934, baš kada se veoma uspešno oglasio u javnosti ulogom Johaneka, za Zlatkovićem je proteklo dvadeset pet glumačkih godina, mnogobrojne uloge, veliko scensko iskustvo, i on se nalazi u dobu umetničke zrelosti. Svakako je sve to inspirisalo saradnika *Pozorišta* (pod inicijalom M.) da mu posveti napis pod naslovom *Više od pet čula na pozornici! ili: Šta može produktivni umetnik*, uz pokušaj da objasni prirodu njegove

Zora Zlatković kao Profesorka (N. Jevrejinov: *Glavna stvar*), Narodno pozorište u Beogradu, 1923.

Zora Zlatković kao Latkina (Sergej Juškevič: *Priča o gospodinu Sonjkinu*), Narodno pozorište u Beogradu, 1925.

kreativnosti, postupak u obradi uloga i građenju likova, i da odredi njegov rang u ansamblu Narodnog pozorišta. Autor najpre uopšteno deli glumce na reproduktivne i produktivne. I prvi mogu biti stvaraoci ako dospeju do umetničke suštine svoje reproduktivne snage, no pravi su umetnici tek produktivni glumci, koji mogu u svojoj mladosti najpre da prođu kroz reproduktivnu fazu, da bi u njoj i kroz nju otkrili svoj puni i pravi izraz, svoju urođenu intuiciju. Zlatković je jedan od onih koji nisu odmah pronašli epicentar svoga talenta. No on se ukazivao ovde i onde, kao što se glavna žica u rudniku nazire po njenom početku i tragu. I publika je mogla da primeti na početku njegove karijere tragove pravog talenta za kojim je i on sam tragaо prateći i ispitujući sebe u sopstvenom razvoju. Pošto je proširio register senzibilnosti, uvrstio se među najveće binske produktivne umetnike osobene vrste koji stvaraju svim svojim bićem, grčem nerava, odricanjem od svega što bi ga odvratilo s toga puta. Ono što je najmarkantnije i najskrivenije u njegovom radu jeste sam način rada i pristup jednoj ulozi. On je jedini među kolegama koji skoro odboluje svoju kreaciju, prezivi je i nikada je ne markira, težeći većito da ima više od pet čula na sceni, što ga upravo razlikuje od drugih, ali ga izlaže neodmerenom naporu, rizičnom po sopstveno zdravlje. On rolu duboko usađuje u sebe, a proces njegova rada predstavlja čitavu skalu koja se deli na vidljive i nevidljive čestice: na one koje se izražavaju pred otvorenom zavesom i one koje *ostaju u srcu i tu kipte do iznemoglosti*. Otkrivajući lik tokom rada na ulozi, on se i sam ispituje, objašnjava kao čovek. U tome postupku je apsolutno okupiran i otsutan od svega što je van scene, uloge i njegove unutarnje ličnosti. U tome je Zlatković osoben i time se izdvaja kao prvak svoje generacije.

U zrelim umetničkim godinama Zlatkovića neprestano prati specifični rod složenih likova, sa fizičkim i psihičkim oštećenjima, nastranostima i ekscentričnostima, nasleđenim i stečenim patološkim opterećenjima, koji često tokom predstava narastaju do tragičnih figura. Na toj su liniji: suludi degenerik Karlo VII (*Sveta Jovanka*), intelektualni neurastenik Lensdal (*Ukrotitelj*), patološki opterećeni sin, ljudski slabici, gnušni sebičnjak i intelektualni ubica (*Čovek ponosan što nema sreće*), mračni bolesnik Djordje (*Parola*), pakleni Tekton (*Cvrčak na ognjištu*), egzaltirani agramerski snob i boem Aurel (*Leda*), dekadentni, rahitični i klasno degenerisani doktor prava Puba Fabrici Gembaj (*Gospoda Gembajevi*), materijalno i moralno ruinirani i tragični Lenbah (*U agoniji*), fizički bolesnik koji se otima poslednjom

snagom od propasti Žurdan (*Večera u osam*), svemoćni vladar Filip II progonjen ljubomorom i sumnjom do granica ludila i ubilačkih osveta (*Don Karlos*), izvršilac krvavih zapovesti Ćerim (*Stanoje Glavaš*), sotona Špure za koga ljudski život ne znači ništa (*Najezda*) i još čitava galerija ličnosti na granici zabavljačkog i misaonog, komičnog i tragičnog, stvarnog i umišljenog, svesnog i podsvesnog, realnog i apsurdnog, osobeno obeležena ne samo spoljašnjim i fizičkim odlikama, već i naročito psihičkim i nervnim potresima, prelomima i ponorima.

Svaki je od tih likova predstavljaо za Zlatkovića izazov i on se svima predavaо svim svojim duševnim, duhovnim i fizičkim moćima u procesima analiziranja, identifikovanja, usvajanja i poistovećivanja, osmišljavajući ih scenski do najminucioznijih vizuelnih i auditivnih detalja i simbola. I kada bi na tome mukotrpnom putu sasvim uspevao, nosio je takve likove kao deo sebe i živeo sa njima i van scene. Govorio je 1928. godine — *Ja volim Lenbaha. To je jedina uloga koju bih mogao da igram kada hoćete, u po dana ili u ponoći. Najlakše mi je da se ubacim u nju, nju da preživim. Celog leta ja sam izgovarao reči iz te uloge, ona mi je davala mira . . .* Trenuci potpunog mira i blaženstva u Zlatkovića su bili retki. Pozorište za njega nije bilo mesto lakinj uspeha, razonode, parade i slavlja, već poprište stalne borbe i hvatanja u koštaс sa ulogama koje je imao da osvaja. Taj neprekidni proces koji je započinjao na probama, nastavljaо se kod kuće, zatim na predstavama i opet na probama nije bio samo deo njegove umetničke prirode, već sav njegov život i on je odbijao jubileje, srećan i zadovoljan što mu scena omogućuje da opstane.

Kao većina glumaca-savremenika Dobrice Milutinovića, i Zlatković je za života i posle smrti upoređivan sa ovim gorostasom beogradske i srpske scene koji je najčešće sve ostale zaklanjaо senkom. Nasuprot mnogim izrečenim ocenama, ostao je zapis autoritativnog pozorišnog znalca i estete, reditelja Branka Gavele koji je tvrdio da je Zlatković bio bolji glumac od Milutinovića. Sva ova rasuđivanja su teško održiva jer su oba glumca predstavljali sasvim suprotne umetničke prirode i fenomene. Zlatković nije pripadaо *bogomdanim* glumcima koji su već prirodnim scenskim preimrućtvima, trenutnom inspiracijom, jednim gestom ili krikom zaustavljaо dah u gledalištu. Nasuprot monumentalnim Dobričinim freskama, Zlatkovićeve tvorevine su svetlele kao bogati mozaici, složeni od dragocenih kamenčića. Njegovi svakodnevni ljudi bili su veoma daleko od kostimiranih heroja, a njegov stil igre od plemenite

Aleksandar Zlatković kao Maksim
(J. Veselinović i D. Brzak: *Djido*),
Narodno pozorište u Beogradu,
1923.

51 Aleksandar i Zora Zlatković

patetike stare škole. Zlatković je stekao umetničko ime isključivo na sceni, a veliki tragičari Toša Jovanović i Dobrica Milutinović su dugovali za svoju popularnost ne samo ogromnim glumačkim moćima, već i boemskim doživljajima i živim društvenim kretanjima koja su ih još za života učinili legendarnim.

Zlatković je predano služio Narodnom pozorištu i srpskoj pozornici četiri decenije. Ostvario je ogroman broj uloga u veoma raznovrsnom repertoriju. Mnoge je likove samoinicijativno i nadahnuto scenski nadgradio, pomažući i piscima da se doreknu. Mnoge je stereotipno igrane likove, naročito u domaćoj dramaturgiji, oslobođio glumačkim shema i gotovih rešenja. Mnoge je likove iz naše međuratne dramske književnosti prvi put tumačio uopšte, stvarajući uzore prema kojima su odmeravane kasnije kreacije. On je jedan od retkih glumaca koji su podjednakom snagom nosili epizodne i naslovne role. Jedan je od naših starih glumaca koji su bez škole, talentom i radom stali među vodeće scenske umetnike. On je pred generacijama gledalaca zračio sa scene u mnogim ulogama i urezao se kao veliki doživljaj u trajna sećanja. On je u svome vremenu bio moderan glumac koji bi i na kasnijim avangardnim pozornicama bio savremen i cenjen. Odričao se svega što ga ne vodi pozorištu. Verovao je da mu služi i kada se, ostareo, iscrpljen, u samozaboravu, kretao ulicama oko svog teatra.

Zora Zlatković kao Avdotja
Nazarovna (A. Čehov: *Ivanov*),
Narodno pozorište u Beogradu,
1924.

uloge

zora todorović-zlatković

Popisom su obuhvaćene uloge tokom celokupne karijere Zlatkovićih, uključujući i prve nastupe Zore Todorovićeve pre profesionalnog angažmana u Narodnom pozorištu (1897-1910), kao i Zlatkovićeve sa scene Srpskog vojničkog logorskog pozorišta u Lazuazu (Tunis, 1917-1918). U nedostatku kompletnih plakata, rekonstrukcija je delimična za period do 1909. i približno potpuna u godinama do prvog svetskog rata. Period u Lazuazu i u prvim poratnim godinama upotpunjeno je podacima iz dnevne štampe, zatim iz Dnevnika pozorišta u Lazuazu koji je vodio Zlatković, kao i iz Dnevnika proba i predstava Zlatkovićevih od 1919-1925. Dnevnići su svojina Muzeja pozorišne umetnosti u Beogradu.

Nazivi uloga i komada, kao i imena autora su navedeni prema podacima na plakatima.

Na sceni Narodnog pozorišta u Beogradu, 1901-1951.

1901.

EMELINA-A. d'Eneri i F.Dimanoar: *Stari kaplar*
 VILHELM, Telov sin-F.Šiler: *Vilhelm Tel*
 SVETOZAR-N.S.Djurković po italijanskom originalu: *Dva narednika*
 JEDAN DEČKO-M.Cvetić: *Todor od Stalaća*
 RENE—ŽAN, dete Flešardovo-P.Meris po V. Igou: *Devedeset treća*
 FLERETA-Š.Birh-Pfajfer po V. Igou: *Zvonar Bogorodičine crkve*
 KATARINA-Dino i G.Lemoan: *Londonski prosaci*
 FEDJA-S.Tucić: *Truli dom*
 MALA SUZANA-Ž.Mari i Ž.Grizije: *Rože Larok*
 DETE-V.Sardu: *Otadžbina*
 DJORDJE-T.Megerle: *Ćića-Tomina koliba*
 SINIŠA-J.St.Popović: *Smrt Stevana Dečanskog*

1902.

ROHAZENA-E.Pol po Sudraki: *Vazantazena*
 MARKO-M.Sretenović po Ž.Sandou: *Galebova stena*

1904.

EDEN-J.St.Popović: *Rodoljupci*

1905.

HEKTOR-Dj.Roveta: *Nevaljalci*
 MALI FANFAN-P.Dekursel: *Dva deteta*
 IVAN, sin Djuraškov-Dj.Jakšić: *Jelisaveta*.
 Reditelj Sava Todorović
 RAUL OD HUNA-A.Dima-Sin: *Kneginja od Bagdada*

1907.

ARTUR, sinčić Hercega od Lenoksa-F.A.Šaufert: *Šah kralju*. Red.Milorad Gavrilović

1908.

NIKOLETA-Š.Birh-Pfajfer po V.Igou: *Zvonar Bogorodičine crkve*. Red.Ljuba Stanojević

1909.

Prvi DEČAK-B.Smetana: *Prodana nevesta*
 SLUGA-P.A.Volf: *Precioza*. Red.Ilija Stanojević

1910/11.

BETINA PERSIVAL-H.Kremije i P.Dekursel: *Pop Kosta*. Profesionalni debi Zore Zlatković
 SOLANŽA-A.de Kajave i R.de Fler: *Ljubav bdi*. Red.Milorad Gavrilović
 MALA NADVOJVOTKINJA-E.Rostan: *Orlić*. Red.Ilija Stanojević
 DETE-V.Sardu: *Otadžbina*. Red.Sava Todorović
 KITI-E.Giro po L.N.Tolstoju: *Ana Karenjina*. Red.Milorad Gavrilović
 DRAGINJA, sestra Gospodina ministra-B.Nušić: *Protekcija*
 HEŠA, kći Gospode Dulske-G.Zapoljska: *Moral Gospode Dulske*. Red. Sava Todorović
 BLANŠA NEVEROVA-A.Buržoa i P.Feval: *Grbonja*. Red. Ilija Stanojević

1911/12.

MARIJA, radnica u radnji sa ženskim šeširima-E.Brije: *Dragana*. Red. Sava Todorović
 MILČIKA-J.St.Popović: *Rodoljupci*. Red.Ilija Stanojević

54 Aleksandar i Zora Zlatković

TEREZA OD LORŽEA-E.Rostan: *Orlić*. Red. Ilija Stanojević
 LEPA, sestra Nemanjina-M.Cvetić: *Nemanja*. Red. Sava Todorović
 VUKOSAVA, kći Cara Lazara-M.Šapčanin: *Zadužbina*. Red. Sava Todorović
 KLARICA, kći naučenjaka Hincelmana-O.Blumental i G.Kadelburg: *Kod belog konja*. Red. Ilija Stanojević
 MACA, Kajina drugarica-I.Stanojević: *Dorćolska posla*. Red. Ilija Stanojević
 JULIJA, kći bogataša Kosada-V.Sardu: *Prisni prijatelji* Red. Ilija Stanojević
 LIPOČKA, kći udovice A.V.Lihonjine-I.N.Potapenko: *Bitanga*. Red. Ilija Stanojević
 KRUNISANO DETE-V.Šekspir: *Magbet*. Red. Aleksandar Ivanović Andrejev
 DRUGA DEVOJKA-I.Okrugić Sremac: *Saćurica i šubara*. Red. Ilija Stanojević
 MADLENA, kći upravnika rudnika-T.Bernar: *Govori čovek francuski*. Red. Ilija Stanojević
 GOSPODJICA UAJLDER-F.Bon, po K.Dojlu: *Šerlok Holms*. Red. Ilija Stanojević
 JEDAN MALI-I.Vojnović: *Ekvinocij*. Red. Sava Todorović
 SIZANA SABLJE-A.Kapi: *Pustolov*
 LUZJA TROEN-V. Sardu: *Matori momci*. Red. Ilija Stanojević
 NEDA, devojka u selu-M.Petrović: *Čučuk Stana*. Red. Sava Todorović
 ANRIJETA, sirotica-A.d'Eneri i E.Kormon: *Dve sirotice*. Red. Sava Todorović
 CVETA, hranjenica Srećka Karića, seljaka, kasnije milionara-F.Rajmund: *Selfak kao milionar ili Devojče iz vilinskog carstva* Red. Sava Todorović
 HRISTIJANA-G.de Kajave i R. de Fler: *Ljubav bdi*. Red. Ilija Stanojević
 DRUGA DEVOJKA-J.Veselinović i D.Brzak: *Djido*. Red. Ilija Stanojević
 PRVI DJETIĆ-I.Vojnović: *Allons enfants*. Red. Sava Todorović
 HERMIJA, čerka Egejeva, zaljubljena u Lisandra-V.Šekspir: *San letnje noći*. Red. Sava Todorović

1913/14.

SUZANA, kći Larokova-Ž.Mari i Ž.Grizić: *Rože Larok*. Red. Sava Todorović
 PRVA PLESĀČICA-M.Begović: *Stana Biučić*. Red. Milutin Čekić
 LJUBA IVANOVA-Ž.Lazarević: *Kosovska tragedija*. Red. Aleksandar Ivanović Andrejev
 PRVA DEVOJKA-I.Stanojević: *Dorćolska posla*. Red. Ilija Stanojević
 PIJADA-J.St.Popović: *Beograd nekad i sad*. Red. Ilija Stanojević
 JULKA, čerka Aćima Kukića-B.Nušić: *Protekcija*. Red. Ilija Stanojević

DŽESIKA, Šajlokovala kći-V. Šekspir: *Mletački trgovac*. Red. Sava Todorović
 SESTRA MARTA-E. Rostan: *Sirano od Beržeraka*. Red. Aleksandar Ivanović Andrejev

1918/19.

VIVIAN-E. Knoblauh: *Faun*. Red. Jakov Osipović
 ZORKA-B.Nušić: *Običan čovek*
 STANA: MAGDA-B. Stanković: *Koštana*. Red. Sava Todorović
 JULKA, kći okružnog načelnika Aćima Kukića-B.Nušić: *Protekcija*. Red. Ilija Stanojević
 JOLČE-I.Stanojević po S.Sremcu: *Ivkova slava*. Red. Dimitrije Ginić
 KATICA, kći Kir Janjina-J.St. Popović: *Kir Janja*. Red. Pera Dobrinović
 MARTA DE MOAZAN-E.Pajeron: *Miš*
 JULIJA, kći Merkadeova-O. de Balzak: *Merkade*. Red. Milorad Gavrilović
 PAMELA-O. Metenje po Mopasanu: *Gospodica Fifi*. Red. Jurije Rakitin
 ISMENIJA-P.Evrije: *Jedva steće zeta*
 JOVANKA, sinovica rentijera Bofinea-Ž. Gaston i A.Fežer: *Zajednički život*
 LUCIJA, kći Ramoneova-T.Barijer i L.Tibust: *Prijatelj iz Liona*

1919/20.

Od septembra 1919. do marta 1920. Zora Zlatković je boravila u Parizu. Po povratku tumačila je sledeće uloge do kraja sezone 1919/20.
 JULIJA, pralja-V. Sardu i E. Moro: *Madam San-Zen*?-A. Mirže i T. Barijer: *Čergarski život*. SONJA, gimnazistkinja-M.P.Arcibašev: *Ljubomora*. Red. Pera Dobrinović NIŠETA-A. Dima-Sin: *Gospoda s kamelijama*. Red. Vitomir Bogić HERMIJA, kći Egejeva, zaljubljena u Lisandra-V.Šekspir: *San letnje noći*. Red. Aleksandar Vereščagin JELICA, kći bogatog trgovca Marka Vujića-J.St.Popović: *Laža i parača*. Red. Vitomir Bogić DRAGA-M.Glišić: *Podvala*

1920/21.

MALČIKA, kći Sokolovićeva-K.Trifković: *Izbiračica*
 PIJADA-J.St.Popović: *Beograd nekad i sad*. Red. Ilija Stanojević BARUH SPINOZA, mlad dečak-K.Guckov: *Urijet Akosta*. Red. Pera Dobrinović HRISTIJANA-G. de Kajave i R. de Fler: *Ljubav bdi*. Red. Ilija Stanojević

BETINA PERSIVAL-H.Kremije i P.Dekursel: *Pop Kosta*
 GOSPODJA DIROA — E.Rej: *U novoj koži*
 ZERBINETA, kći Argantova, zaljubljena u Leandra - Molijer: *Skapenove podvale*. Red. Jurije Rakitin LUCIJA GALU-E.Brije: *Blanšeta*. Red. Sava Todorović VIVI, kći Gospode Uorn-B.Šo: *Zanat Gospode Uorn*. Red. Mihailo Isajlović VIVETA-A.Dode: *Arlezijanka*. Red. Sava Todorović SARA, hranjenica bogatog seljaka Vilimana-M.Glišić: *Dva cyancika*. Red. Sava Todorović MARIJA ANTONOVNA, kći varoškog upravitelja-N.V.Gogolj: *Revizor*. Red. Jurije Rakitin

1921/22.

VIRGINIJA, soberica-E.Labiš: *Florentinski šešir*. Red. Jurije Rakitin ?-Ž.Renar: *Crvenco*

1922/23.

Od početka ove sezone do 19. maja 1923. Z. Zlatković je bila u ostavci. Zatim je do kraja iste sezone tumačila sledeće uloge.
 PROFESORKA-M.Jevrejinov: *Glavna stvar*. Red. Jurije Rakitin ELA DELAHEJ, siroče-B.Tomas: *Karlova tetka*

1923/24.

ŽORŽETA, soberica-A.Melak i L.Halevi: *Trikoš i Kakole*. Red. Dimitrije Ginić MARINA-B.Nušić: *Narodni poslanik*
 TASKA, tetka Zonina-J.S.Bunić po S.Sremcu: *Zona Zamfirova*. Red. Dimitrije Ginić GOSPODJA-J.Veselinović i I.Stanojević: *Potera*. Red. Dimitrije Ginić PELA-S.Deskašev po E.Totu: *Seoska lola*. Red. Dimitrije Ginić

1924/25.

AVDOTIJA NAZAROVNA, starica bez određenog zanimanja-A.P.Čehov: *Ivanov*. Red. Jurije Rakitin FREDERIKA-P.i F.Šentan: *Otmica Sabinjanaka*. Red. Mihailo Isajlović GOSPODJA GRIJA-A.Bataj: *Svadbeni marš*. Red. Velimir Živojinović KOSTIĆEVA, klasna učiteljica-M.Predić: *Golgota*. Red. Dimitrije Ginić LATKINA, rođaka Sonjkinova-S.Juškević: *Priča o gospodinu Sonjkinu*. Red. Jurije Rakitin KLODETA, prodavačica cveća-E.Brizbar i

Persa Pavlović (levo), Aleksandar Zlatković i Zora Zlatković u komediji *Pariska sirotinja* od E.Brizbara i E.Nisa. Narodno pozorište u Beogradu, 1924.

56 Aleksandar i Zora Zlatković

E.Nis: *Pariska sirotinja*. Red. Dimitrije Ginić
ŽENEVIEVA, nastojnica-A.d'Eneri i
E.Kormon: *Dve sirotice*. Red. Miodrag Ristić

1925/26.

MLADA ŽENA M.Predić: *Pukovnik Jelić*.
Red. Dimitrije Ginić
ŽANETA MALTUR, milosrdna
sestra-U.Dojčinović: *U zatišju*. Red. Dimitrije
Ginić
KLARICA, kći naučenjaka Valtera
Hincelmana-O.Blumental i G.Kadelburg: *Kod
beleg konja*.
JEDNA GRADJANKA-V.Šekspir: *Julije
Cezar*. Red. Mihailo Isajlović
?-D.Nikolajević: *Mnogaja ljeta*. Red. Dimitrije
Ginić
PREDSEDNICA ŽENSKE
PODRUŽINE-B.Nušić: *Put oko sveta*. Red.
Jurije Rakitin
GOSPODJA DE VERDIJER-G.de Kajave,
R.de Fler i E.Rej: *Lepa pustolovina*. Red.
Jurije Rakitin
GOSPODJA PAČE-L.Pirandelo: *Šest lica
traže pisca*. Red. Jurije Rakitin

1926/27.

GOSPODJA BOŽIĆ-M.Dimitrijević:
Pirovanje. Red. dr Branko Gavela
KRČMARICA-V.Šekspir: *Ukročena Goropad*.
Red. dr Branko Gavela
MIS-A.Bataj: *Nežnost*. Red. Momčilo
Milošević
MADLENA-Š.Birh-Pfajfer po V.Igou: *Zvonar
Bogorodičine crkve*. Red. Jurije Rakitin
DRUGA DAMA-D.Nikolajević: *Parola*. Red.
Mihailo Isajlović
PRVA VESTICA-V.Šekspir: *Magbet*. Red. dr
Branko Gavela
ŠARI, Agnešina služavka-Š.Lukači: *Ridokosa*.
Red. Dimitrije Ginić
NAZA-AJŠA, vod čočeka-B.Stanković:
Tašana. Red. Dimitrije Ginić

1927/28.

SUZANA BENET, žena
domoupravitelja-Dž.Džerom: *Fani i njena
posluga*. Red. Jurije Rakitin
PERSIDA, ministrova sestra-B.Nušić:
Protekcija. Red. Dimitrije Ginić
DRUŽBENICA ROKSANINA-E.Rostan:
Sirano od Beržeraka. Red. dr Branko Gavela
ŠČERBACKA-E.Giro po L.N.Tolstoju: *Ana
Karenjina*. Red. Vitomir Bogić
GOSPODJICA ANIELA-A.Fredro: *Gospode i
husari*. Red. Jurije Rakitin
MADLEN PETROVNA, ruska emigrantkinja-
M.Krleža: *U agoniji*. Red. dr Branko Gavela

1928/29.

TETKA AIŠA-M.Ogrizović: *Hasanaginica*.
Red. dr Branko Gavela
VANA, žena Marka
Milosavljevića-V.Živojinović-Masuka: *Čovek
snuje*. Red. Velimir Živojinović i Dimitrije
Ginić
GOSPODJA KLARA-I.Vojnović: *Dubrovačka
trilogija (Na taraci)*. Red. dr Branko Gavela
SOJA, raspuštenica-B.Nušić: *Gospoda
ministarka*. Red. Vitomir Bogić

1929/30.

GOSPODJICA BADINOA-K.Votet: *Naš popa
kod bogatih*. Red.Jurije Rakitin
MALKELE, žena Gospodina
Koena-A.Nikolsova: *Triput venčani*. Red. dr
Branko Gavela
GOSPA DARA-M.Jakovljević: *Tamo daleko*.
Red. Dimitrije Ginić
SOFIJA PETROVNA, žena
pukovnika-K.Volmeler: *Ujkin san*. Red. Jurije
Rakitin

1930/31.

ZORKA, žena rentijera-D.Nikolajević: *Preko
mrtyih*. Red. Josip Kulundžić
GOSPODJA ČANG, majka-Klabund: *Krug
kredom*. Red. Mihailo Isajlović

1931/32.

DOSTALOVA-F.Langer: *Preobraženje Ferdiša
Pištore*. Red. Emil Nadvornik
GOSPODJA DERFL-V.Majer-Ferster: *Stari
Hajdelberg*. Red.Mihailo Isajlović
PRVA ŽENA IZ NARODA-D.Nikolajević:
Večna koprena. Red. Josip Kulundžić
SARA, Čamčina žena-A.Ilić po J.Ignatoviću:
Večiti mladoženja. Red. Josip Kulundžić

1932/33.

TETKA MARA-R.Vesnić: *Putem iskušenja*.
Red. Radoslav Vesnić
JEDNA STARICA-J.V.Gete: *Faust*. Red.
Mihailo Isajlović
BABA SIMKA-B.Stanković: *Nečista krv*. Red.
Josip Kulundžić
RODJAKA GOSPODJE ARANJOŠI-L.Zilahi:
Na trećem spratu. Red. Radoslav Vesnić
BELIZA, Krizalova sestra-Molijer: *Učene
žene*. Red. Radoslav Vesnić

1933/34.

MIS MERDSTON-M.Morej po Č.Dikensu:
David Koperfilid. Red. Jurije Rakitin
PROGOVA-S.Kostov: *Zlatni rudnik*. Red. Josip

Kulundžić

1934/35.

GINA, Prokina žena-B.Nušić: *Ožaloščena
porodica*. Red. Josip Kulundžić
GOLEMANOVA-S.Kostov: *Golemanov*. Red.
Josip Kulundžić
ROKNIČKA-T.Manojlović: *Katinkini snovi*.
Red. Josip Kulundžić
DARA, Jelenina drugarica-Lj.Bobić: *Naši
maniri*. Red. Nikola B.Jovanović

1935/36.

GOSPODJA ARSIČKA-B.Nušić: *Ujež*. Red.
Josip Kulundžić
VOJVOTKINJA OD ALBUKERKA-V.Igo:
Ruj Blaz. Red. Jurije Rakitin
MERI-D.Ilić: *Ženidba Čarli Čapline*. Red.
Vera Greč i Polikarp Pavlov

1936/37.

RAJNA, žena malovaroškog
trgovca-A.Panović: *Pečalbari*. Red. Radoslav
Vesnić
GOSPODJA DRAGA-B.Nušić: *Dr.* Red. Josip
Kulundžić
ARINA PANTELEJMONOVNA,
tetka-N.V.Gogolj: *Ženidba*. Red. Vera Greč i
Polikarp Pavlov
DR KLOTILDA VIMER, profesor-L.Fodor:
Matura. Red. Radoslav Vesnić
GUVERNANTA, Nemica-Lj.Bobić: *Otmeno
društvo*. Red.Andelko Štimac k.g.

1937/38.

TETKA AMALIJA, sestra
profesorova-V.Verner: *Na santi leda*. Red.
Radoslav Vesnić
PERSIDA, žena sreskog načelnika-R.Vesnić po
S.Sremcu: *Putujuće društvo*. Red.Dragoljub
Gošić
NIKOLIJA-M.Jakovljević: *Emancipovana
porodica*. Red.Milan Stojanović
AGNIJA-B. Nušić: *Pokojnik*. Red. Radoslav
Vesnić
DARJA ALEKSANDROVNA, žustra
gospođa-M.M.Pešić po F.M.Dostojevskom:
Idiot Red. Tito Stroci k.g.
ROKSANINA DRUŽBENICA-E.Rostan:
Sirano od Beržeraka. Red. dr Brana Vojnović
ANA ANTONOVNA ATUJEVA-A.Suhovo-
Kobiljin: *Svadba Krečinskog*. Red. Vera Greč i
Polikarp Pavlov
TETKA POLINA-Ž.de Letraz: *Sreća s
preprekama*. Red.Milan Stojanović
KLEVETA-D.Nikolajević: *Kleveta*. Red.
Radomir Plaović

1938/39.

STEFANIJA-A.de Pere-Šapi: *Usedelica*. Red. Vladeta Dragutinović
JULČA-F.Langer: *Br. 72.* Red. Mata Milošević
GOSPODJICA REJČELA-J.Ofrosimov po Č.Dikensu: *Pikvik*. Red. Jurije Rakitin
KUMICA-B.Nušić: *Vlast*
BERTA ARBI-A.Žeri: *Poslednji sprat*. Red. Bojan Stupica
ALINA FRANKAR-Ž.Basan: *Julija*. Red. Vladeta Dragutinović

1939/40.

KODRIČKA, profesor-J.Kranjc: *Direktor Čampa*. Red. Bojan Stupica
GOSPODJA ČINI-L.Pirandelo: *Gde je istina*. Red. Mata Milošević
RANDIĆJA, gatar-a-Lj.Petrović: *Devojačka kletva*. Red. Dragoljub Gošić

1940/41.

ULITA, ključarka-A.N.Ostrovski: *Šuma*. Red. Jurije Rakitin
TETKA POLINA-Ž.de Letraz: *Buca*. Red. Milan Stojanović
GOSPODJA ZORA-J.Gec: *Crni i beli cigani*. Red. Jovan Gec

1941/42.

KATA-K.Trifković: *Izbiračica*. Red. Vladeta Dragutinović

1942/43.

KENDA M.Glišić: *Dva cvancika*. Red. Milan Stojanović
ZORKA-D.Mišić: *Ode voz*. Red. Milan Stojanović

1944/45.

SPIRINICA-B.Nušić: *Narodni poslanik*. Red. Strahinja Petrović
BABA STOJA-dr H.Klajn po J.Veselinoviću: *Hajduk Stanko*. Red. Dragoljub Gošić
STANA-M.Glišić: *Podvala*. Red. Dragoljub Gošić
TASKA-S.J.Bunić po S.Sremcu: *Zona Zamfirova*. Red. Dragoljub Gošić

1945/46.

SOJA-B.Nušić: *Gospoda ministarka*. Red. Dragoljub Gošić
KRISTINA ARHIPOVNA-A.Kornejčuk: *Platon Krečet*. Red. Vladeta Dragutinović
GLAFIRA KLIMOVNA

GLUMOVA-A.N.Ostrovski: *Kola mudrosti-dvoja ludosti*. Red. Jurije Rakitin i Mata Milošević
ARINA PANTELEJMONOVNA, tetka-N.V.Gogolj: *Ženidba*. Red. Strahinja Petrović

1946/47.

PERSIDA-B.Nušić: *Protekcija*. Red. Dragoljub Gošić

1948/49.

GINA, Prokina žena-B.Nušić: *Ožalošćena porodica*. Red. Predrag Dinulović

1950/51.

SARA-J.St.Popović: *Pokondirena tikva*. Red. dr Hugo Klajn

58 Aleksandar i Zora Zlatković

aleksandar zlatković

a. Na sceni Narodnog pozorišta u Beogradu 1909-1914.

1909/10.

U svojoj prvoj beogradskoj sezoni Zlatković kao glumac-pripravnik peva u dramskom horu i statira u sledećim komadima: *Djido, Potera, Ekvinoći, Smrt Majke Jugovića, Podvala, Stanoje Glavaš, Maksim Crnojević, Pera Segedinac, Ivkova slava, Balkanska carica, Iza Božjih leđa, Hadži Loja, Saćurica i šubara, Čučuk Stana, Miloš Obilić, Zadužbina*. Osim toga, tumači sledeće uloge:

RASTKO-B.Nušić: *Rastko Nemanjić*
KNEZ MILAN OBRENOVIĆ-V.Rajić: *Pre četrdeset godina*. Red. Milorad Gavrilović
ASAN, ciganin, Koštanin verenik-B.Stanković:
Koštana
IVA, pamuklijaš-I.Stanojević: *Dorćolska posla*. Red. Ilija Stanojević
SLUGA-A.P.Volf: *Precioza*. Red. Ilija Stanojević
ADEMBEG-S.Čorović: *Adembeg*. Red. Ilija Stanojević
GILDENSTERN-V.Šekspir: *Hamlet*
LORENCO-V.Šekspir: *Mletački trgovac*

1910/11.

SLUGA SIMEROZOV-A.Dima-Sin: *Ženski prijatelji*. Red. Milorad Gavrilović
DEMETRIUS-V.Šekspir: *San letnje noći*. Red. Milorad Gavrilović
JAVŠIN-E.Giro po L.N.Tolstoju: *Ana Karenjina*. Red. Milorad Gavrilović
KROJAČ-E.Rostan: *Orlić*. Red. Ilija Stanojević
PERES, poslanik iz Španske-V.Sardu:
Otadžbina. Red. Sava Todorović
FRANC, sluga-F.Rajmund: *Raspikuća*. Red. Ilija Stanojević

Aleksandar Zlatković kao Luda (V.Šekspir: *Kralj Lir*), Narodno pozorište u Beogradu, 1924.

OFICIR-V.Šekspir: *Otelo*. Red. Milorad Gavrilović

ŽIVORAD, isterani đak-J.Veselinović i I.Stanojević: *Potera*. Red.Ilija Stanojević
PAVLE HOFMAJSTER, apotekar-G.Mozer: *Poručnik Rajf*. Red. Ilija Stanojević
ADMINISTRATOR „NARODNOG PRIJATELJA“ B.Nušić: *Protekcija*. Red. Ilija Stanojević
ROMEO-V.Šekspir: *Romeo i Julija*
 Četiri uloge: **ŠEF STANICE**, SVETISLAV-sin trgovca iz Mladenovca, **KAPETAN**, EMIN-evnuh-B.Nušić: *Put oko sveta*
 Tri uloge: **SAVA CVETKOVIĆ**-blagajnik Beogradske ekspropriacione banke;
KAPETAN: EMIN, evnuh-B. Nušić: *Put oko sveta*

1911/12.

RAJNIKE-V.Majer-Ferster: *Stari Hajdelberg*. Red. Ilija Stanojević
KARL HAJNRICH, prestolonaslednik od Saks-Karlsburga-V.Majer-Ferster: *Stari Hajdelberg*. Red. Ilija Stanojević
ZORAN, pastir-B.Nušić: *Ljiljan i Omorika*. Red. Sava Todorović
OFICIR-A. d'Eneri i F.Dimanoar: *Stari kaplar*. Red. Sava Todorović
FERDINAND, vanbračni sin Vojvode od Albe-J.V.Gete: *Egmont*. Red. Sava Todorović
MIHAILO MAKSIMOVIĆ, student iz Petrograda-I.N.Potapenko: *Bitanga*. Red. Ilija Stanojević
ŠAPKIN, meštanin-A.N.Ostrovski: *Bura*. Red Aleksandar Ivanović Andrejev
PAVLE PETROVIĆ, inžinjer-G.Bernar: *Govori čovek francuski*. Red. Ilija Stanojević
BOŠKO-Dj.Jakšić: *Stanoje Glavaš*
PAŽ-A.Buržoa i P.Feval: *Grbonja*. Red. Ilija Stanojević
SOKOLJNIK-M.Cvetić: *Nemanja*. Red. Sava Todorović

ASESOR BERNBAH-O.Blumental i G.Kadelburg: *Kod belog konja*. Red. Ilija Stanojević
OGNJAN, sin Jug-Bogdanov-M.Šapčanin: *Zadužbina*. Red. Sava Todorović
DONALBEN, sin Dankanov-V.Šekspir: *Magbet*. Red. Aleksandar Ivanović Andrejev DIK, dečak koji čisti prelaze na ulici-F.Bon po K.Dojlu: *Šerlok Holms*. Red. Ilija Stanojević PEĆA, kadet-V.Riškov: *Državni stan*. Red. Aleksandar Ivanović Andrejev ERHARD BORKMAN student, sin Gabrijela Borkmana-H.Ibzen: *Gabrijel Borkman*. Red. Aleksandar Ivanović Andrejev PERES, poslanik iz Škotske-V.Sardu: *Otadžbina*. Red. Sava Todorović PISTOL, član Malog Cirkusa-A.Dima-Otac: *Kin*
TONI, djetiće-I.Vojnović: *Ekvinoći*. Red. Sava Todorović DRUGI MOMAK-M.Petrović: *Čučuk Stana*. Red. Sava Todorović Dve uloge: **KROJAČ** i **VIKONT OD OTRANTA-E.Rostan:** *Orlić*. Red. Ilija Stanojević ARMAN, vitez od Vodreja-A. d'Eneri i E.Kormon: *Dve sirotice*. Red. Sava Todorović MILAN KESEGIĆ, ribar-F.Rajmund: *Seljak kao milionar ili Devojče iz vilinskog carstva*. Red. Sava Todorović GOSPAR PALO, vlastela dubrovačka-I.Vojnović: *Allons enfants*. Red. Sava Todorović PRVI MOMAK-J.Veselinović i D.Brzak: *Djido*. Red. Ilija Stanojević 1912/13.
INOZE HIRONARI-M.Lendel: *Tajfun*. Red. Mihailo Isajlović k.g.
JOVAN-I.Vojnović: *Lazarevo vaskrsenje*. Red. Milutin Čekić
STANKO, sin Kaplar-Milojev-B.Nušić po

60 Aleksandar i Zora Zlatković

A.d'Eneriju i F.Dimanoaru: *Kaplar Miloje*. Red. Ilija Stanojević
ALEKSANDAR FARNEZE, knežević od Parme-F.Šiler: *Don Karlos*. Red. Sava Todorović
GLASNIK-Djuzepa Verdi: *Trubadur*. Dirigent Stanislav Binički. Reditelj A.I.Andrejev

1913/14.

DANJA, sin Lutuginovih-V.Riškov: *Zmija-devojka*. Red. Aleksandar Ivanović Andrejev
DRUGI PAŽ-M.Bojić: *Kraljeva jesen*. Red. Milutin Čekić
PRVI PLESAČ-M.Begović: *Stana Biučića*. Red. Milutin Čekić
MILOŠ OBILIĆ-Ž.Lazarević: *Kosovska tragedija*. Red. Aleksandar Ivanović Andrejev
Dve uloge: VESNIK IZ PSKOVA i GRIGORIJE GODUNOV-A.K.Tolstoj: *Smrt Ivana Groznog*. Red. Aleksandar Ivanović Andrejev
TEODOR OD LAFARGA-Ž.de Morijer: *Trilbi*. Red. Sava Todorović
SVETISLAV, sin Aćima Kukića-B.Nušić: *Protekcija*. Red. Ilija Stanojević
HRISTIJAN OD NEVILETA-E.Rostan: *Sirano od Beržeraka*. Red. Aleksandar Ivanović Andrejev
STEVA, sin penzionisanog činovnika-I.M.Vukovićević: *Lepa Bula*. Red. Ilija Stanojević
GRAF PARIS, knežev rođak-V.Šekspir: *Romeo i Julija*. Red. Milutin Čekić
PRVI MOMAK-S.Čorović: *Zulumčar*. Red. Ilija Stanojević
-M.R.Dimitrijević: *Na pragu*

b. Na sceni Srpskog vojničkog logorskog pozorišta u Lazuzu (Tunis, Afrika), od 22. aprila 1917. do 23. oktobra 1918.

1917.

SAVETA, kći seoskog učitelja-K.Trifković: *Školski nadzornik*. Red. Dimitrije Ginić
DAFINA, kći seoskog dučandžije-M.Sretenović: *Moravka*. Red. Dimitrije Ginić, kasnije Dušan Životić
MILKA-A.Vinterfeld-Sava Rajković: *Ženske suze*
Tri uloge: VUKOSAVA-kći cara srpskog Lazara Hrebelanovića, BAJAZIT-sin sultana turskog Murata I, IVAN KOSANČIĆ-vojvoda srpski-J.Subotić: *Boj na Kosovu*. Red. Dimitrije Ginić
UDOVIČA-B.Cvetković: *Udovac i udovica*
PERSA, žena sreskog načelnika-D.Ginić po Nedeljkoviću: *Opozicija*. Red. Dimitrije Ginić
ŽIVANA, snaha bogatog seljaka Marinka Gagića-J.Veselinović i D.Brzak: *Djido* (po

Zlatković kao Džordž (A.Dima-Otar: *Kin*), Narodno pozorište u Beogradu, 1925.

sećanju sastavio Dimitrije Ginić). Red. Dimitrije Ginić
FLOŠ-Ž.Kurtelin i Levi: *Komesar je dobričina*
SANTUCA-B.Cvetković: *Artiljerija Rustikana*. Red. Dušan Radenković
STANKO, učitelj-A.Šantić: *Pod maglom*. Red. Aleksandar Zlatković
ARMAN DEROS-Š.Labiš i E.Marten: *Perišonov put*
ŽARKO, sin udovice Sofije Damjanjanović—B. Nušić: *Običan čovek*.
Dve uloge: STANKO-sin Alekse Aleksića i LAZAR-sin Ivana Miraždića-Dušan Životić po Janku Veselinoviću: *Hajduk Stanko*. Red. Dušan Životić
JOVA, sin Stepana Mrgodića-Lj.Petrović: *Devojačka kletva* (po sećanju napisao Dimitrije Ginić). Red. Dimitrije Ginić
JOAKIM SAPUN, brica-K.Trifković: *Cestitam*. Red. Dimitrije Ginić
KAROLINA, bona-J.Frajenrajh: *Graničari* (po sećanju napisao Dimitrije Ginić)
Dve uloge: SVETOZAR-pisar i SOFIJA-žena marvenog trgovca-J.St.Popović: *Džandrljiv muž ili Koja je žena dobra*. Red. Dušan Radenković
IVAN ALEKSANDROVIĆ HLJESTAKOV, činovnik iz Petrograda-N.V.Gogolj: *Revizor*
ZORKA DEŠKOVIĆ-Ž. Gramon i Ž. Monka: *Srpska duša*. Red. Dimitrije Ginić
Dve uloge: KLITANDAR i ANŽELIKA-Molijer: *Zorž Danden*. Red. Dimitrije Ginić (kasnije obnovio Aleksandar Zlatković)
OBRAD, harambašin momak-J.St.Popović: *Srpski ajduci*. Red. Dimitrije Ginić
ANDRE-Ž.Kurtelin: *Buburoš*. Red. Dimitrije Ginić
MILAN, pravnik-B.Cvetković: *Deputacija*
SELESTIN MAŽI-E.Labiš i E.Marten: *Kapeljan Tik*. Red. Dušan Životić
GOSPODJICA SUZANA LETILAJ-M.Enken: *Čupavko*
LAGRANŽ, odbijeni prosac-Molijer: *Smešne precioze*
PAVLE, novinar-B. Cvetković: *Cvor*
KLOREN DE MON PLA-A.Bison: *Madam Mongonen*. Red. Dimitrije Ginić
BLANŠA, žena Malenžarova-E.Labiš i E.Marten: *Prah u oči*. Red. Dimitrije Ginić
MARKO STANIĆ-A. i K. Askju: *Zakletva*. Red. Dimitrije Ginić
RAJKO-B.Cvetković: *Molitva*. Red. Dimitrije Ginić
PЈER-A.Kapi: *Krojač*
BARBMOL-Ž.Kurtelin: *Siguran mušterija*. Red. Dušan Životić
MAJKA IVINA-B.Nušić: *Knez od Semberije*
GOSPODJA-ODETA OD LIBENA-E.Klar: *Svi kleče*
SOFIJA-M.Simić: *Retka sreća*. Red. Dimitrije Ginić

JANJA, kći Marjana Šarčevića-I.Okrugić-Sremac: *Šokica* (po sećanju napisao Dimitrije Ginić)

1918.

ALFRED GODFROA-A.Bison: *Kontrolor vagona za spavanje*
STEVAN, sin barona fon Kramnica-M.Šasan: *Krštenje vatrom*. Red. Dimitrije Ginić
GOSPODJICA FREŠET-G.Vaber: *Hladan tuš*
BOJKO RADOVIĆ-J.Nović-Otočanin: *Zulejka*. Red. Dimitrije Ginić
REMON-A.Bison: *Gospoda Iks*
LISIJEN-M.Enken: *Dobra prijateljica*
SILVEN, sin Koladinov-E.Labiš: *Štedionica*. Red. Dimitrije Ginić (kasnije obnovio Aleksandar Zlatković)
TOLOZAN-V.Sardu: *Prisni prijatelji*. Red. Aleksandar Zlatković
MILAN-S.Desačev po E. Totu: *Seoska lola*
TIHOMIR, sin trgovca Bogumira-Lj.Petrović: *Sudaje*. Red. Dušan Burza
DJORDJE, sinovac bogatog težaka-A.Hadžić po J.Sigligetiju: *Ciganin*. Red. Dušan Radenković
KARLO VAN-DER-NOT-V.Sardu: *Otdažbina*
SOKA, sobarica-K.Trifković: *Pola vina, pola vode*. Red. Dimitrije Ginić
TOANETA, služavka Arganova-Molijer: *Uobraženi bolesnik*. Red. Dimitrije Ginić
VODJA DOBROVOLJACA-M.Dj.Škarić: *Stvaranje Jugoslavije*
VEĆISLAV SVIJETLI-R. Odavić: *Hej, Sloveni*
BARONICA VAN-DER-HERC-R.Foša: *Nokturno*. Red. Aleksandar Zlatković
RUŽA- B.Švabić: *Povratak*
MANDOLINA, pevačica-baletkinja-E.Labiš: *Izbor zeta*. Red. Aleksandar Zlatković

c. Na sceni Narodnog pozorišta u Beogradu, 1919 - 1952. godine

1918/19.

Prva poratna sezona je počela 29.decembra 1918. Zlatković je nastupio prvi put 11. februara 1919. i do kraja ove sezone (24. jula 1919) tumačio je 19 uloga u toku pet meseci:

ŽARKO DAMNjanović-B.Nušić: *Običan čovek*. Red. Pera Dobrinović
STANKO, svršeni preparandist-J.Jovanović-Zmaj: *Šaran*
PISARČIĆ-P.Kočić: *Jazavac pred sudom*
SVETISLAV, sin okružnog načelnika Aćima Kukića-B.Nušić: *Protekcija*. Red. Ilija Stanojević
RANKO-M.Glišić: *Podvala*
VOJVODA SEČUJAC-M.Ban: *Knez Nikola Zrinjski*

?-St.Bešević: *Za suncem*
 RAZUMIHIN-J.A.Delije po Dostojevskom:
Zločin i kazna
 DMITROVIĆ, kapetan-A.Bataj po Tolstuju:
Vaskrsenje. Red. Ilija Stanojević
 GOSPODIN OD BRIVA-O.de Balzak:
Merkade. Red. Milorad Gavrilović
 PAVLE DE LAVARDEN-H.Kremije i P.
Dekursel: Pop Kosta
 VILHELM EJRIH, potporučnik-O. Metenije
 po Mopasanu: *Gospodica Fifi*. Red. Jurij
 Rakitin
 EVSEVIJE DARDANBE-E.Labiš i M.Mišel:
Jedva steče zeta
 ANATOL-Ž.Gaston i H.Fežer: *Zajednički život*
 BARON MISEN, sekretar holandskog
 poslanstva-P.Ervije: *Reči ostaju*
 FELIKS MENU-T.Barijer i L.Tibust: *Prijatelj iz Liona*
 VIVARE-P.Ervije: *Zagonetka*
 KNEZ SILVANI-E.Knoblauh: *Faun*. Red.
 Jakov Osipović
 POL ROŠE-S.Gitri: *Zauzeće tvrdave*. Red.
 Ilija Stanojević
 ŠAMPO-A.Bison i A.Mars: *Dupla punica*

1919/20.

Od septembra 1919. do marta 1920. Zlatković je boravio u Parizu. Po povratku tumačio je sledeće uloge do kraja sezone 1919/20:

ALIJA-J.Dragašević: *Hajduk Veljko*. Red.
 Pera Dobrinović
 MILAN-M.Milošević: *Zaborav*
 RODOLF, pesnik, sinovac finansijera
 Dirandena-A.Mirže i T.Barijer: *Cergarski život*
 POL SERNEN-P.Veber i A. de Gors: *Derište*
 NAJPER-V.Sardu i E.Moro: *Madam San-Žen*
 BEN-JOHAJ, Juditin verenik-K.Guckov:
Urijet Akosta. Red. Pera Dobrinović
 SERJOŽA-M.P.Arcibašev: *Ljubomora*. Red.
 Pera Dobrinović
 GASTON RIJE-A.Dima-Sin: *Gospoda s kamelijama*. Red. Vitomir Bogić
 ŽORŽ DIPON-E.Brije: *Stradatnici*. Red.
 Aleksandar Vereščagin
 NEŠA, privatni advokat-M.Glišić: *Podvala*
 OBERON, kralj vilenjaka-V.Šekspir: *San letnje noći*. Red. Aleksandar Vereščagin
 KSAVIJE, sin Isidora Leša-O.Mirbo: *Posao je posao*. Red.Pera Dobrinović

1920/21.

REMON-A.Bison: *Gospodja Iks*. Red. Pera Dobrinović
 ERHARD BORKMAN, student, sin Jona Gabrijela Borkmana-H.Ibzen: *Gabrijel Borkman*

OGIST MORIJON-E.Brije: *Blanšeta*. Red.
 Sava Todorović
 DAMIS, sin Orgonov-Molijer: *Tartif*. Red.
 Mihailo Isajlović
 LAFONA-A.Bek: *Parizanka*. Red. Sava Todorović
 APOTEKAR-V.Stanimirović: *Poljska bolnica*.
 Red. Vitomir Bogić
 BRANKO, žurnalista, mlad čovek za ženidbu — K. Trifković: *Izbiračica*
 NORBERTO-H.Benavente: *Mrzana*. Red. Pera Dobrinović
 IVAN ALEKSANDROVIČ HLESTAKOV,
 činovnik iz Petrograda-N.V.Gogolj: *Revizor*.
 Red. Jurije Rakitin
 FRENK GARDNER-B.Šo: *Zanat gospode Uorn*. Red. Mihailo Isajlović
 PARIS, knežev rođak-V.Šekspir: *Romeo i Julija*. Red. Vitomir Bogić
 ANDRE OD ŽIVINJIJA-R. de Kajave i R. de Fler: *Ljubav bdi*. Red. Ilija Stanojević
 FREDERIK-A.Dode: *Arležijanka*. Red. Sava Todorović
 SKAPEN, sluga Leandrov-Molijer: *Skapenove podvale*. Red. Jurije Rakitin
 VELIMIR, sin beogradskog trgovca-J.St.Popović: *Beograd nekad i sad*.
 Red. Ilija Stanojević
 MIĆA, najamnik kmeta Vukomana-M.Glišić:
Dva cvancika. Red. Sava Todorović
 RODRIGO, otmen plemić-V.Šekspir: *Otelio*.
 Red. Vitomir Bogić
 FERDINAND, vanbračni sin Vojvode od Albe-J.V.Gete: *Egmont*. Red. Mihailo Isajlović

1921/22.

MIRKO, nekadanji đak-J.Kosor: *Požar strasti*.
 Red. Mihailo Isajlović
 BILING, saradnik „Narodnog glasnika“-H.Ibzen: *Narodni neprijatelj*. Red.
 Jurije Rakitin
 FILO-G.Zapoljska: *Gospodica Mališevska*.
 Red. Velimir Živojinović
 FADINAR, bogataš-E.Labiš: *Florentinski šešir*. Red. Jurije Rakitin
 MORIS, Kosadov prijatelj-V.Sardu: *Prisni prijatelji*
 SER RIČARD RETKLIF-V.Šekspir: *Ričard III*. Red. Mihailo Isajlović
 RAJKO-P.Petrović: *Ruška*
 TOŠICA LAZIĆ, mlad čovek za ženidbu K.Trifković: *Izbiračica*
 DUŠAN-B.Nušić: *Običan čovek*. Red. Pera Dobrinović
 UČITELJ MUZIKE-B.Nušić: *Svet*
 DIMITRI, brat Elgin-G.Hauptman: *Elga*. Red.
 Mihailo Isajlović
 PLASIDO, pesnik-R.Rodrihues Rubi: *Bogat majdan*

Zlatković kao Panon (Pol Žeraldi i R.Spitzer: *Kad bih htela*), Narodno pozorište u Beogradu, 1925.

1922/23.

Od početka sezone do 18.maja 1923. Zlatković je bio u ostavci. Po povratku u Narodno pozorište 19.maja, nastupio je u ulogama:
 MAKSIM, sin bogatog seljaka-J.Veselinović i D.Brzak: *Djido*. Red. Dimitrije Ginić
 PARAKLET i njegove maske: *VRAČARA*, DR FREGOLI, ŠMIT, MONAH, ARLEKIN-N.Jevrejinov: *Glavna stvar*. Red. Jurije Rakitin

1923/24.

DE BRONAR-B.Nušić: *Nahod*. Red. Mihailo Isajlović
 JOLE, pastir-Lj.Petrović: *Sudjaje*
 POTPORUČNIK-A.Bataj po Tolstuju:
Vaskrsenje
 FESTE, budala, sluga Olivijin-V.Šekspir:
Bogojavljenjska noć. Red. Jurije Rakitin
 ROLON-A.Savoar: *Krojačica iz Linevila*. Red.
 Jurije Rakitin
 JOVANČE-I.Vojnović: *Lazarevo vaskrsenje*
 KAKOLE-A.Melak i L.Halevi: *Trikoš i Kakole*. Red.Dimitrije Ginić
 NOVINAR-S.J.Bunić po S.Sremcu: *Zona Zamfirova*. Red. Dimitrije Ginić
 ŽIVORAD, isterani đak-J.Veselinović i I.Stanojević: *Potera*. Red. Dimitrije Ginić
 MILAN, sin bogatog seljaka-S.Deskašev po E.Totu: *Seoska lola*. Red. Dimitrije Ginić
 BUDALA-V.Šekspir: *Kralj Lir*. Red. Mihailo Isajlović

1924/25.

EMIL GROS, glumac-F.Šentan: *Otmica Sabinjanaka* Red. Mihailo Isajlović
 GOSPODIN OD SOSIJA-A.Bataj: *Svadbeni marš*. Red. Velimir Živojinović
 KRISPIN-H.Benavente: *Ruka ruku mje*. Red.
 Jurije Rakitin
 ŽARKO-M.Predić: *Golgota*. Red. Dimitrije Ginić
 SONJKIN-S.Juškjević: *Priča o gospodinu Sonjkinu*. Red. Jurije Rakitin
 ĐZORDŽ, Uelski Kraljević-A.Dima-Otac: *Kin*. Red. Vitomir Bogić
 PANON-P.Žerald i R.Spitzer: *Kad bih htela*. Red. Momčilo Milošević
 TURČIN-B.Nušić: *Knez od Semberije*
 BIGO-E.Brizbar i E.Nis: *Pariska sirotinja*. Red. Dimitrije Ginić
 PILAR, sluga- A. d'Eneri i E.Kormon *Dve sirotice*. Red. Miodrag Ristić
 KNEZ OD ARAGONIJE-V.Šekspir: *Mletački trgovac*. Red. Mihailo Isajlović
 TITO-D.Nikodemi: *Skampolo*. Red. Jurije Rakitin

Zlatković kao Miomir Nikolić (M.St.Predić: *Pukovnik Jelić*), Narodno pozorište u Beogradu, 1925.

1925/26.

MILAN-D.Nikolajević: *Mnogaja ljeta*. Red. Dimitrije Ginić
?.-V.Šekspir: *Julije Cezar*. Red. Mihailo Isajlović
JOVA MARČIĆ, đak-narednik-U.Dojčinović: *U zatišju*. Red. Dimitrije Ginić
MIOMIR NIKOLIĆ, rezervni narednik-M.Predić: *Pukovnik Jelić*. Red. Dimitrije Ginić
BARTULIJA-N.Bartulović: *Bijedna Mara*. Red. Niko Bartulović k.g.
IBER-A.Savoar: *Osma žena*. Red. Jurije Rakitin
BRENT-Dž.H.Maners: *Peg, srce moje*. Red. Jurije Rakitin
VALENTIN LE BAROAJE-G. de Kajave i R. de Fler: *Lepa pustolovina*. Red. Jurije Rakitin
FIGARO, sobar kod grofa i vratar u zamku-Bomarše: *Figarova ženidba*. Red. dr Branko Gavela
Dve uloge: BRICA i SAVA CVETKOVIĆ, blagajnik Beogradske ekspropriacione banke-B.Nušić: *Put oko sveta*. Red. Jurije Rakitin
KARLO VII, kralj Francuske-B.Šo: *Sveta Jovanka*. Red. Mihailo Isajlović

1926/27.

FERDINAND DE LEVIS, skorašnji bogataš-Dž.Golsvorti: *Džentlmeni*. Red. Mihailo Isajlović
HORTENZIO, Bjankin prosilac-V.Šekspir: *Ukročena goropad*. Red. dr Branko Gavela
SERŽIL-A.Bataj: *Nežnost*. Red. Momčilo Milošević
PJER, đak-Š.Birh-Pfajfer po V.Igou: *Zvonar Bogorodičine crkve*. Red. Jurije Rakitin
DJORDJE JOVANOVIĆ, fabrikant i finansijer-D.Nikolajević: *Parola*. Red. Mihailo Isajlović
RAJKO, sin gazda-Staniše Marića-P.Petrović: *Ruška*. Red. Dimitrije Ginić
KARIE-P.Žeraldi: *Rober i Marijana*. Red. Momčilo Milošević
JAVŠIN-E.Giro po L.N.Tolstoju: *Ana Karenjina*. Red. Vitomir Bogić
DŽEK-O.Vajld: *Glavno je zvati se Ernest*. Red. Momčilo Milošević
DŽON LENSDEL-Ž.Teri i A.Savoar: *Ukrotitelj*. Red. Jurije Rakitin

1927/28.

SPITCER-S.Predić: *Gospodin ministar*. Red. Jurije Rakitin
DOKTOR DIONIZIO DŽENONI-L.Pirandelo: *Henrik IV*. Red. dr Branko Gavela
NOVINARSKI IZVEŠTAČ-B.Nikolajević: *Dogoreli krov*. Red. dr Branko Gavela

ARČIBALD BIREL-L.Vernej: *Rodaka iz Varšave*. Red. Jurije Rakitin
PRVI MARKIZ-E.Rostan: *Sirano od Beržeraka*. Red. dr Branko Gavela
LEOPOLD I, car austrijski i nemački-M.Ogrizović: *U Bečkom Novom Mestu*. Red. dr Branko Gavela
BARUN LENBAH, bivši dragunski potpukovnik-M.Krleža: *U agoniji*. Red. dr Branko Gavela

1928/29.

KNEZ-I.Vojnović: *Dubrovačka trilogija/Allons enfants!*. Red. dr Branko Gavela
DR JUR.PUBA FABRICI-GLEMBAJ, pravni savetnik firme Gembaj Ltd.Comp.-M.Krleža: *Gospoda Glembajevi*. Red. dr Branko Gavela
PERA KALENIĆ-B.Nušić: *Gospodja ministarka*. Red. Vitomir Bogić
ANRI DELINJIJER-A. Savoar: *Bank!* Red. Jurije Rakitin

1929/30.

KADET BIGLER-J.Hašek: *Dobri vojnik Švejk*. Red. Mihailo Isajlović
KAMIĆ, ili BRUJAC-J.Kulundžić: *Misteriozni Kamić*. Red. Josip Kulundžić
LILIOM-F.Molnar: *Liliom*. Red. Jurije Rakitin
TOPAZ, profesor u pansionu Miš-M.Panjol: *Topaz*. Red. Josip Kulundžić
PAVLE ALEKSANDROVIĆ
MOZGLJAKOV, mladić iz dobre porodice-K.Volmeler po Dostojevskom: *Ujkin san*. Red. Jurije Rakitin

1930/31.

ROZENKRANC, dvoranin-V.Šekspir: *Hamlet*. Red. Mihailo Isajlović
VASJA-V.Katajev: *Kvadratura kruga*. Red. Jurije Rakitin
ANTOAN-E.Burde: *Slabi pol*. Red. Josip Kulundžić

1931/32.

MARKO, stari suprug-R.Mladenović: *Strah od vernosti*. Red. Josip Kulundžić
UČITELJ MUZIKE-B.Nušić: *Svet DRUGI DUH*-D.Nikolajević: *Večna koprena*. Red. Josip Kulundžić
ŠAMIKA KIRIĆ-A.Ilić po J.Ignatoviću: *Večiti mladoženja*. Red. Josip Kulundžić

1932/33.

ŽAN, kelner u klubu-B.Nušić: *Mister Dolar*. Red. Josip Kulundžić
VEŠTICA-J.V.Gete: *Faust*. Red. Mihailo Isajlović
ARNAUT VEŠAN-Dj.Jakšić: *Jelisaveta, kneginja crnogorska*. Red. Radoslav Vesnić SIN-R.Mladenović: *Čovek ponosan što nema sreće*. Red. Jurije Rakitin
DR MILOSAVLJEVIĆ-M.Predić: *Tri Stankovića*. Red. Josip Kulundžić

1933/34.

JOŠKO PUČIK, blagajnik humanog društva *Humanitas*-I.Stodola: *Karijera Joška Pučika*. Red. Josip Kulundžić
JAKOB JOHANEK, privatni docent etike-O.Šajnpflugova: *Između ponoći i zore*. Red. Josip Kulundžić
VETROV-S.Kostov: *Zlatni rudnik*. Red. Josip Kulundžić

1934/35.

AMAL SOR, glavar haldejski-M.Dimitrijević: *Večiti Vavilon*. Red. Josip Kulundžić
ŽURDAN-Ž.Deval: *Večera u osam*. Red. Josip Kulundžić
JALMAR EKDAL, fotograf-H.Ibzen: *Divlja patka*. Red. Jurije Rakitin
SMRT pod maskama: NEZNANCA, PROFESORA SA VELIKIM NAOCARIMA, MESENDŽER-BOJA, PODVODNIKA U VAGON-LIU, REŽISERA TRAGIČNIH FILMOVA, POSLEDNJEG PRIJATELJA, UPRAVITELJA FIRME ZA NADGROBNE SPOMENIKE, POLICAJCA, UŽIGAČA ULIČNIH FENJERA, APAŠA-M.Begović: *Pustolov pred vratima*. Red. Josip Kulundžić GORILKOV-S.Kostov: *Golemanov*. Red. Josip Kulundžić
GISTAV LEBREŠ-L.Vernej: *Banka Nemo*. Red. Vladeta Dragutinović

1935/36.

MIHAİL ALEKSANDROVIĆ URATIEV-Ž.Deval: *Tovariš*. Red. Josip Kulundžić
ŽIVORAD, sin bogatog trgovca, narodnog poslanika i akcionara mnogih banaka-R.Vesnić: *Gospodski dom*. Red. Radoslav Vesnić
DON CEZAR OD BAZANA-V.Igo: *Ruj Blaz*. Red. Jurije Rakitin
MENENIJE AGRIPA, Koriolanov prijatelj — V.Šekspir: *Koriolan*. Red. dr Erih Hecel FIŠER, agent firme *Vormstrong i Lojd*-V.Velmar-Janković: *Državni neprijatelj br. I*. Red. Osip Šest k.g.

65 Aleksandar i Zora Zlatković

1936/37.

AUREL, akademski slikar-M.Krleža: *Leda*. Red. Emil Nadovnik
FILIP II, španski kralj-F.Šiler: *Don Karlos*. Red. dr Erih Hecel
FILIP LOGAN-S.Ervin: *Gospođa Selbi*. Red. Andelko Štimac k.g.

1937/38.

GENERALNI DIREKTOR-P.Barabaš: *Viktorova pobeda*. Red. Jurije Rakitin
VERŠINJIN ALEKSANDAR IGNATIJEVIĆ, potpukovnik, komandant diviziona-A.P.Čehov: *Tri sestre*. Red. Vera Greč i Polikarp Pavlov

1938/39.

ŽAN BATIST POKLEN DE MOLIER-M.Bulgakov: *Molier*. Red. Bojan Stupica
PETAR KONSTANTINOVIĆ MUROMSKIJ-Suhovo-Kobiljin: *Svadba Krečinskog*. Red. Vera Greč i Polikarp Pavlov

1939/40.

DIREKTOR ČAMPA-J.Kranjc: *Direktor Čampa*. Red. Bojan Stupica
GOSPODIN PONCA, zet g-de Frole-L.Piranello: *Gde je istina*. Red. Mata Milošević
SER ANDREJA GROZNICA, vitez od Bleda Liki-V.Šekspir: *Bogojavljenjska noć*. Red. dr Branko Gavela k.g.
PROSPERO, zakoniti knez Milana-V.Šekspir: *Bura*. Red. dr Erih Hecel

1940/41.

TEKLTON, fabrikant igračaka-R.M.Šuščević po Dikensu: *Cvrčak na ognjištu*. Red. Vera Greč i Polikarp Pavlov
NEŠA, privatni advokat-M.Glišić: *Podvala*

1941/42.

PROFESOR HORN-K.Bortfeld: *Smučanje na suvu*. Red. Milan Stojanović

1943/44.

ARKAD-J.V.Gete: *Ifigenija na Tavridi*. Red. Aleksandar Vereščagin k.g.

1944/45.

ŠPURE, sotona iz Gestapoa-L.Leonov: *Najezda*. Red. Vjekoslav Afrić

MARINKO MARINKOVIĆ, seljak-H.Klajn po J.Veselinoviću: *Hajduk Stanko*. Red.

Dragoljub Gošić
DRAGIĆ RASPOPOVIĆ, nekakav doktor, kasnije direktor *Štampe*-M.Dimić po B.Čosiću: *Sile*. Red. Vjekoslav Afrić
NEŠA, privatni advokat-M.Glišić: *Podvala*. Red. Dragoljub Gošić

1945/46.

PERA KALENIĆ-B.Nušić: *Gospodja ministarka*. Red. Dragoljub Gošić
STARI GOSPODIN-K.Čapek: *Mati*. Red. Vjekoslav Afrić
PETAR IVANOVIĆ DOPČINSKI, varoški vlastelin-N.V.Gogolj: *Revizor*. Red. Jurije Rakitin
ARKADIJE PAVLOVIĆ, upravitelj bolnice-A.Korneječuk: *Platon Krečet*. Red. Vladeta Dragutinović
DR JURIS PUBA FABRICI GLEMBAJ, advokat, pravni savjetnik firme Glemaj Ltd. Company — M. Krleža: *Gospoda Glemajevi*. Red. Dragoljub Gošić i dr Hugo Klajn
GOLUTVIN, čovek bez određenog zanimanja-A.N.Ostrovski: *Kola mudrosti-dvoja ludosti*. Red. Jurije Rakitin i Mata Milošević.

1946/47.

MAKFERSON, vlasnik i urednik velikog rujnorškog lista i suvlasnik niza drugih listova-K.Simonov: *Rusko pitanje*. Red. Vjekoslav Afrić
SKROBOTOV NIKOLAJ-M. Gorki: *Neprijatelji*. Red. dr Hugo Klajn i Radomir Plaović
DR PAVEL GRUDEN, državni poslanik-I.Cankar: *Za dobro naroda*. Red. Bojan Stupica k.g.

1947/48.

IGNJAT FOMIN-G.Grakov po A.Fadjejevu: *Mlada garda*. Red. Braslav Borozan
VADIUS-Molijer: *Učene žene*. Red. Mata Milošević

1948/49.

DR KREŠO TVRTKOVIĆ, sreski sudija-S.Kulenović: *Večera*. Red. Milan Djoković i Braslav Borozan

1949/50.

ĆERIM-Dj.Jakšić: *Stanoje Glavaš*. Red. Milan Djoković
ŽODLE-E.Rostan: *Sirano od Beržeraka*. Red. Braslav Borozan

1950/51.

FINK, elektrotehničar-O.Mirbo: *Posao je posao*. Red. Braslav Borozan
JOVANOVIĆ-M.Djoković: *Raskrsnica*. Red. Milan Djoković

1951/52.

VOJVODA STANKO-R.Plaović po P.P.Njegošu: *Gorski vijenac*. Red. Radomir Plaović

svedočanstva kritike

Molijer: *Skapenove podvale*, 1920.

Reditelj g. Rakitin začinio je Molijerov tekst sa nekoliko ingenioznih radnji; takve slobode su potpuno dopuštene u jednoj lakrdiji roda commedia dell'arte, u kojoj je oduvek bilo ostavljenog mnogo inicijative domišljanstvu izvođača. Naši glumci g.g. Dobrinović, I.Stanojević, Zlatković (Skopen), Jovanović, Dragutinović, Stojanović, g-đa Zlatković (Zerbineta), igrali su komad s dosta živosti, fantazije i veselog raspoloženja (Svetislav Petrović, S.K.G.).

Bernar Šo: *Zanat gospode Uorn*, 1920. Igra g-đe Zlatković (Vivi) bez snage, ali inteligentna; g.Zlatković korektan u ulozi Franka (S.Petrović, S.K.G.).

Ežen Brije: *Blanšeta*, 1920.

Naši glumci su uglavnom bili dobri; g.g. Todorović, Zlatković (Ogist Morijon) i g-de Taborska i Pavlovića naročito (A., Politika).

G.Zlatković je bio prijatan u ulozi naivnog i nespretnog zaljubljenog mladića (Svetislav Petrović, S.K.G.).

Edvard Knoblauh: *Faun*, 1922.

Zasebno spominjemo odličan prikaz komplikirane uloge našeg gosta Aleksandra Zlatkovića. I grimasa, i gest, i modulacija glasa, i doslednost u temeljnoj satiričkoj crti i varijacije prema pojedinim situacijama i momentima, sve je to prvaklasna prikazivačka veština toga simpatičnog umetnika. Publike je u više mahova s pljeskanjem i odobravanjem iskazala mu priznanje koje u punoj meri zasluguje (Hr., *Jedinstvo* od 25.XI.1922, povodom gostovanja u Novom Sadu).

G.Zlatković shvatio je ulogu Fauna bolje no naš Pavić, ili da jasnije kažem, on je se trudio da Fauna ne učini čovekom, već samo nekom personifikacijom, nekim ljudskim prirodnim

osećajem, idejom, kako to sam autor hoće (*Jutarnji list* 1922, povodom gostovanja u Zagrebu).

Faun gospodina Zlatkovića mislimo da je najbolja kreacija ove uloge u Jugoslaviji. To mu je istovremeno i najbolja uloga iz sopstvenog repertoara . . . Gospoda Zlatković pored odlično kreirane *Izbiračice* (kao Malčika) zasljužuje mnoga komplimenta svojom smišljenom i intelligentnom interpretacijom Ledi Jensej u *Faunu*. Ležernost i rutiniranja, dominantna prirodnost u igri, našla je dovoljno izraza u konzekventnom sprovođenju g-ce Jensej (*Privredni glasnik*, povodom gostovanja u Skoplju 1923). To je jedna od najboljih uloga našeg mladog umetnika, sa kojom je on naišao na bezbrojne aplauze u Beogradu. G.Zlatković je ovu ulogu kreirao još pre tri godine, i odmah je njome posle rata skrenuo pažljivo celokupne beogradske javnosti. Sada g.Zlatković važi u ansamblu beogradske Dramе kao jedan od najinteligentnijih mladih članova (*Comoedia*, 26.XI 1923).

Ežen Labiš: *Florentinski šešir*, 1922.

G.Zlatković (Fadinar) je bio vrlo dobar: razumeo je ulogu i prikazao je sa puno živosti i života. Samo, na žalost, on nije bio svuda jednak, naročito u prelazima, u nijansama koje inače nisu bile bogzna kako teške. I njemu se to može i mora zameriti još i zbog toga što je on svojom igrom pokazao lepih osobina za komiku (Ž., *Politika*).

Fadinar g. Zlatkovića bio je sjajan — za Skopljance. Igrao je s puno žara jer je znao da mu je publika naklonjena. Unosio je mnogo u Fadinaru iz manira Kneza Silvanija u *Faunu* koga igra nenađedno (*Beogradski dnevnik* 19.III 1923, dopis iz Skoplja).

Sardu: *Prisni prijatelji*, 1922.

U komičnim ljubavnicima, g.Zlatković (Moric)

je uvek odličan. To smo već konstatovali u njegovim poslednjim kreacijama: *Revizoru* i *Florentinskom šeširu*. I simpatično spleteni Moric dobro odgovara osobinama g. Zlatkovića (V., *Balkan*).

A.Savoar: *Krojačica iz Linevila*, 1923.

G.Zlatković (Rolon) u glavnom uspeo. Njegova uloga i uloga g. Dragutinovića svakako su bile najbolje izrađene (Ž.Milićević, *Politika*).

G.Zlatković igra ljubavnika s puno veštine i živosti (A.,S.K.G.).

Pet transformacija Aleksandra Zlatkovića u ulozi *Parakleta* u komadu *Glavna stvar* od N.Jevrejinova: kao dr *Fregoli*, *Smit*, *Monah*, *Arlekin* i *Vračara*, 1923.

G.Zlatković je jedan od retkih glumaca našeg pozorišta koji gotovo uvek uspeva svojom raznolikošću temperamenta da stvara sve nove i nove uloge, uvek različite jedna od druge. To se najbolje dalo videti u *Glavnoj stvari* gde je igrao četiri potpuno različite kreacije za jedno isto veče (*Preporod*, 1923).

G.Zlatković u glavnoj ulozi zasluzio je sve one aplauze koji su mu upućeni (Ž., *Politika*).

Na prvom mestu treba spomenuti g-đu i g.Zlatkovića koji su kreirali odlične, vanredne figure. G-đa Zlatković kao profesorka, a g.Zlatković kao Paraklet izradili su svoje uloge do sitnica izražavajući piščeve intencije, kreirajući jednom rečju (Boško Tokin, *Tribuna*).

Podela uloga vrlo je srećno izvršena, a glumci su igrali sa vrlo prijatnim elasticitetom. Ali, nesumnjivo, da su se u svojim ulogama visoko istakli, da su ih interpretirali na jedan snažno umetnički način g.Ginić i g-đa Zlatković (Profesorka). Oni su dali dve krupne i impresivne tipske sinteze . . . Na kraju, treba pozdraviti povratak na našu scenu g. i g-đe Zlatković, jer to su dva mrlada i oduševljena

Zora Zlatković kao Klarica i Sava Todorović kao Gizeke (O.Blumental i G.Kadelburg: *Kod beleg konja*),

glumačka radnika, koji svoj položaj na beogradskoj pozornici najopravdanije zaslužuju (Dušan Krnić, *Pravda*).

E.Brizbar i E.Nis: *Pariska sirotinja*, 1924. G-đa Zlatković (Klodeta), u ulogama vulgarne kokterije — kako to zahtevaju stari kanoni za žene iz nižeg staleža čija ljubav ne sme da ima plemeniti otisak aristokratskih ritmova u ophodjenju i u izrazu čuvstava — daje dragocenih kreacija (Stanislav Vinaver, *Vreme*).

Čehov: *Ivanov*, 1924.

Besprekorno, savršeno izrađenu igru u svemu dale su g-dje Táborska, Stokić, P.Pavlovića i Zlatkovića-Avdotja Nazarovna (Ž.Miličević, *Politika*).

A.Bataj: *Svadbeni marš*, 1924.

U epizodnoj ulozi g-đa Zlatković (Gospođa Grijja) bila je osobito dobra, verno kopirana patronne malog hotela (Stanislav Vinaver, *S.K.G.*).

G-đa Zlatković u jednoj još manjoj ulozi odlična i maskom i prirodnosću u interpretaciji. G. Zlatković potpuno korektan. (Ž.Miličević, *Politika*).

Šekspir: *Kralj Lir*, 1924.

U tonskoj izradi predstave najslabiji smo, izuzev sjajnog Kenta, i Budale G.Zlatkovića (M.Crnjanski, *S.K.G.*).

Mladi glumac A.Zlatković u ovoj istoj ulozi pokazao je do kakvog zavidnog uspeha može da dođe umetnik koji je svoj zadatak idealno shvatio. S obzirom na teškoću ove uloge možemo da kažemo da je ovom svojom kreacijom nadmašio sve svoje dosadašnje. Ono najjače što je Šekspir dao ovoj svojoj Budali — filozofu, tj. onaj suvereni prezir svake prividnosti koja se izleva iz jedne duše što mnogo pati i od tuge peva, to je g.Zlatković izrazio sa velikom sigurnošću. On zna da nas dovodi putem komičnoga do gorčine i tragike, u groznom kontrastu ludačke kape i bola što mu kida srce, bola koji kulminira u gorkom saznanju da je njegov dobit gospodar samo Lirova senka i da je ostareo pre nego li je postao mudar (dr Vinko Vitezica, *Misao*).

Melak-Halevi: *Trikoš i Kakole*, 1924.

Trikoš i Kakolea, umetnike u romantičnim kombinacijama igrali su g.g. Nikola Gošić i Zlatković, drugi s više lakoće i okretnosti od prvog (A.,S.K.G.).

S.Juškević: *Priča o gospodinu Sonjkinu*, 1925. Shvativši svoju ulogu u smislu onog vodvilja ili satiričke lakrdije što komad i jeste, u glavnome, sve do pred svoj kraj, g.Zlatković je stvorio jednog detinjasto dobroćudnog,

ekspanzivnog i šašavog Sonjkinu koji je i u najvećoj srdžbi i ogorčenju još bezazlen, koji i u najtragičnijim momentima još ostaje nekako vedar, i nalazi najzad, i u samoj katastrofi ludila kao neku romantičnu apoteozu (Široki svečani gest kojim rasipa novce) svoga simpatičnog, dirljivo prostog bića. Priča, bajka o g.Sonjkinu, o dobrom, sirotom ludaku koji nas je nasmejao, koji nas je ganuo i koji kao da nas teši još, i iz svoje katastrofe, da to baš nije tako sasvim strašno niti tako sasvim istina . . . (Todor Manojlović, *Comoedia*).

G.Zlatković je sa mnogo uspeha igrao g.Sonjkinu. Njegova uloga, najteža od svih, imala je u njemu tumača koji, u detaljima, nije možda bio svuda na istoj visini, ali u celini njemu se ništa naročito ni ozbiljno ne bi moglo upisati u greh. Ma kako to izgledalo paradoksalno sa svim svojim sitnim nedostatcima on je ipak bio vrlo korektan (Ž.Miličević, *Politika*).

G.Zlatković odlično je uspeo u svojoj ulozi. Iluzija pisca pobedila je svestrano kroz njegovu igru . . . G-đa Zlatković imala je puno osećanje sredine koju interpretira (dr Ranko Mladenović, *Vreme*).

Hasini Benavente: *Ruka ruku mije*, 1925.

Na prvom mestu stoji, naravno, nosilac glavne uloge g.Zlatković (Krispin), koji je dao jednu kreaciju isto toliko živu i temperamentnu, koliko i ukusnu i stilsku (Todor Manojlović, *Comoedia*).

G.Zlatković se starao da bude raznovrstan u prividnoj monotoniji svoje uloge. Ostalima su nedostajale nijanse, oni su isuviše uprostili svoje uloge (Stanislav Vinaver, *Vreme*).

M.St.Predić: *Pukovnik Jelić*, 1925.

G.g. Zlatković (Miomir Nikolić), Sotirović i Marinković bili su savršeni (Velibor Gligorić, *Pozorišne kritike*).

Žeraldi-Spitzer: *Kad bih htela*, 1925.

Naročito treba istaći igru g.Bože Nikolića osobito u završnoj sceni, i g.Zlatkovića (Panon) koji je u jednoj kratkoj sceni uneo veliku koncentraciju duha i smisla; jednu situaciju kojoj je osnov dubok i mnogo ozbiljan prelio je finom duhovitom komikom i izradio je najdetaljnijom preciznošću (dr Vinko Vitezica, *Trgovacki glasnik*).

Savoar: *Osma žena*, 1925.

Na premijeri se desilo da je početak bio neopisano dosadan . . . sve dok se nisu pojavili g-đa Dugalić i g.Zlatković (Iber). Život i svežina su stupili na pozornicu. Reč je imala svoju vrednost i značaj, opisivala je, tumačila nešto što je slušaocima trebalo da bude jasno (M.Ž., *Politika*).

G.Zlatković je u punom smislu te reči prevazišao. Njegova scena pijanstva — naturalistički slabo otpočeta, pretstavlja po neusiljenoj komici čitavu riznicu gestova, slučajeva i pronalazaka. Svaki nov pokret značio je jedan nov pronalazak (Stanislav Vinaver, *Vreme*).

G.Zlatković u ulozi komičnog ljubavnika, u jednoj vrlo škakljivoj sceni, udružujući u svojoj igri realnost i živu fantaziju, izazvao je grohotan smeh (Svetislav Petrović, *U pozorištu*, Beograd 1928, str 130).

Pirandello: *Šest lica traže pisca*, 1926.

Gospođa Zlatković kao Madam Pače dala je superlativ podvodačke trivijalnosti (Dušan Krnić, *Pravda*).

Gospođa Zlatković, u maloj ulozi G-đe Pače vrlo dobra (Ž.M., *Politika*).

G-đa Zlatković svojom epizodom dala je krunu (N.B.J., *Reč i slika*).

Glišić: *Podvala*, 1926.

G.Zlatković dao je izvanrednu kreaciju detaljno prostudiranog *privatnog advokata* Neše, i svaki gest, svaka mimika, svaka intonacija glasa bili su karakteristični za ličnost . . . Bio je dramatičan, imao je nečeg gotovo demonskog u sebi, odličavajući negativnosti palanke (M.M.M., povodom obnove *Podvale* 1942.godine).

B.Šo: *Sveta Jovanika*, 1926.

G.Zlatković je stvorio od kralja Karla VII jednu nezaboravnu bufonsku figuru (Svetislav Petrović, *S.K.G.*).

G.Zlatković odličan u glumačkom izvođenju svoje uloge, no nešto u pogrešnoj koncepciji.

To je suviše degenerisano, suviše karikirano: to je bio kralj-bufon, a ne kralj-slabić (Dušan Krnić, *Pravda*).

G.Zlatković je retkom doslednošću jednog bogodanog umetnika-eruditu načinio dofena dvorskog budalom svoga dvora. Koncepcija -a ne slučaj — jer satkana končić po končić, i svakako bliža gledalištu nego sam ja zamišljao jednog dofena . . . (Nikola B.Jovanović, *Reč i slika*).

Na nedoglednoj pustinji deklamacije, srećom, ukazival se pokadkad oaza života i prirodnosti. To je bio naročito drugi čin u kome su se pojavili g.g.Gavrilović i Zlatković naročito. On je uspeo da od Karla stvari jednu ulogu sa osećajem prirodnosti i tonu koji su za pohvalu bez rezerve (Ž.Miličević, *Politika*).

Ostavljajući prvu polovinu komada, koja je prošla bez živosti i elana, moramo odati priznanje g.g.Zlatkoviću i Gošiću koji su drugi deo, kao i epilog, spasli od dosade (D., *Volja*). G.Zlatković je sa basnoslovnom pedantnošću komponovao svoju ulogu: detalj po detalj.

Zlatković kao Iber (Alfred Savoar: *Osma žena*), Narodno pozorište u Beogradu, 1925.

72 Aleksandar i Zora zlatković

Njegov Šarl ni za trenutak nije prepušten ni samome piscu Šou koji voli iznenadenja i daje svojim ličnostima pokadkad poleta koji možda nisu u okviru jednog prvog shvatanja uloge. Ja zamišljam dofena Šarla ipak više princem, — kod g.Zlatkovića uloga je podčinjena bez milosti jednome bufonskome shvatanju koje se u početku javlja kao verovatno, ali koje, kako ja osećam, ne bi moglo do kraja ostati. Mora nešto, ma i nesmelo da se budi u tom kralju. Njegova bufonerija često dolazi samo zato što on uvida svoju nemoć, pa želi da joj da izvinu, da joj da jednu formu, makar i kukavnu, njegova bufonerija često je samo rezignacija: opire se svakome pobjigu ne zato što smatra da je sam pobjig po sebi ludost, već što na pobjig nije sposoban (Stanislav Vinaver, *Vreme*).

Bomarš: *Figarova ženidba*, 1926.

G.Zlatković kao Figaro bio je živ, lak, reč je bacao hitro i duhovito. Bio je servilan i potuljeno drzak, što je vrlo uspela ilustracija, i značajna u isti mah, samog karaktera Figarovog. No, smatram, da je g.Zlatković u modernoj salonskoj komici stvorio jedan izvrsan renome i da sa te linije ne bi trebalo da se udaljuje (Dušan Krunić, *Pravda*). Težak po svome eksterijeru i težak u jasnom izgovoru g.N.Gošić se i suviše mučio sa svojim Figarom i ako je osećao šta je potrebno. G.Zlatković (u alternaciji) je zato imao znatno većeg uspeha (Sima Pandurović, *Misao*).

Džon Golsvorti: *Džentlmeni*, 1926.

G.Zlatković je igrao Jevrejina de Levisa. Od muških uloga, njegova je bila najpravilnije shvaćena i najbolje igrana. Tom ulogom g.Zlatković je zabeležio lep uspeh (P.Milojević, *Politika*).

G.de Kajave, R.de Fler i E.Rej: *Lepa pustolovina*, 1926.

G.Zlatković je stvorio od Valentina le Baroaja jednu zabavnu operetsku ličnost koja nema nikakve veze sa svojim modelom (Svetislav Petrović, *S.K.G.*).

Gospoda Taborska koja je prvi put igrala staru goropdu, staramagu s mlaodom dušom, i g.Zlatković, malerozni mladoženja, bili su virtuozni. G.Zlatković naročito, radi čega mu se ima zahvaliti na utriranju i teranju do apsurda, jer to nije Karlo VII u *Svetoj Jovanki* koji se slabo miri sa karikaturom, a koji je već rehabilitovan od strane g.Zlatkovića na predstavama posle premijere (Nikola B.Jovanović, *Reč i slika*).

Bora Stanković: *Tašana*, 1927.

Gospoda Zlatković (Naza-ciganka) vrlo interesantna. Ova inteligentna mlada žena daje

Mata Milošević (levo), Zora Zlatković i Marko Marinković u *Golgoti* od M.St.Predića. Narodno pozorište u Beogradu, 1925.

sebi mnogo truda da prikaže što vernije lice koje personificira. G-da Zlatković izgleda mi jako pogodna za role u kojima se slobodno može odati karikiranju.

Božidar S.Nikolajević: *Dogoreli krov*, 1927. Čin u sudu, sa dvostrukom igrom u publici i u zasedanju, kao i u vezivanju ove dve grupe parničarima, malo remek-deleno izrađenosti. G.Zlatković bio je dobra karikatura *petrolejca* novinara i agitatora (Amater, *Ilustrovani list*).

Pol Žeraldi: *Rober i Marijana*, 1927.

G.Zlatković (Karije) i g-da Taborska sporedne ali ni malo nevažne uloge prijatelja i matere, kontrapunktalno daju reljefnost protagonistima . . . G.Zlatković je umeo dati kontrast u slivanju (u I činu) i u razливaju (bankarsko rastrežnjavanje u poslednjem činu) (N.B.Jovanović, *Reč i slika*).

Luj Vernej: *Rođaka iz Varšave*, 1927.

Gospodin Zlatković kao Birel zasegao je u spin aluzije Verneja i znatno mu pomogao da se izradi, završi, izživi u misli i aktu. On je izvanredno inventivan i stvaralački i njegove su role bez malo uvek harmonične, proosećane, diferencirane. On, a to je redak slučaj na našoj sceni . . . spiritualizira gestove. Svaka kretnja praćena je psihološkim drhtajem, stremljenjem. Tu ima nesumnjivo suvišnog, pretencioznog, teatralnog, čega se treba osloboediti (Borivoje Stojković, *Život i rad*).

G.Zlatković je od ograničenog muža i književnika Arčibalda Birela stvorio jedan neobično interesantan tip unoseći se vrlo savesno u studiju mnogih karakterističnih detalja svoje role (M.C., *Vreme*).

Šekspir: *Ukroćena goropad*, 1927.

Bogodano šekspirstvo imao je u sebi G.Gošić-Mladi u svojoj sporednoj ulozi, kao i g.Zlatković (Hortenzio) u svojoj sjajnoj masci (M.Crnjanski, *S.K.G.*).

Zlatković se, u suvišnoj izrađenosti uloge, po gde-gde jako navrzao, — srećni smo mi kad smo došli u položaj da glumca *korimo* zbog preizrađenosti uloge (N.B.Jovanović, *Reč i slika*).

Oskar Vajld: *Glavno je zvati se Ernest*, 1927. Mora se pohvaliti igra svih glumaca, a naročito istaći dobro izrađene uloge i jasna dikcija g-da Dugalić, Taborske i g.Zlatkovića (A.Vidaković, *S.K.G.*).

Gotovo marionetsko prikazivanje *Ernesta* je čvor i ishodište režije i glume . . . Odatile snaga g.Zlatkovića, u toliko pre što je to žanr našeg najboljeg transformatora svoje individualnosti . . . U duhu ove koncepcije bilo je i nekoliko naročito uspelih scena . . . Odlična je scena

između g-de Dugalić i g.Zlatkovića — šablonizirana izjava ljubavi, u početku, gde Vajld jednim udarom ubija dve dosadne muve, dva šablonata: tradicionalno i šablonsko izjavljivanje ljubavi a la fransez i zdrvenjenih manira londonskog haj-lajfa (Amater, *Ilustrovani list*).

Pirandello: *Henrik IV*, 1927.

G.Zlatković (doktor Dionizio Dženoni), koji inače uvek ozbiljno radi, bio je ovoga puta neki rođak Spitzera iz „Gospodina ministra“. Suvje živ, nametljiv, komičan, kao maska odličan. Inače više Šoova figura, nikako ne Pirandela (Nikola Trajković, *Balkan*).

Krleža: *U agoniji*, 1928.

G.Zlatković kao Barun Lenbah, bivši dragunski potpukovnik, imao je odličnih momenata. Nekoliko njegovih stavova, pokreta, monologa (kao napr. onaj o konju) spadaju u nešto najlepše što smo do sada na našoj sceni videli. U celini je ipak uloga bila raskidana (D., *Politička*).

Glumci su očigledno imali posla sa savršeno obrazloženim ulogama. Retko se na našoj pozornici tako inteligentno govorilo . . . Lenbahov karakter neuravnoteženosti i njegova psihopatološka priroda izneti su sa reljefom koji je, možda čak, u nekim prelazima, bio i nešto drastičniji (Milan V.Bogdanović, *S.K.G.*).

G.Zlatković imao je odličnih mesta a u celini davao je zaoštrenu figuru, sa svojim poznatim organskim slabostima (Velibor Gligorić, *Novosti*).

G.Zlatković ubedljivo je i studiozno stilizovao svoju doista tešku rolu, obzirom na glumačku meru. Na sreću, lako je izbegao površnu teatralnost i grubosti (Borivoje Stojković, *Život i rad*).

G.Zlatković dao je izvrsnu ulogu starog, propalog austrijskog pukovnika, sa svim svojim nervima i svom svojom umetničkom savesnošću. Bilo je poželjno da je taj pukovnik imao više masivnosti i težine u pokretu (Dušan Krunić, *Pravda*).

Ana Nikolosova: *Tripit venčani*, 1929. Osobito Nikola Gošić i g-da Zlatković (Malkela) dospeli su, sa tačnom gradacijom, do one igre kojoj se pljeska (dr Ranko Mladenović, *S.K.G.*).

Branislav Nušić: *Gospoda Ministarka*, 1929. G.g.Zlatković (Pera Kalenić), Novaković, Dragutinović, g-de Zlatković (Soja) i Popović stvorili su interesantne tipove iz naše sredine (Milutin Čekić, *Vreme*).

Miroslav Krleža: *Gospoda Glembajevi*, 1929.

Degenerisanog advokata Pubu je igrao g.Zlatković. Gestovi su mu bili savršeni, maska besprekorna. Šteta samo što je suviše podvlačio rđav izgovor slova, tako da je to naposletku počelo da zamara publiku i da usporava tempo komada (D.,*Politika*). Retko smo kad izšli iz gledališta tako zadovoljni glumačkim prikazom kao sinoć. Sinočna umetnost naših glumaca bila je, skoro, jedno fino savršenstvo. I mi, doista, ne znamo koga bismo pre istakli . . . A, šta bismo tek mogli da kažemo za onaj tako upečatljivi pronalazak u degeneričkoj dikciji g.A.Zlatkovića (Dušan Krunić,*Pravda*). Dekadentnog doktora prava Pubu dao je g.Zlatković uspelo; naročito je njegova pojava bila tipična (Milutin Čekić,*Vreme*). Miroslav Krleža u beogradskom Narodnom pozorištu doživeo je svoj najveći uspeh dramom *Gospoda Gembajevi* u režiji g.B.Gavele, sa prvoklasnim tumačima kakvi su g-de Markovac i Milošević, M.Gavrilović i Plaović, Zlatković, D.Gošić; ta drama ranijih godina, bila je jedna od najreprezentativnijih predstava u Beogradu i ostala sve dok se njen scenski sklop nije počeo razlabiljivati nesmotrenim promenama nosilaca pojedinih uloga i odudaranjem od prvobitne rediteljeve konцепције (P.K.J., povodom premijere *Lede* 1937, *Misao*).

Ferenc Molnar: *Liliom*, 1929.
U njegovoj igri oseća se jedan marljiv rad, jedna talentovana studija i njegov Liliom bio je vrlo impresivan. Ali g.Zlatković, i ipak, ne deluje u punoj meri i jačini. G.Zlatković nema onaj neodoljivi zamah obesti i sugestivne, mužjačke sočnosti. A draž ove uloge leži baš u toj visoko podvućenoj liniji obesti, koju je potencirala periferijska neobuzdanost i sloboda, i one duboko skrivene dobrote. Jer, što se više ističe ovo prvo, i ono drugo dobija više u impresivnosti (Dušan Krunić,*Pravda*). Ma da bi se Liliom mogao zamisliti po spoljašnjosti Đida iz predgrađa, Zlatković je umno produbio svoju ulogu i nosio je iskrenom vatrom pravog umetnika (Ž.V.,*Politika*).

G.Zlatković je bio Liliom u punoj meri. Pružio je svoj tip sa užasno mnogo realističkog traženja, sa predavanjem svakoj sitnici, sa doslednošću koja je frapantna. To je prostudirana, iz osnova izdresirana uloga, u kojoj ima i veoma mnogo ubedljivosti i snage. On je glumac koji ni trpi nesnalaženja, ma i na jedan trenutak. On je dosledan ulozi i samom sebi. Plastični prikaz zato je kod njega isto toliko snažan koliko i govorni. Ali baš zato on pomalo greší logičnom stilizacijom. Prelazi formu tipa čak do forme pojma. To se u Liliomu nije tražilo. Dati više, kao što i dati

Zora Zlatković kao Gospođa Pače
(L.Pirandelo: *Šest lica traže pisca*).
Narodno pozorište u Beogradu,
1926.

manje, može da bude podjednako suvišno. Time ne mislimo da kažemo nešto na štetu ovog juče najboljeg glumca na sceni; naprotiv nama je milo da on razume kako je stilizacija kao i svaka preterana doslednost jedan opasan čvor. Primetilo se da je g.Zlatković to video i posle prve slike on je zauzeo jedan sasvim drugi tip, mnogo prirodniji, mnogo komotniji i mnogo ubedljiviji. Svaki dalji čin bio je sve bolji, a njegova pojava pred nebeskim sudijama bila je prekrasnja, snažna, tačna i više nego dopadljiva (Dragan Aleksić, *Vreme*). Ceo komad pisan sa jednom toplinom i saosećanjem prema periferiji, kod naše publike je imao uspeha. Tome je doprinela i dobro izrađena uloga Lilioma koju je kreirao g.Zlatković. Uspeh je utoliko veći što njemu ova uloga leži. Savesno prostudirana do najsitnijih detalja, g.Zlatković je hrabro nosio komad. On je svojom ulogom spasao i komad i greške režije. Jer bilo je grešaka. Pre svega trebalo je uneti više dinamike, tempo je morao biti življiji (Semper idem, Nikola Trajković, *Život i rad*).

Josip Kulundžić: *Misteriozni Kamić*, 1929. Duplu ulogu, profesora Kamića i tipografa Brujca, igrao je sa verom i sa vatreном požrtvovanosti g.Zlatković. Rola profesora Kamića mnogo je bolje „ležala“ g.Zlatkoviću, pa ipak to mu nije smetalo da i od Brujca stvori duboko prostudiranu glumačku kreaciju. Zanesen svojom igrom, on je od profesora Kamića napravio jednu od najboljih svojih rola (D., *Politika*).

Volmeler, po Dostojevskom: *Ujkin san*, 1930. Gospodin Rakitin je pritekao grotesci, glumci preterivanjima. Jedini A.Zlatković tome se oteo. G-da Zlatković naprotiv kao da spasava rediteljevo gledište. Ona je bila dobra, uprkos svega preterivanju (Ž.V., *Politika*). Grupa Žena, sa prvaklansnim karakterizacijama g-de Zlatković, g-de Paranos (uloga bez zamene, uloga koja je organski vezana za ovu glumicu) i g-ce Urbanove, jedna je fino u detalje prostudirana ekipa kreatura koja mora zaneti publiku svake kulture (D.A., *Vreme*). G-da Zlatković i g.Zlatković vrlo duhoviti i vrlo neposredni u svojim ulogama: dve majstorske delikatese (Dušan Krunić, *Pravda*).

Milica Jakovljević: *Tamo daleko*, 1930. Dve izvrsne uloge dale su g-de Žanka Stokić i Zora Zlatković (Gospa Dara). Njihovom duhovitom igrom ima se u mnogome zahvaliti uspehu drame (Dušan Krunić, *Pravda*).

Valentin Katajev: *Kvadratura kruga*, 1930. Rakitin je dopustio da g.Zlatković (Vasja) ide do jedne patološke grimase, u kojoj je bio

doduše dobar (A., *Jugoslovenski glasnik*). G.Zlatković je dobar glumac za prerašavanje ako treba, sav živac, osećajan, uzbudljiv (Ž.V., *Politika*). G.Zlatković je opet, od muškaraca, bio bolji, neposredni glumac, kome je lična maska i izrađena umetnička individualnost dala prilike da inače slabu ulogu odigra jasno i sa puno nerva (D.A., *Vreme*).

Marsel Panjol: *Topaz*, 1930. Glavno lice, Topaz, sam je pisac stavljao u neverovatne situacije i dao mu izuzetan lik. Sa takvim Topazom borio se g. Zlatković, jedan od naših najboljih i najrevniosnijih umetnika. Njegova igra je interesantna i pored izvesnih pogrešaka, ubedljiva. Sasvim prirodno podvukao je razliku između profesora i korupcionaša. Prvi i drugi čin je izgubio zbog njegovog malo više diskretnog govora koji se nije mogao uvek čuti (Radoslav Vesnić). Sam tip Topaza darovitog g. Zlatkovića bio je sve do trećeg čina relativan po svojoj karikiranoj tipičnosti koju mu je režija nametnula. G. Zlatković se ipak kroz treći i četvrti čin popeo na svoju visinu (dr Ranko Mladenović, *S.K.G.*). G.Kulundžić reditelj odlično izabire ansambl. G.Zlatković je jedini i mogao da igra Topaza. Niko ne može da ukaže na još jednog našeg glumca koji bi bio eventualno pogodan za tu rolu. G.Zlatković je igrao Topaza relativno odlično, mada bi, kad bi bili sitničari, zamerili ponegde suvišnu konsekvenciju u stilizaciji (drugi čin). Prvi, treći i četvrti čin bili su mu savršeni. Naročito treći koji je bio sam po sebi jedno savršenstvo: najbolji primer kako se u malo vremena može dati maksimum akcije (Dragan Aleksić, *Vreme*).

Eduar Burde: *Slabi pol*, 1931. U igri g.Zlatković (Antoan) je bio najbolji, jedini koji se odupirao režiji. Inteligentno se čuvao da ne bude žrtva vodvilja. Jedini, koji je, ovde-onde, mogao da spase ozbiljnost komedije (Svetislav Petrović, *Misao*).

Dušan Nikolajević: *Preko mrtvih*, 1931. G-da Zlatković izvrsna (Konstantin Atanasijević, *Vreme*). Istočem vrlo inteligentno shvatanje uloge g-de Riznić i g-de Zlatković; vanredna interpretacija prenemaganja (Dušan Krunić, *Pravda*).

Djura Jakšić: *Jelisaveta, knjeginja crnogorska*, 1932. Vrlo dobru su bili i dobro izabrani za svoje uloge . . . g.Zlatković sa svojim tonom mudrosti i mržnje, takta i sakrivenog besa. Djura je u njemu ovaplotio rafiniranu zlobu (Svetislav Petrović, *Misao*).

Aleksandar Ilić, po Jakovu Ignjatoviću: *Večiti mladoženja*, 1932.

Ono što će nesumnjivo biti najzanimljivije to je ličnost srpskog dendija Šamike Kirića. Tu čuvstvitelnu ličnost kreiraće naš odlični glumac g.Aleksandar Zlatković. G.Zlatković je jedna od prvih naših umetničkih snaga u teatru. To je glumac od rase. I ne samo to. On je svoje uloge svagda davao ne samo instinktom već i nervom, intelektualno. Zato mnogo očekujemo od našeg izrađenog umetnika g.Zlatkovića . . . Po svom utapanju u umetnička dela, po svojoj stalnoj vibraciji bogodanog talenta g.Aleksandar Zlatković obogatio je i dušu i životno iskustvo svojim mnogobrojnim gledaocima. Kao majstor, koji svojom igrom sintetiše u sebi i sobom sve umetničke rodove, g.Zlatković je veliki dramski umetnik (Dramatizator A.Ilić, povodom premijere, *Politika* od 16.V.1932. i *Pravda* od 19.V.1932).

Šamika, potpuno pasivan, nezahvalan je za junaka drame. On ne stvara događaje, on je polu-rekvizit, polu-lice. Više nego dramatizator uspeo je glumac g.Zlatković da na pozornici čvrsto postavi ovog *kavalira, dendija, aranžera svih mogućih zabava*, za kojim uzdišu sve gospodične u Kašavi, gde je prava učio i u Sent-Andreji, gde je očev novac trošio. G.Zlatković je Šamiku Kiriću uveo preksinoć u galeriju slavnih tipova našeg pozorišta. I Šamika Kirić ostaje sinonim za naše dendije, i stare i današnje . . . (Ž.V., *Politika*). Sreća je unekoliko bila što su uloge bile u rukama majstora naše bine g.g.Zlatkovića i Marka Marinovića (Sofra) — (Svetislav Petrović, *Misao*).

Ranko Mladenović, *Covek ponosan što nema sreće*, 1933.

G.Fran Novaković kao otac i g.Zlatković kao sin imali su najmučniji posao. Snalazili su se kako su umeli, prvi sa jakim akcentovanjem roditeljske tragičnosti, što mu je u trenutcima potpuno uspevalo, a drugi sa dobrim podvlačenjem psihopatološke baze u karakteru sinovljevom (Milan V.Bogdanović, *Politika*).

Nušić: *Mister Dolar*, 1932.

Zlatković kao kelner Žan sugestivan (dr Ranko Mladenović, *Vreme*).

G.Zlatković koji je bio centralna figura, glumac je osobite zanimljivosti i talenta, ali nalazim da je ovde više karikirao no što je bilo potrebno. Uostalom, možda bi ta uloga bez karikiranja bila ubistveno monotona (Dušan Krunić, *Pravda*).

G.Zlatković se borio između ozbiljnog shvatanja komedije i lake igre vodvilja (koju je nametala režija); izbegavao je ovu drugu pa je često imao momente nesigurnosti. Ali je zato

Zlatković kao Karlo VII (Bernar Šo: *Sveta Jovanka*), Narodno pozorište u Beogradu, 1926.

75 Aleksandar i Zora Zlatković

pobedivala njegova individualnost i on je imao najbolje trenutke (Svetislav Petrović, *Misao*).

Po Dikensu: *David Koperfield*, 1933.
Uspele kreacije su dali g-đa Zlatković u ulozi Mis Merdston . . .

Molijer: *Učene žene*, 1933.
Ne umanjujući nimalo zasluge pojedinih prikazivača, među kojima ih je bilo sasvim korektnih /g-đe Stokić, Zlatković (Beliza), Milošević, Katalinić, Vrbanić . . ./ mora se reći da je komedija režijski bila strašno neujačena, raspragnuta sva između dva pravca . . . (Milan V. Bogdanović, *S.K.G.*). Izvrsna bi bila g-đa Zlatković u svojoj ulozi tetke da i nju režija u drugom delu nije gonila u suviše reske tonove. Trebalo je zadržati akord iz vrlo dobre prve scene (V.Ž., *Pravda*).

Ivan Stodola: *Karijera Joška Pučika*, 1933.
Joško Pučik g.Zlatković bio je izvrstan. Može se reći, da je pisac zaista ovakvoga Pučika imao pred očima kada je konstruisao sredinu i tipove. G.Zlatković je i ovoga puta dokazao da je sijajan glumac i da je na potpunoj visini svoga poziva (Anonim, *Jugoslovenski dnevnik*).

Od glumaca najbolji je bio g.Zlatković u ulozi Joška Pučika, koji po piscu ima neke daleke srodnosti sa Švejkom. Kroz sve faze istrage proveo je svoga neizlečivog optimistu i naivčinu koji prima nesvesno sve nametnute okolnosti, bez pada u bufoniju, kojoj je uloga stalno bila podložna. Jedna uspešno izrađena glumačka studija koja se razvijala na glumačkom planu (Velibor Gligorić, *Politika*). Prikaz G.Zlatkovića Joške Pučika je umetnički do savršenstva. On je savesno obradio i do kraja komada nosio ovu tešku ulogu. Sve je to dobro prostudirano i preživljeno, svaki najmanji gest, da je g.Zlatković dospeo do Hudožestvenika (Semper idem, *Život i rad*).

Milivoje St.Pedić: *Tri Stankovića*, 1933.
Podela uloga je bila, možda najbolja koja se mogla dati . . . U delu je data čitava jedna mala galerija tipova koje su glumci izvrsno ispunili; od dama — G-đa Zlatković, od gospode — G.Zlatković (V.Ž., *Pravda*).

Stefan Kostov: *Zlatni rudnik*, 1934.
Živo ilustrovan, efektan tip članice ženskih udruženja, brbljive Prgove, prikazala je G-đa Zlatković . . . Mora se pohvaliti i studiozno portretiranje G.Zlatkovića, koji epizodnoj roli inteligentnom interpretacijom daje jedan viši glumački nivo (Velibor Gligorić, *Politika*). G. i G-đa Zlatković pedantni u tipičnostima (Dr.Ranko Mladenović, *Vreme*).
G-đa Zlatković dala je jedan vanredno

plastičan tip brbljvice sa primesama ogovaranja i zavisti (D.Krunić, *Pravda*).

Nušić: *Ožalošćena porodica*, 1934.
G.Radenković je odneo glumački deo uspeha. Uostalom on je bio pokretač radnje. Treći čin je bio njegov triumf. Posle njih moglo bi se govoriti laskavo specijalno o g-dama Stokić i Zlatković-Gospa Dara (Dragan Aleksić, *Vreme*).

Žak Deval: *Večera u osam*, 1934.
G.Zlatković je još jednu savesno izrađenu i lepo shvaćenu rolu uneo u svoj repertoar. Njegov Žurdan bio je izrazit u bolesti i nemoćnom koparcuju pred bankrotstvom (Velibor Gligorić, *Politika*). U ovom binskom filmu na vrhu odlične igre zaista najboljeg ansambla koji se može poželeti, bili su g.g.Zlatković, Dragoljub Gošić i Dobrica Milutinović. Sve tri maksimalno stilizovane role, bez senčice mane, predstavljaju momentalni maksimum naše pozorišne kulture. To su tri simbola, može se reći, iz kojih mogu poteci pravilne škole glumačke veštine. Zaista, ovaj trio treba videti i odati mu pristoјno priznanje (Dragan Aleksić, *Vreme*).

G.Zlatković je kreirao vanredan tip jednog bolesnog čoveka, koji se otima od propasti poslednjom snagom (Kiril Taranovski, *Stampa*). Ovaj komad, originalan više scenski nego idejno, igran je vrlo dobro. To naročito važi za g.Zlatkovića, koji patološke tonove igra sa dubokom duševnom i fiziološkom uživljenošću (M.Veljković, *S.K.G.*).

Milan Begović: *Pustolov pred vratima*, 1935.
G.Zlatković je menu svojih uloga izradio svojim poznatim brižljivim studiranjem. Najubedljiviji je bio kao Poslednji prijatelj, Glasnik smrti, kome je dao sugestivan ton ozbiljnosti i sumora. Još je živo izradio pojave Upravitelja firme za nadgrobne spomenike i Režisera tragičnih filmova (Velibor Gligorić, *Politika*).

G.Zlatković je brižljirao u ulozi Smrti. Sa punom merom istinskog umetničkog doživljavlja on je izradio svoju tešku i napornu ulogu do minuciosnosti. Svaka kretnja, svaki gest bio je smišljen, staložen i virtuozno izveden. Ova uloga stavlja neminovno velike zahteve glumcu i traži krajnji napor. U svakom pogledu, g.Zlatković je dao jednu reljefnu, odlično izvajanu kreaciju (dr Mladen A.Horvat, *Stampa*).

G.Zlatković kao simbolizacija smrti u raznim vidovima, bio je pravo osvježenje večeri. Iako „smrt“, on je zaista bio u tom paradoksu. Njegove transformacije bile su veoma izrazite (Dušan Krunić, *Pravda*).

Zlatković kao Neša (Milovan Glišić: *Podvala*), Narodno pozorište u Beogradu, 1926.

Zlatković na mahove veran svom sopstvenom instinktu, uvek drukčiji, uvek u promeni, uvek nekako, u bolnoj agoniji . . . uvek i na svakom mestu ustreptao od važnosti zadatka, da nešto predstavi, da nešto bude, da mu se ništa ne otme i ne surva u neupotrebljeno nebivanje. Ostvarivši u sebi tip pravog glumca od zanata, koji ne napodaštava ni jedan dati i znani, pruženi i domašeni detalj iz uloge, Zlatković na mahove, lišen je gransnerskog veleprezrenja prema predmetima i šlagvortima. Takav bi - po zamisli Begovićevoj — možda imao da bude u pojedinim momentima: on bi morao da ima nešto u sebi nedograđeno, jer nije sitničar pa da se do kraja iskaže. Ta on je smrt, ta on je elementaran, ta on je — Veliki Gospodin! (Stanislav Vinaver, *S.K.G.*). Prikaz glumaca, naročito gospode Katalinić i G.Zlatkovića, samo je doprineo visokoj umetnosti komada i režije. Te večeri imali smo u pozorištu jedno umetničko uživanje. A takvih večeri na žalost je malo, zato to ovom prilikom naročito podvlačimo (Semper idem, *Ilustrovani list*).

Olga Šajnpflugova: *Između ponoći i zore*, 1934.

G. Zlatković, izvanredni glumac transformacije, jedan od najboljih u našoj trupi, dao je izvanrednu ulogu smetenjaka (Jakoba Johaneča), pa ipak diferencirano od Pučika i Topaza, koje imaju sličnosti po smetenjaštvu. U tom i leži snaga, invencija i sigurnost jedne glumačke transformacije: moći nijansom diferencirati dve uloge sa sličnom duševnom atmosferom (Dušan Krunić, *Pravda*).

G.Zlatković je inteligentno interpretirao zanesenjaka koji živi pre u stratosferi imaginarnih etičkih postulata, nego u realnom sandelanju svoje psihičke unutrašnjosti. Njegov je zasluga što taj tip nije odleteo potpuno u apsurdnost i što nije prešao u ekstremnost loše karikature (Velibor Gligorić, *Politika*).

G.Zlatković je razvio ove večeri jednu krupnu umetničku individualnost i svome vodviljskom crtežu dao pune, teške tonove prave komedije. G.Zlatković ima virtuoznu dikciju kojom se potpuno srodi s ulogom (L.V., *Stampa*). U g.Zlatkoviću, koji asimiluje misao pesnika da poslednje celiće svoga umetničkog bića, autorka je imala dostojnjog partnera.

G.Zlatković uništava svoju personalnost, da bi napravio mesto licu koje stvara. Njegov Johaneč je toliko uzet iz života da izlazi iz okvira farse. To je inteligencija koja rđavo funkcioniše, pedant koji živi u zabludi o okolnom svetu; ali, u isto vreme, i jedna detinjasta duša, u kojoj se, na bazi gluposti, razvija jedan ljubavni doživljaj (Kosta

Zora Zlatković kao Naza-ciganka (Bora Stanković: *Tašana*), Narodno pozorište u Beogradu, 1927.

M.Luković, S.K.G.).

Ibzen: *Divlja patka*, 1935.

Sigurd Herst, jedan od najusupljivijih Ibzenovih tumača rekao je, da je ličnost Jalmara Ekdala karikatura čoveka pesničkih osjećanja. G.Zlatković, jedan od najutančanijih umetnika na našoj sceni, kao da je bio nešto diskretan u izražavanju te karikature. Mislim, da je trebalo svu tu sklonost Jalmarovu ka patosu, pozi, krupnim rečima reljefnije istaći. Kod g.Zlatkovića u duhovnoj gnilosti rasplinula se i spoljna parada Jalmarovog karaktera, koja je toliko značajna za samo osvetljenje tog lika (Dušan Krunić, *Pravda*).

G.Zlatković je dao na svoj način stilizovanog mladog Ekdala, ali je ovom prilikom bio prilično jednoobrazan što se tiče diktije. Imao je nekoliko malih grešaka u žustrim delovima dijaloga, ali u celosti rola je zadovoljavajuća (Dragan Aleksić, *Vreme*).

Nušić: *Ujez*, 1935.

Gospoda Zlatković (gospoda Arsića) je uspešno prikazala ženu koja hoće da u udruženju dominira govorničkim sposobnostima (Velibor Gligorić, *Politika*). U toj koloniji tipova najšareniji i najbučniji bio je u g-di Stokić, a najsvaginčniji u g-di Zlatković (Dragan Aleksić, *Vreme*).

R.Vesnić: *Gospodski dom*, 1935.

G.Zlatković je intenzivno obradio ulogu bludnog sina porodice (Živorada) unoseći naročito u scenama pijanstva vrlo žive i scenski jake izaze unutrašnje doživljjenosti u skladu sa živo tumačenim stavovima bunovnog stanja (Velibor Gligorić, *Politika*).

Treći čin spasao je g.Zlatković koji je, uostalom, igrao sјajno te većeri, prikazavši čudnovat sukob savesti i rđavog nagona u razvratnom i pjanom sinu trgovčevom. Desilo se to da je jedan glumac postigao efekat koji autor nije ni sanjao i baš taj efekat bio je kićanka celog komada. G.Zlatković je svoj lik razmaženog i nasleđeno opterećenog sina dao veština koja je uspela da prikrije izvesne banalnosti teksta finom artističkom nervozom. Ipak, potpuno priznanje g.Zlatkoviću može se dati tek za treći čin koji je dao prilike njegovoj roli da se u celosti razotkrije i predstavi takođe kao patološki slučaj (Dragan Aleksić, *Vreme*). Može se reći da su svi glumci igrali izvrsno . . . G.Zlatković je na mahove proročki bespomoćan, uhvaćen u nagone koji njemu i njegovoj porodici izgledaju sodomski a koji ipak ne domašuju nijedan duhovni vrhunac. G.Zlatković baš je tu neduhovitost osetio, podvukao i njom se razboleo (Stanislav Vinaver, S.K.G.).

Stefan Kostov: *Golemanov*, 1935.

G-da M.Popović, g-đa Zlatković i g.Vasić bili su na liniji solidnog i znalačkog kreiranja . . . G-da Zlatković je pažljivo upotpunjavalu rolu svojim specifičnim temperamentom koji daje izuzetnu mimiku . . . Dve role u komediji bile su savršene: g.g. Zlatkovića i Marka Marinovića. Koliko je rola g.Zlatkovića bila uopšte inaugurator jedne živahnosti, čak nepredviđene komadom, rola puna lične inicijativa i improvizovanih efekata, toliko je rola g.Marinovića bila odblesak jednog pažljivog studija glumca koji u sitnici proučava jedan komičan lik (Dragan Aleksić, *Vreme*).

Figuru drskog i preprednenog korteša Gorilkova oživeo je g.Zlatković sa nekom vragolastom hitrom duhovitošću i prosto genijalnim prelivanjima iz humoru i komike u demonizam. G-da Zlatković kao Golemanova i g-đa Dugalić kao ministarka Ilijeva dale su takođe fino zapažene i majstorski izvedene tipove (S.Milutinović, *Beogradske novine*). G.Zlatković je prikazao ulogu Golemanova u dobroj meri i prostodirano. Takođe su dobro igrali g-đe Zlatković, M.Popović, g.Veličković (Velibor Gligorić, *Politika*).

Todor Manojlović, *Katinkini snovi*, 1935.

Trio g-đa Zlatković-Vrbanjić-Stokić bio je vrlo dobar, naročito igra ove poslednje. Sve tri su dale niz improvizacija koje su učinile scene živim (Dragan Aleksić, *Vreme*). G-da Zlatković kao Katinkina majka bila je uverljiva (dr Mladen Horvat, *Stampa*). I g-đa Zlatković je u poslednjem činu od Katinkine majke, stvorila živu figuru pokondirene tlikve koja se najzad pruža prema guberu (Velibor Gligorić, *Politika*).

Žak Deval, *Tovariš*, 1935.

G.Zlatković je tumačio Uratijeva vrlo intenzivno. On samo nije mogao dovoljno da uđe u njegovu plemićku gospodstvenost i da imponuje onim aristokratskim samoljubljem, odvažnošću i čvrstinom u svim situacijama kako je to pisac želeo da prikaže. U njegovoj igri bolje je izrađena strana intelektualne pronicljivosti i intelektualne superiornosti nad porodicom Arbežija, nego snaga fanatizma, zavetovane upornosti i nadmoćnost prekaljene otmenosti (Velibor Gligorić, *Politika*).

G.Zlatković, u ulozi koja mu ne leži savsim, trudio se da prikaže kolebljivu, reakcionarnu ličnost carskog adutanta, reljefno vajajući jedan takav psihološki lik (Rade Drainac, *Pravda*).

Igralo se lakpo i dobro, kao obično u komadima izvrsno scenski konstruisanim, kao obično u režiji elastičnog i intelligentnog g. Kulundžića . . . G.Zlatković ima, naravno, ceo

Zlatković kao Figaro (Bomarše: *Figarova ženidba*), Narodno pozorište u Beogradu, 1926.

rezervoar gestova i mimičkih bravura iz raznih sličnih ranijih rola (Dragan Aleksić, *Vreme*). G.Zlatković je dao jednu od onih svojih rola u koje se on sav unosi i srecem i mozgom. Njegov Uratijev je aristokrata koji zbujuje to građansko društvo, ali on je u isto vreme i građanin koji se prilagođava tome društvu i dostoјanstvu prima sva ponuđenja. Dao je i onu suštinu ruskog čoveka, bolećivost i nežnost, i mirenje sa sudbinom, ali i energičnost koja tinja u Rusu kao uspavani beli medved (Milica Jakovljević, *Nedeljne ilustracije*).

Viktor Igo, *Ruj Blaz*, 1935.

G.Zlatković kao Don Cezar od Bazana nije ušao sasvim u psihu i tip ovog bezazlenog, poetskog, lakovernog boema i avanturiste plemića koji se ritama ogradio od plemićke moralne nakaznosti (Velibor Gligorić, *Politika*).

Luj Vernej, *Banka Nemo*, 1935.

G.Zlatković je u ulozi pustolova Lebreša imao pogodan materijal za svoj repertoar. Prelaz iz nižih društvenih slojeva, kroz srednje u više, preko situacija u kojima se ima da ispolji visprenos, odlučnost i prefričanost u hazarderstvu, daju glumcu mogućnosti za bogatim psihološkim i karakternim izražavanjima. Hladnu ciničnost i bezobzirnu nametljivost Lebreša, g.Zlatković je izradio s dobrim nijansama, fino i efektno.

Naročito je uspešno prikazao pretvaranje u susretu s g-dom Nemo, kada je ispod lažnih suza i bolnih grimasa trebalo prikazati i proničljivu sigurnost u bacanju zamke (Velibor Gligorić, *Politika*).

G.Zlatković je još jednom briljirao. Imao je gdegdje smelijih grimasa takozvanog komičnog tumačenja situacija, ali je u celosti majstorski igrao na svim žicama ove ludačke aferaške lige. I što dalje to bolje . . . Vrhunac je baš kraj kad likuje kroz strah koji se jedva nagoveštava. On likuje čak i bojom lica, bojom kojom prodire kroz šminku. Taj čovek živi u toj pobedi drskosti (Dragan Aleksić, *Vreme*).

G.Zlatković, još površnije no i Vernej, prelazi iz stava u stav toliko prosto, ovlašno, kao da menja registar orgulja, da mu uopšte ne bismo mogli za neko vreme verovati ni kada glumi sebe (onoga sebe iz uloge). Nisu ubedljivi ni njegovi pojedini stavovi, ni sama njihova promenljivost. Eto, kod nekog Fregolija, ili italijanskog glumca te vrste, promene su toliko česte, a tako lake, bezbolne, bez „goleme nevolje“ izvedene, da se gubi vera u sam duh promene: niko ništa ne znači, jer svako može za trenutak da se pretvori u svakog. Otud nesigurnost gotovo metafizičke vrste, bol zbog

Zlatković kao Novinski izveštāč (B.S.Nikolajević: *Dogoreli krov*), Narodno pozorište u Beogradu, 1927.

nemogućnosti ne samo istine nego i laži. G.Zlatković ide, nekom nesvesnom evolucijom, u jednu vrstu našeg Fregolija. Za komade sa pirandelovskom problematikom on bi bio, on jeste — rođen. Ali Vernej nije hteo to. On traži pomoć — od glumca. G.Zlatković mu je odmogao, i pored svoje brzine, okretnosti, hitrine — ili baš usled njih. Suvise su lako date i dogođene. A vaincre sans péril on triomphe sans gloire (Stanislav Vinaver, *S.K.G.*).

Šekspir: *Koriolan*, 1936.

G.Zlatković (Menenije Agripa), po ko zna koji put, svojim elastičnim talentom i umetničkim nervom, dao je potvrde da je još uvek najveći glumac u čitavoj zemlji (M.L., *Slobodna reč*). G.Zlatkoviću kao Meneniju trebalo je više dobroćudnosti i gospodstvene ironije. Njegova uloga, iako vrlo prijatna po sebi, ostala je bez impresija (Dušan Krunić, *Pravda*).

Igra g.Zlatkovića bila je jedna od najboljih u ovom komadu. Njegov Menenije bio je onaj dostojan i mudri Patricije koji je ispod taktičnosti i pomirljivosti skrivaо oštре bodlje i ironije i podrugljivosti (Velibor Gligorić, *Politika*).

G.Zlatković oživeo je značajnu figuru Menenija sa praskavom rečitošću, reskom ironijom i nekim sumornim humorom (Todor Manojlović, *Pravda*).

Nušić: *Dr.*, 1936.

Igra g-de Zlatković (gospođa Draga) bila je živo ilustrativna (Velibor Gligorić, *Politika*). G-de Zlatković je vanredno realistički dala našu ženu provodadžiku i glumački je živo prikazala (Konstantin Atanasijević, *Vreme*).

Vladimir Velmar Janković, *Državni neprijatelj br. I*, 1936.

O igri glumaca iluzorno je govoriti, pošto sam komad ne daje glumcu nakakav materijal za vajanje karakterne linije ličnosti. Možda je jedino g. Zlatković dao jednu izrađeniju figuru, prikazujući agenta jedne moćne petrolejske kompanije (Dušan Krunić, *Pravda*).

A.Panović: *Pečalbari*, 1936.

U toj liniji realističke kreacije kretala se gluma izvrsne g-de Zlatković (Konstantin Atanasijević, *Vreme*).

Nušić: *Pokojnik*, 1937.

U grupu svojih odlično datih rola, g-de Zlatković (Agnija) unosi i ovu usedelicu iz *Pokojnika* (K. Atanasijević, *Vreme*), Komedijska je data u režiji g.Vesnića i prijatno je tumačena od naših glumaca, od kojih naročito ističem g.Marka Marinkovića u ulozi Ante i g-du Zlatković kao Verenicu rituala

Šolje (H., *Pravda*).

R.Vesnić, po S.Sremcu, *Putujuće društvo* 1937.

G-de Zlatković izvrsna (K.Atanasićević, *Vreme*).

Najkomičnije situacije imali su g-de Zlatković i g.Starić (Milica Jakovljević, *Nedeljne ilustracije*).

G-de Zlatković (Kapetanova žena) kao i uvek u svaku reč, potez i grimasu, unese po jednu tipsku crtu koja i od epizode čini klasičnu figuru (Miloš Savković, *S.K.G.*).

Gogolj: *Ženidba*, 1937.

Tumačenja g-de Stokić, Zlatković i g.Radenkovića imali su nešto suzdržljiviji stav u trčanju za „rusiziranjem“ tipova . . . G-de Zlatković našla je umetničkom intuicijom meru između proste seljanke, koja se povarašila (K.Atanasićević, *Vreme*).

G-de Zlatković prikazala je u karakterističnoj oštřini tetku udavače (Velibor Gligorić, *Politika*).

Tetku Arinu Pantelejmonovu prikazala je g-de Zlatković savršeno. Ostaće joj to jedna od najuspelih uloga (Grgur Berić, *Život i rad*).

I pored svoga talenta naši glumci nisu pripremljeni za hudožestvenu metodu glume. Još su se sa dosta uspeha njoj mogli prilagoditi g-de Zlatković, g. Starčić i g.Nikola Popović, ali sa vrlo mnogo vidnog mučenja, bez one ležernosti, tako neophodne u ovoj vrsti stila. Naročito im je nedostajalo smisla za ritmicu i grotesku (Miloš Savković, *S.K.G.*).

Ladislav Fodor: *Matura*, 1937.

Razlog što je komedija ipak prilično uspela kod publike leži u veoma uspeloj igri. Režija g.Vesnića dala je vrlo živ tempo i sa uspehom konstruisala figure i tipove. Naročito su scene sukoba bile plaho dramatične. To je i davalo sugestiju ozbiljne komedije. Glumci su svi bili na izvrsnoj visini. To naročito važi za g-de Zlatković (profesorka Klotilda Vimer), Pregarac, Urbanović i g.g. Novakovića, Popovića, Dragutinovića i L. Jovanovića (Miloš Savković, *S.K.G.*).

Najviše deluje na gledaocu Klotilda Vimer — g-de Zlatković. Sa koliko je pažnje izradena ta uloga. G-de Zlatković je naslikala i psihički i fizički: oštřinu, jetkost, vidljivu srđbu i pritajenu patnju nastavnice i žene i ozbiljnost jedne devojke starije generacije, koja je stvorila već i svoju modu, od punđe do duge sukne . . . I posle, onaj prelaz, kada se raskravljuje njenо srce, tako je topao kod g-de Zlatković, on otkriva srce jedne nastavnice koja je stroga samo zato što i život nije bio nežan prema njoj. G-de Zlatković ima ozbiljnu

Zlatković kao Đorđe Jovanović (D.Nikolajević: *Parola*), Narodno pozorište u Beogradu, 1927.

komiku. Komična je njena strogost i zastarelost. Njene reči i pojave razveseljavali su publiku . . . Ova uloga je veliki uspeh g-de Zlatković i publika je svaki čas pozdravljala aplauzom (Milica Jakovljević, *Nedeljne ilustracije*).

To je najsimpatičnija i možda centralna ličnost komada. A možda ju je takvom samo učinila svojom igrom g-de Zlatković. U ovoj ulozi je dala svoju punu meru. I u njoj ostaće umetnički nenadmašna. Sve one prve oporosti karaktera jedne usedelice i postupan prelaz u toplu, osećaju čovečnost, pa eksploziju ljubavi i novog života, i preporodenu novu ličnost na kraju godine, ona je dala sa razumevanjem i izražajnošću, kakve se ne vide uvek na našoj pozornici. Izražajna moć njenog talenta u ovoj ulozi dostigla je umetničku visinu, do koje su mogli da se uspnu samo jedan Dobrica Milutinović, Tito Stroci i Pavlov. Publika je to osetila, pa je — što je slučaj jedinstven — poneta umetničkim prikazom aplaudirala u toku igre i na mestima koja inače nisu simpatična. Svako zadiranje u životnu srž, svaki gest i svaka pogodenja reč propraćene su živim odobravanjem. Srećno združena prirodnost sa inteligencijom i umešnom igrom postigle su ovoga puta pun uspeh (Grgur Berić, *Život i rad*).

Izdvajali su se g-de Zlatković i g. Fran Novković. Kao nastavica književnosti (*Jastuče za igle* kako su je zvalе učenice) g-de Zlatković je sa podjednakim uspehom dala scene usedeličke jetkosti, preokreta i široke ljubavi prema deci (P.K.J., *Misao*).

Vilim Verner, *Na santi led*, 1937.

Epizodna uloga g-de Zlatković odlična (K.Atanasićević, *Vreme*).

G-de Zlatković (tetka Amalija) opet jedna nezaboravna figura (Ž.Vukadinović, *Politika*).

Šiler: *Don Karlos*, 1937.

G.Zlatković (Filip II) dao je iskreno svemoćnog vladara na granici ludila, kuda su ga dovela sumnje koje ga razdiru; na mahove bio je sjajan (Ž.Vukadinović, *Politika*).

Kralja Filipa interpretovao je g.Zlatković. On voli da studira svoje uloge, da od njih stvara filigranske detalje. I u Filipu oseća se strpljiv rad. Pa ipak, umesto da imamo pred sobom jednog živog čoveka, jednog kralja, čije su telo izjedali strašni čirevi, a u čijoj su duši gorele ogromne lomače verskog zanosa, pred nama se kretala samo jedna suva razapeta koža i jedna marioneta. A kuda se denuo onaj živi život koji je uvek vrcao u umetnosti g.Zlatkovića? (Dušan Krunić, *Pravda*).

Pol Barabaš: *Viktorova pobeda*, 1937.

Glumci su se uzalud pašili da spasu komad.

Zlatković kao Hortenzio (V.Šekspir: *Ukroćena goropad*), Narodno pozorište u Beogradu, 1927.

G.Zlatković je savršeno dao svoju rolu, napravivši sve mimo pa čak možda i protiv piscu. Plemeniti napor ovih glumaca učiniće da se ovaj slab komad održi neko vreme na repertoaru (Ž.Vukadinović, *Politika*).

Savesnost i umetnički instinkt su karakteristični za Zlatkovićevu interpretaciju uloga (Dušan Krunić, *Pravda*).

G.Zlatković je dao izvanredno mnogo života oskudnoj ulozi. On je to postigao izvrsnom intonacijom i karakterističnom ritmikom i uspeo je da prikaže jednog od onih ljudi koji su se nekada služili ženom kako su hteli — ali i robovali joj kad su bili zaljubljeni — i od toga im ostala ogromna zloba prema svemu što potiče od žene (Miloš Savković, *S.K.G.*).

Krleža: *Leda*, 1937.

G.Zlatković uspeo je da oživi svu umetničku zanetost, prostodušnost i tragičnost čovećije prirode (Z.M.P., *Jugoslovenski rasplet*).

Slikar Aurel bio je u glumi g.Zlatkovića izrazito ovapločen (Dušan Krunić, *Pravda*).

G.Zlatković je jedini koji se sa uspehom otimao šablonskoj režiji g.Nadvornika.

Zlatković je sav od pokreta — i to mu je pomoglo (Miloš Savković, *S.K.G.*).

G.Zlatković je sigurno i fino dao egzaltiranog i boemskog tipa Aurela. Pojedine scene su remek-delca (K.Atanasićević, *Vreme*).

Suhovo-Kobiljin: *Svadba Krečinskog*, 1938.

G.da Zlatković, g.Zlatković i g.Boža Nikolić bili su na impozantnim visinama svoje umetničke izražajnosti. *I samo njihovom glumom ovaj je komad dobio svoje repertoarsko opravdanje* (podv. D. K.). Na to naročito ukazujem (Dušan Krunić, *Pravda*). Videli smo g. Zlatkovića, finog umetnika, kome je uloga starog Petra Konstantinovića ležala izvrsno u svim momentima učitosti, opreznosti i nepoverenja, roditeljske nežnosti i naglog prelaza iz svade u nežnost i snishodljivost. A sproću njega je stalno Ana Antonovna, g-da Zlatković, žustra, ali i sujetna, komično uobražena koja polaže na bon-ton (Milica Jakovljević, *Nedeljne ilustracije*).

G.Zlatković i g-da Zlatković igrali su tako da su svaka njihova reč i svaki pokret značili pravo zadovoljstvo za gledalište. G.Zlatković, taj izvrsni umetnik, sproveo je od početka do kraja liniju igrajući otmenog starog gospodina, malo izlapelog i sekantnog, ali dobrog i prostosrdačnog. G-da Zlatković bila je komična do groteske, ali bez preterivanja (Ž.Vukadinović, *Politika*).

Žan de Letraz: *Sreća s preprekama*, 1938.

G-da Zlatković kao usedelica i bogata tetka koja na kraju sve rešava na najveće

zadovoljstvo, bila je, kao uvek u tim *svojim* ulogama podjednako ubedljiva i pakosna i smešna i dobra (dr Nikola Mirković, *Vreme*). Glumci u režiji g.Stojanovića dali su sasvim pristojnu predstavu. Među njima su se svojom komikom naročito isticali g-da Zlatković i g.Starić (Ž.Vukadinović, *Politika*).

Mihail Bulgakov: *Molijer*, 1938.

G.Zlatković je čudan slučaj. Ovaj odlični glumac, kakvih malo imamo i kakvih smo uopšte malo imali, svojom igrom ostvaruje nezaboravnu glumu, čak i onda kada ima protiv sebe namere reditelja. Dobili smo utisak kao da se on u prvim slikama bori protiv sebe samoga, da uspeva zatim da se polako oslobođi uticaja i magistralno igra poslednje slike. Jer, reditelj je celu igru, pa i tumačenje g.Zlatkovića, želeo da postavi drukčije, manje stvarno (u stilizovanom dekoru dati stilizovanu igru), ali je teško išlo s našim glumcima koji tu igru ne igraju, pa im nije ni lako izvodljiva ni bliska srcu. Uostalom, ni naša publika ne voli tu modu koja je već nekoliko godina démodé (Ž.Vukadinović, *Politika*).

G.Zlatković otimaо se od dekora i često je uspeo da ga savlada, ali su se osećali tragovi napora. Ovaj izvrsni glumac, izvrsni ne u svakodnevnom smislu, ipak je uspeo da oživi izvesne scene onim svojim supitnim modulacijama i prevojima tonova u akcentu fraze i reči (Miloš Savković, *S.K.G.*).

J.Ofrosimov, po Dikensu: *Pikvik*, 1939.

... Igrao ga je g.Zlatković, koji se nesumnjivo ubraja u najbolje glumce koje smo uopšte imali, ali koji nosi u svome glasu i na licu, u svome stavu i pokretu ne humor nego ironiju, ne naivnost nego skepsu. Nisu to za glumca manje dragocene vrednosti, ali u svakom slučaju drukčije nego što su potrebne za Pikvika (Ž.Vukadinović, *Politika*).

Naši su glumci istinski ozbiljno shvatili celu stvar. I njihova je zasluga što su izvesne scene bile življe. Oni su delom umeli, kadak majstorski, da stvore figure tipova, kao što su bili na primer g.g.Zlatković, Gošić, N.Popović, M.Marinković, Cvetković (Miloš Savković, *S.K.G.*).

Glumački uspeh pak bio je u ovome: iz sitnih slova knjige izvuči ličnost što je moguće življvu i ubedljiviju, ali u isto vreme da ostane u svežini i naivnosti sna. Ko je u tome brilljantno uspeo? Nesumnjivo prvo g.Zlatković kao Pikvik koji je sa svom uobraženom važnošću prikazao peripetije ovog viktorijanskog don-kihotizma (Dušan Krunić, *Pravda*).

Pirandelo: *Gde je istina*, 1939.

G.Zlatković u ulozi Gospodina Ponce zaista je bio košmarska vizija, *gola maska* kakvu bi

sam Pirandelo mogao samo da poželi . . .

Svojom najnovijom kreacijom g.Zlatković, izvanredan u prerušavanju, dodaо je nizu svojih dosadašnjih umetničkih likova i odlično izrađenu ličnost Gospodina Ponce (Radmila Bunuševac, *Politika*).

G.Zlatković u G.Ponci takođe efektan. Ali g.Zlatković je dao jača naglašavanja tajanstva, u kome se, baš zbog toga, znatnije ispoljavao Pirandelov automat i njegova mehanika (Dušan Krunić, *Pravda*).

Žan Basan: *Julija*, 1939.

G-da Zlatković hudožestveno divna, ali je za salon bila *preoštra*, data u jakim tonovima. Ona je, svakako, bila najzanimljiviji glumački tip, ali malo *tamniji* gest, ton, reč, haljina, imaće više efekta, više odgovarati *miljeu* (K.Atanasićević, *Vreme*).

G-da Zlatković ostvarila je u karikaturi jednu dosadnu i glupu brbljivicu (Ž.Vukadinović, *Politika*).

G-da Zlatković povlačila je sa interesantnom istinitošću ličnost g-de Franker (D.Krunić, *Pravda*).

Režija g. Dragutinovića je učinila sve što se može u ovakvom slučaju učiniti, ali se šupljine nisu mogle popuniti. Izvesne scene su oživele zbog izvrsne igre g-de Zlatković i g.Živanovića, koji su i ovde mogli nešto pomoći, ali sav ostali trud je, iako iskren i ozbiljan, ostao bez uspeha (Miloš Savković, *S.K.G.*).

Šekspir: *Bogovljenska noć*, 1939.

G.Zlatković (Ser Andreja Groznica), taj naš umetnik koga redak glumački dar nije zaveo da zanemari savestan rad, stvorio je zaista darovito izrađenu celinu (Ž.Vukadinović, *Politika*).

Treba zabeležiti, i naročito, da su na reprizi g.Mirko Milisavljević i g-ca Cvetanović pokazali da su istinski dorasli g.Zlatkoviću i svojim ulogama . . . G.Milisavljević je dostoјno zamenio jednog od najboljih, g.Zlatkovića (Miloš Savković, *S.K.G.*).

Šekspir: *Bura*, 1940.

Iako je G.Zlatković glumac visokog ranga, mi se ne slažemo, u potpunosti, sa njegovim shvatanjem o Prosperu. Jer, Prospero

G.Zlatkovića je jedak, oštar i nestaložen. Mi mislimo da je Prospero protivnost tome. Jer, čak i njegova osveta nije stvarno osveta, nego zabava jednog starog mađioničara (Dušan Krunić, *Pravda*).

G.Zlatković, manje mističan no što bismo želeli, ostvario je svojim nesumnjivim talentom rolu Prospera (Živojin Vukadinović, *Politika*).

Dikens: *Cvrčak na ognjištu*, 1940.

GG. Fran Novaković, Aleksandar Zlatković i

Zlatković kao Doktor Dionizio

Dženoni (L.Pirandelo: *Henrik IV*), Narodno pozorište u Beogradu, 1927.

Dušan Radenković dali su tri nezaboravna tipa . . . G.Zlatković je bio takav Tekton da ni sam pisac davorljih prilika Urije Hip, Marloa i njima sličnih ne bi mogao da poželi paklenijeg u pokretu, govoru i naročito u veštosti pronadenom smehu (Živojin Vukadinović, *Politika*).

Kurt Bortfeld: *Smučanje na svetu*, 1941. Profesora Horna u tumačenju G.A.Zlatkovića publika je takođe živo pozdravila. Nismo odavno na sceni videli ovogu umetnika, čije uloge i originalna tumačenja gledaoči beogradskog pozorišta umeju da cene. G.Zlatkovića bismo želeli uskoro opet da pozdravimo. Verujemo da naše mišljenje nije usamljeno (V.N.D. *Novo vreme*). Zlatković u ulozi, koja je bila igračka za njega, bio je tipičan Profesor-alpinista (M.M.).

Gete: *Ifigenija na Tavridi*, 1944. Zlatković (Arkad) je zadovoljio, iako se nije isticao, što je u ovoj drami jedna vrlina više (Dr V.N. Dimić). G.Zlatković kao Arkad, savetodavac i glasnik kralja Toanta, iako epizodnog karaktera, uneo je svu brižljivost svoga rada i svu svoju veliku talentovanost (M.M.Milošević).

L. Leonov: *Najezda*, 1944. Zlatković je posle dugog vremena dao snažno obrađenu ličnost prikazujući Špurea kao sotunu, istina malo karikirano. Obradio je zatim najštjnije pokrete, hod, zviždukanje, sve je dočaravalo sotunu za koga ljudski život ne znači ništa (Milivoje Ristić). Špure Aleksandra Zlatkovića potpuno je promašena gruba karikatura, izvitoperen i nestvaran lik. Zlatkovićev Špure nije zločinac od krvi i mesa, mehaniziran u svojim shvatanjima, već mašina koja se čak i kreće krutim korakom stroja, tako da davanje cigarete Fjodoru i uklanjanje trunke sa njegovog kaputa ispada neuverljivo (Eli Finci).

K. Čapek: *Mati*, 1945. Dara Milošević kao Mati, Radomir Plaović kao Otac i Aleksandar Zlatković kao Ded, dokazali su dobrom glumom, svoje, nama svima tako znane i drage umetničke osobine (V., 20. oktobar, 9.II.1945) . . .

Gogolj: *Revizor*, 1945. Bopčinski i Dopčinski čine izrađenu celinu. Zlatković (Dopčinski) unosi vrlo mnogo nijansi i polunijansi i savršeno igra čoveka koji je senka nekog drugog.

Krleža: *Gospoda Glembajevi*, 1945. Zlatković, koji je neobično sugestivno oživeo lik (Pube), dao je svoju ulogu u besprekornoj

tehničkoj konцепциji, vizuelno izvanredno ostvarenoj, sa nešto malo suviše naglašenim gestama i defektnim pokretima (Eli Finci).

Gorki: *Neprijatelji*, 1946. Skrobotov je 1946. našao u Zlatkoviću vrlo ubedljivog tumača (Jovan Popović). Zlatković, glumac od zanata, savesno je izradio sivu kreaturu državnog tužioca (Milan Dedinac). Zlatković je dao ulogu Skrobotova, zamenika državnog tužioca, kartonski suvo, sa otsečnim pokretima marionete, koja vrši svoju funkciju, bez boje i preliva (Eli Finci).

Cankar: *Za dobro naroda*, 1947. Zlatković (Gruden) ima svoju meru, koja ostaje uvek ista. Bilo bi isuviše ređati i mnoga druga imena, u manjim, ali epizodno živopisnim ulogama (Milan Bogdanović). Zlatković je kao Gruden dao jednu od svojih osobenih uloga (Jovan Popović).

Grakov po Fadijevu: *Mlada garda*, 1947. Uspehu predstave doprinose i Zlatković kao Fomin, Todora Arsenović kao baba-Vera, Mara Taborska kao Fominova žena . . . (Jovan Popović) Fomina, fosilni ostatak stare trule prošlosti, sa naročitim uspehom dao je Zlatković (Radomir Konstantinović).

Ostrovske: *Kola mudrosti-dvoja ludosti*, 1946. Malo majstorsko glumačko delce ostvario je Zlatković kao propalica-ucenjivač Golutvin, svakako uz malo preterivanja (Jovan Popović). Majstor karakternog vajanja Zlatković dao je svoju ulogu ucenjivača i nikova Golutvina s puno sočnih boja, ponekad i malo predrastičnih (Eli Finci).

Dura Jakšić: *Stanoje Glavaš*, 1949. Zlatković u ulozi Čerima, izvršioca svih Sulejmanović krvavih zapovesti, obradivši savesno i živopisno ovu rolu, ulazeći glumački i u najmanje detalje, išao je za jakom ekspresivnošću (Radmila Bunuševac).

M. Đoković: *Raskrsnica*, 1951. Jovanović (Zlatković) i po tekstu i po glumi tipičan je industrijalac. Njegova otadžbina je fabrika (D.Dragović). A.Zlatković, V.Dragutinović, Marica Popović, Nevenka Urbanova, P.Bogatinčević, Leposava Petrović . . . dali su čitavom bogatstvu umetničkih izraza i snažno, čitavu galeriju onih ljudi što srlijaju za uživanjima i traže *miran san* i bezbednost za svoje fabrike i skrovišta za svoje zlato (Bora Glišić).

Zlatković kao Leopold I (Milan Ogrizović: *U Bečkom novom mestu*), Narodno pozorište u Beogradu, 1928.

radoslav vesnić:

Sa Zorom i Aleksandrom-Sašom Zlatkovićem nisam se sreo u isto vreme. Zora mi je bila školska drugarica. Upoznali smo se još u šestom razredu na jednom sastanku Djačke družine *Nada* u Prvoj muškoj gimnaziji na Dorćolu, u Domu Svetog Save, ona kao učenica Ženske gimnazije, ja kao učenik Realke. Tada se ona upoznala i sa Milutinom Bojićem, koji je u *Nadi* čitao jednu svoju pesmu.

Milutin Bojić i ja bili smo najbolji drugovi i prisni sa Zorom, ja kao pozorišni amater, Bojić kao mlad pesnik, zaljubljen u pozorište i već pisac prve drame u stihu *Slepi despot*.

Sašu Zlatkovića sam upoznao kasnije, kada je primljen na konkursu u Glumačku školu Narodnog pozorišta. Dotle je bio zaposlen u jednoj manufakturnoj radnji u Pančevu, kao kalfa. Skroman, lepuškast, uglađen, i komunikativan, brzo se združio sa mnom i Bojićem, pa i sa Zorom.

U toj generaciji primljeni su u Glumačku školu, između ostalih, student filozofije Vlasta Milutinović i student prava Budimir Pavlović-Buda, zatim intelligentan i talentovan mladić Slava Bogojević, i drugi. Obojica su bili u pozorištu kraće vreme, a kad su diplomirali, prvi je postao suplent, a drugi advokatski pripravnik i kasnije ugledan beogradski advokat. Zlatković i Bogojević su ostali u pozorištu, pa je Bogojević prešao u Hrvatsko narodno kazalište u Zagrebu i tamo mu se zagubio trag posle prvog svetskog rata.

Kao učenik Glumačke škole Saša se blisko povezao sa Zorom. Iz te veze razvila se ljubav. Ona je posle mature, koju je 1910. godine položila sa mnom i Bojićem, stupila u Narodno pozoršte, a nešto pre i Zlatković kao najtalentovaniji kandidat iz Glumačke škole. Kasnije su njih dvoje sklopili divan brak u kome su ostali do smrti.

Zora je bila zapažena još u školi i u društvu kao

Zora Zlatković kao Madlen Petrovna (M.Krleža: *U agoniji*), Narodno pozoršte u Beogradu, 1928.

umetnička porodica zlatković

inteligentna devojka i odlična učenica. Čitava njena generacija ju je volela i cenila zbog drugarstva i lepog ophođenja. Stupivši u pozorište, odmah je ispoljila glumačke sposobnosti. Iako mletačka, nije igrala ljubavnice već se posvetila karakternom fahu, većinom zrelih žena, studiozno i sa talentom, ispoljavajući komiku bez preterivanja, spontano i skladno, što je nasledila od svoga oca. Uspela je da se uzdigne u red najboljih kreatorki epizodnih i nekoliko velikih rola koje su bile vrlo značajne u ondašnjem pozorištu. Nikad pretenciozna, bila je suzdržana, nenametljiva i komunikativna i nije se probijala uz protekciju svoga velikog oca.

Zlatković je bio bez škole, ali je vrlo mnogo čitao i stekao širu kulturu. Pored toga, u Pančevu su dolazile mnoge putničke družine, a naročito Srpsko narodno pozorište iz Novog Sada čije je predstave posećivao redovno. Prelazio je i u Beograd samo da bi video predstave Narodnog pozorišta i javio se na konkurs čim je pročitao oglas u štampi. Na audiciji je vrlo lako uspeo i komisija ga je predložila upravi kao jednog od najboljih kandidata.

Sava Todorović, njegov tast, bio mu je veliki uzor ne samo na sceni nego i u porodici. U mladosti, Zlatković je bio primeran i pristojan mladić, bez mana, druželjubiv, slobodno vreme je provodio u čitanju, posećivanju predavanja, koncerata i kulturnih priredaba, a u kafane je odlazio samo radi drugarskih razgovora. U braku je bio veran suprug, mada ga je beogradска omladina, a naročito učenice i devojke, mnogo volela i davala mu cveće na scenu. Zahvaljujući svome trudu i talantu, kao i besprimernom zalaganju pri spremjanju uloga, stalno i intenzivno čitajući, posećujući predavanja iz filozofije Brane Petronijevića i teorije i istorije književnosti Bogdana Popovića, on je vremenom nadoknadio školu. U svome početničkom dobu, prisustvovao je i probama

Aleksandar Zlatković kao Baron Lenbah (M.Krleža: *U agoniji*), Narodno pozoršte u Beogradu, 1928.

komada u kojima nije igrao, i to od početka do kraja, i uvek je razgovarao ili menjao mišljenja i zapažanja sa Zorom, sa mnom ili sa drugim kolegama.

Ja sam jednu sezonu posle njih angažovan u Narodnom pozorištu i tamo sam nastavio sa njima onu divnu dačku vezu, drugarstvo i prijateljstvo. U ono vreme glumci su morali imati svoju savremenu garderobu, koju im pozorištne nije davalo, a plata im je bila mala. Dešavalо se često da smo se uzajamno služili zajedničkim odelima i pozajmljivali ih jedni drugima, čak i na predstavama, tako da je jedan poluodeven čekao iza kulisa dok drugi nastupa na sceni. To je bilo pravo i nesebično drugarstvo i prijateljstvo koje se nije prekidalo do kraja. Ja sam se divio njegovoj igri u *Starom Hajdelbergu* u kome je igrao princa Karla Hajnca, a on je mene grlio i čestitao mi kad sam igrao Don Rodriga u Kornejevom *Sidu*.

Prvi zapažen i veliki uspeh Zlatkovića bio je u Glišićevoj komediji *Dva cvancika*, u kojoj je nastupao sa talentovanim glumcem, od njega nešto starijim, rano preminulim Božidarom Šaponjićem, koji je nešto kasnije otiašao na studije u Moskvu, u MHT. Igrali su ona dva seoska domišljana i čapkuna sa izvanrednom lakoćom i vedrinom, poletno i duhovito, s mnogo divnih dosetki i duhovitih detalja. A onda se nižu njegovi mnogobrojni i zapaženi uspesi, od Karla Hajnca u *Starom Hajdelbergu*, preko Maksima u *Djidi*, Štancike u Trifkovićevoj *Izbiračici*, Brandona Tomasa u *Karlovoj tetki*, do profesora Topaza u istoimenoj komediji Marsela Panjola, i Joške Pučika u *Karijeri Joške Pučika* od Ivana Stodole.

Zlatković, po mome uverenju, spada u najveće i najdarovitije dramske umetnike između dva svetska rata. U svojoj veličini стоји на istoj razini sa Milivojem Živanovićem i Rašom Plaovićem. Izrastao je u vreme velikana naše scene Milorada Gavrilovića, Save Todorovića, Ilije Stanojevića i Dobrice Milutinovića. On je zablistao i sagorevao u svakoj svojoj ulozi i dizao se do visina najvećih kreatora beogradske scene.

Plamteo je temperamentom i žarom, a umeo je da zapali gledaoce zanosom i poniranjem stvarajući najkomplikovanije karaktere, najpre vedre, zatim duboke psihološke i patološke tipove pune posuvraćenosti i ekscentričnosti, sve do duhovnih bolesnika. Igrajući on se i sam pretvarao u jedan specifičan karakter i doživljavao teške trenutke patnje i slomova.

U svojoj prvoj fazi on je izvanredno igrao vedre, lakomislene, simpatične mladiče, zanesenjake, nasmejavao i u srce pogadao gledaoce svojom pustošnošću i duhovitošću, a takav je bio i u životu. I zato treba ove

dve faze posebno posmatrati.

Muzikaljan, blagog glasa, bez snage i zvučnosti glasa jednog romantičara i tragičara kakav je bio Dobrica Milutinović ili kao njegovi naslednici Raša Plaović i Milivoje Živanović, on je ipak svojim tenorskim dijapazonom i dobro kultivisanom dikcijom igrao i Romeoa, u koga se unosio svim srcem i emocijama i govorio toplo i vatreno.

On nije bio visok i snažan kao što je bio *heroj* Dobrica Milutinović, ali je njegov stas, rast i glas odgovarao karakteru Topaza i ostalih njegovih junaka i on je Topaza igrao maštovito i nenadmašno, tako, da je bio bolji i od francuskih interpretatora između dva svetska rata i posle oslobođenja. Njegov Topaz je bio, u prelomnom trenutku druge faze njegovog stvaralaštva, veliki umetnički domet. Njegov mali i nespretni, zbunljivi profesorčić Topaz je jedna scenska inkarnacija bez presedana. I njegovi drugi junaci iz te druge faze bili su svi kompletni, reljefni, ubedljivi i jedinstveni, nedostizni, najviše ljudi svakidašnjice, ali fenomenalni i svojstveni, može se reći ljudi tačno po meri i smislu kakve su ih pisali i zamišljali savremeni dramatičari između dva svetska rata, psihološki složeni karakteri, jake i duboke dramatičnosti.

Ma koliko on bio zanimljiv kao Hljestakov ili Dopčinski u *Revizoru*, ili apotekar u *Sumnjivom licu* i u nizu drugih komičnih uloga, najveći doprinos je dao ulogama iz njegove druge faze, kao što je lik razmaženog tatinog sina u *Večitom mladoženji*, Pube Fabricija u *Gospodi Glembajevima*, Joška Pučika u Stodolinom komadu, ili u ulozi Živorada-Žižja u tragikomediji *Gospodski dom*. Taj Živorad (koga je igrao u alternaciji sa Viktorem Starčićem), raspusni, suludi pijanac, nervčik, razvratnik i posuvraćeni gazdinski sin, bio je nenadmašan po pisanju svih kritičara.

Gospodski dom igran je u mojoj režiji i mada sam Zlatkovića gledao u mnogim velikim ulogama i pratio ga na mnogim probama, tek sam radeći sa njim na ovome svom komadu imao prilike da ga vidim u svim zanimljivim trenucima rada na komplikovanoj ličnosti Živorada. On je radio grozničavo, lomeći se i kidajući se, umoseći se u svaki detalj, u svaki trenutak i u bit ovog propalog mladića, ispitujući i sebe i mene o načinu svoga kreiranja, ulazeći u sve prelome Živorada. U momentima ovakvih traženja on me je toliko općinjavao i uzbudjavao da sam zajedno sa njim drhtao, bledeo i crveneo, preznojavao se i ludeo, kidao se i doživljavao sve nijanse njegovog poniranja i strašnih muka, zaboravljujući da je u pitanju samo gluma. I tako je teklo do prve generalne

Zora Zlatković kao Soja (B. Nušić:
Gospoda ministarka), Narodno
pozorište u Beogradu, 1929.

Zlatković kao Pera Kalenić.
(B. Nušić: *Gospoda ministarka*),
Narodno pozorište u Beogradu,
1929.

probe kada sam zajedno sa njim doživeo jedan tragičan trenutak, jedan veliki slom.

U bogatom nameštaju gazdinske kuće, u dekoru Staše Beložanskog, bila je postavljena jedna filigranska, u duborezu izrađena fotelja, rad nekog majstora duboreza. U drugom činu, kada Zlatković seda u tu divnu fotelju, u svom potpunom zanosu i preživljavanju, fotelja je zaškripala i gotovo se raspala pod njim.

Iznenaden, on je izbezumljeno i ogorčeno skočio i počeo vikati u stilu ludog Žižija:

— *Ko mi je ovo podmetnuo?! Ko je stavio ovu prokletu stolicu na scenu?! To je . . . to je neki moj satanski neprijatelj! . . .*

Napustio je scenu, odjurio u beskrajnom besu u garderobu i počeo da se svlači.

Proba je prekinuta. Pojurio sam za njim. Dugo sam čutao. On je drhtao i znojio se. Najzad sam se usudio da mu kažem:

— *Smiri se . . . Dobro je što se to desilo danas na prvoj generalnoj probi, a ne na premijeri . . .*

— *Kako da se smirim? ! Ne mogu više da igram . . . Sramota me da izidem na scenu . . . Ostavi me!*

I zaplakao je.

Posle mučne pauze, približio sam mu se, zagrljio i rekao:

— *Saša, to je i moja nesreća. Kako da te ostavim? Bez tebe ova predstava neće doživeti premijeru.*

— . . . *Nisam krv . . .*

— *Nisi. Ja sam krv, samo ja. Ta je fotelja bila divna u tom ambijentu . . .*

Na vratima se pojавio i Staša Beložanski. Usudio se da mu kaže:

— *Jest, divna fotelja. Šteta za nju. Ali je najveća šteta što je tebe iznervirala. Svi mi to shvatamo, sav ansambl, svi tehničari. Svi te molimo da igraš tu tvoju božansku ulogu.*

Podigao je glavu i pogledao i mene i Stašu. Rekao sam mu:

— *Mislili smo najbolje. Kako bih ja ili iko među tehničarima, koji te svi vole, to učinio zlonamerno?*

Razgovor je trajao vrlo dugo. On se počeo, najzad, smirivati, skočio je sa stolice, zagrljio me, poljubio i prošaptao:

— *Ne ljuti se. Razumeš, to je bio strašan trenutak i . . . i veliko iznenadenje . . . Šok! Idemo da radimo*

Premijera je doživela veliki uspeh. Svi glumci: Zlatković, Živanović, Nada Riznić, Dušan Radenković, Arsenovićka, Ana Paranos, Nevenka Urbanova, Marica Popović, Veličković igrali su izvrsno i svi kritičari, od

Zlatković kao dr jur.Puba Fabrici-Glembaj (M.Krleža: *Gospoda Glembajevi*), Narodno pozorište u Beogradu, 1929.

Zlatković kao Liliom (Ferenc Molnar: *Liliom*), Narodno pozorište u Beogradu, 1929.

Velibora Gligorića do Dušana Krunića, pohvalili su njihovu igru. Blagodareći tom glumačkom uspehu akademik Josip Vidmar preveo je *Gospodski dom* na slovenački jezik i ljibljansko Narodno gledalište je prikazalo komad sa uspehom. Komad je igran i imao uspeha u Skoplju, Nišu, Novom Sadu i drugim pozorištima, a pred 1941. stavljen je i na repertoar praškog Narodnog divadla.

Što je više ulazio u zrelije godine i u svoju drugu fazu stvaranja sve se više predavao ulogama i uvek dolazio dva sata pre početka predstave da bi se pripremio i uživeo.

U njegovim kreacijama bilo je čitavo bogatstvo nijansi i mada su mnoge kasnije uloge bile psihološki slične, u njegovo velikoj galeriji nije bilo nijedne slične drugoj. Njegova transformacija je bila totalno raznolika i njemu svojstvena.

Još jedna njegova kreacija se nalazi na prelomu između dve njegove faze stvaranja i predstavlja njegov veliki uspeh i u neku ruku prelaz od vedrih i simpatičnih komedijskih karaktera ka karakterima psihološke i socijalne drame. To je bila naslovna uloga u komediji *Faun*, koju sam igrao i ja u alternaciji, odmah posle prvog svetskog rata.

Tim povodom pisao je Nikola Petrović u *Večernjim novostima* da je Zlatković bio veoma okretan, umešan, izrađen Faun, majstor kao glumac, Faun koji je dobro odigrao ulogu po indikacijama reditelja. Izvesne scene je igrao izvanredno, kao one s mišem, muvom i Faunovim repom. Bio je okretan, gibak, elastičan, no pod uticajem režije poklanjao je suviše pažnje *cakama* a manje ideji dela. Ja se nisam slagao sa mišljenjem recenzenta i smatrao sam da je Zlatković bio perfektan u ovoj ulozi, u stilu njegovih kreacija iz prve faze stvaranja, kada je naročito igrao u domaćim i stranim komedijama u kojima je bio nenadmašan. Njegov Faun se nalazio negde na prelazu iz lakog u njegov dramski repertoar. U režiji ovog komada ruski reditelj Jakov Osipović je naginjao vodviljskom stilu koji je Zlatkoviću ležao i on se tome lako predao. Ja sam alternirao u istoj ulozi, imao sam manje proba i reditelj mi nije poklanjao mnogo pažnje, pa je i pristao na moj stil igre. Ja sam želeo da budem drukčiji no Zlatković i pre svega sam podvlačio ideju autora i njegovu kritiku društva. Podvlačim da je on bio savršen u tome stilu režije, komedijski veoma zabavan i neposredan.

Aleksandar Zlatković je bio zaljubljen u pozorište. On nije pitao, niti se interesovao kolika mu je plata. Mnogi veliki umetnici su proslavljali svoje jubileje. On je kategorički odbijao da proslavi svoju

Zlatković kao Topaz (Marsel Panjol: *Topaz*), Narodno pozorište u Beogradu, 1930.

Zora Zlatković kao Persida (B. Nušić: *Protekcija*), Narodno pozorište u Beogradu, 1930.

sa velikim ambicijama i zalaganjem dala je strogu i kapricioznu stariju profesorku, koja sa strašcu muči i nemilosno kažnjava i maltretira svoje učenice sve do trenutka kad uvidi tešku situaciju Keti Zajdl koja je dirne svojom potresnom ispovešću kleknuvši pred nju. Negde u dubini svoje duše, to staro džangrizalo nalazi duboko zapretano saosećanje za sudbinu te devojke i u njoj se pojavi pokajanje i razumevanje, tako da je samilosno zagrli. Oblivena istinskim suzama, Zora Zlatković spontano, tiho, zaplače i prigušeno zajeca. U tim trenucima gledalište na svakoj predstavi odgovara jecanjem i u rukama osetljivih gledalaca pojave se maramice.

Molila me je da prisustvujem svakoj predstavi *Mature* i da joj kažem šta sam uočio u njenoj igri, kako bi do kraja ostala onakva i bolja nego što je bila na premijeri.

U *Putem iskušenja* Zora je igrala dobroćudnu i pitomu Tetka-Maru koja drži u svome siromašnom ali topлом stanu u Skadarliji studente, ukazujući im mnogo nežnosti i ljubavi i ne smatrujući ih kirajdžijama nego svojom rođenom decom, kao što je bila brižna i dobra mati svojoj kćeri.

Tetka Mara je bila jedna od njenih većih uloga koja se pojavljuje u prvom i trećem činu komada, ali je zbog sugestivnosti i neposrednosti prisutna i u četvrtom činu kad je više na sceni nema. Njena Tetka Mara je bila kontrast svim njenim likovima i zato je igrala pasionirano u svim predstavama od premijere do poslednje predstave, tokom tri sezone.

Kad se stari gledaoci beogradskog Narodnog pozorišta sastanu sa mnom, vrlo često spominju Zoru i Sašu Zlatkovića, koji bi, da su živi, bili nagrađivani našim velikim prazničnim nagradama kojih onda nije bilo. Njoj i njenom suprugu, uz skromnu mesečnu nagradu, bilo je jedino priznanje i nagrada frenetični aplauz beogradske publike, koja ih je cenila i volela.

Zlatković u ulozi Smrti, pod prividom Profesora s velikim naočarima (Milan Begović: *Pustolov pred vratima*), Narodno pozorište u Beogradu, 1935.

Zlatković kao Živorad (Radoslav Vesnić: *Gospodski dom*), Narodno pozorište u Beogradu, 1935.

borivoje stojković:

šta čini aleksandra zlatkovića modernim i velikim glumcem

U stvaralački uvek nadahnutoj igri Aleksandar Zlatković je idealno sjedinjavao dva najlepša umetnička kvaliteta: on je izrazito moderan i veliki glumac, jedan od najboljih u međuratnom periodu i to u društvu scenskih velikana. Moderna gluma na beogradskoj (pa i na jugoslovenskoj) sceni javila se u većoj meri naročito od treće decenije, između dva rata, ali joj korene treba tražiti već u početku XX veka. Moderni glumske izraz nije bio tvorevina samo darovitih i snažnih umetničkih individualnosti nego neminovni odblesak novih zbivanja u društvu, u književnosti, uopšte u umetnosti, a s tim i novih zahteva i ukusa već čudljive poratne publike. To je vrlo dinamično doba glasne smene starijih i mlađih naraštaja, početak velike bitke u umetnosti, kulturi, ponegde i u nauci, naročito u filozofiji, kada su se nepomirljivo sukobljavala stara i nova shvatanja. Takve težnje i raspoloženja ispoljavale su se naročito oštro u književnosti, postepeno i u pozorištu, gde se ustajalo protiv umetničkog tradicionalizma i tzv. estetskog dogmatizma. U poratnom društvu strujali su bujni ritmičko-dinamički tokovi sve raznovrsnijeg i poletnijeg života u kojem su film, zaglušna džezbandska muzika i fokstrotsko-čarlstonsko-paleglajski ritmovi postali strasna preokupacija modernog sveta . . .

Svi ovi i ovakvi trenuci mogli su biti samo podsticaji za delimično i postupno preobražavanje glume naporedo sa onim suštinskim i izražajnim promenama u domaćoj i stranoj *dramaturgiji*, sa modernizovanjem stvaralačkih postupaka režije, scenografije i kostimografije, najzad sa osavremenjavanjem umetničkih metoda rada u pozorišnim upravama, naročito dramaturških (npr., književno-umetnički referenti, novine u radu na probama, naročito čitačim, i dr.). U toku vremena, osobito od prelomne treće decenije, svi ovi presudni činioci bili su u manjoj ili većoj meri prisutni u životu pozorišta i mogli su da utiču

na razvitak moderne glume. Tu su već reditelji novih umetničkih shvatanja ili uvek spremni da ih prihvate i dalje razvijaju: Jurij Rakitin, Branko Gavela, nešto docnije Josip Kulundžić, Radomir Plaović, Erih Hecel, Radoslav Vesnić i mladi Bojan Stupica, naravno svi u različitoj meri.

Neki domaći i strani komadi, bez obzira na umetničku vrednost, donosili su često vrlo zanimljive sadržaje, koji su mogli samo da podstiču razvitak moderne glume. Tu su od domaćih komada (spomenimo bar najtipičnije) drame: *U agoniji*, *Leda i Gospoda Gembajevi* M. Krleže, koje u ovom smislu utiču mnogostruko i možda najviše, *Misteriozni Kamić* J. Kulundžića, *Centrifugalni igrăč* T. Manojlovića, *Prodavnica vazduha* B. Jevtića, *Sreća A.D.* V. Velmara Jankovića, *Neverovatni cilindar* Nj. veličanstva kralja Kristijana Ž. Vukadinovića, *Požar strasti* J. Kosora, *Rastanak na mostu* i *Kad je sredapetak je* M. Đokovića-R. Plaovića; od stranih: dramatizacije romana *Zločin i kazna i Idiot* Dostojevskog, *Šest lica traže pisca* L. Pirandela, *Glavna stvar* N. Jevrejinova, *Topaz* M. Panjola, *Sveti plamen* S. Moama, *Bela bolest* i R.U.R. K. Čapeka, ponešto još od F. Langera, F. Molnara, B. Šoa.

Moderna gluma od tridesetih godina predstavlja značajni, ali postupni normalni prelaz od realističke igre od 90-tih godina XIX do početka XX veka. Realistički glumac je težio da što tačniju karakterizaciju likova izrazi jednostavnijim i osobito verodostojnjijim glumskim i psihološkim sredstvima pri čemu se sve više u toku dužeg vremena stvarala izvesna utvrđena pomalo i formalističko-šablonizovana glumačka praksa, jer se stalno kretalo po istom krugu i upotrebljavala ista ili slična izražajna sredstva i glumski oblici. Umetnički jezik moderne glume je postajao sve tananiji, složeniji, figurativniji, izražajno raznovrsniji.

Zlatković je u igri uzorno sjedinjavao najlepše umetničke kvalitete i stvaralačka i izražajna sredstva moderne glume. On je, pre svega, izražajno raznovrstan kao karakterni, dramski i karakterno-komični glumac. Značajno je istaći da se u svim tim glumskim fahovima uzdigao u podjednakoj meri na najviši umetnički stupanj moderne srpske glume.

Njegovi postupci u psihologiji umetničkog stvaranja su vrlo raznovrsni, nekonvencionalni, složeni i naročito originalni. Igra je uvek proisticala iz svestrane i produbljene studije u kojoj nije nikad ništa bilo zanemareno. Za njega je umetničko stvaranje bilo (kako uostalom jedino i treba da bude!) proizvod mnogih neposredno nadahnutih, prisno doživljenih trenutaka, ali i brižljivog, strpljivog, samopregornog rada! Iz takve zaista sveobuhvatne studije proisticala je životno jedra, sočna, sadržajna i sasvim prirodna majstorski ostvarena plastična karakterizacija likova. Tu je on u punoj meri izrazito kreativni i moderni glumac u neiscrpnoj maštovitosti i inventivnosti, iz kojih se stalno rađaju, u svakom uzbudljivom trenutku igre, nova, lepa i zanimljiva *glumska samoiskazivanja*, poneki iznenađujuće prijatni ton u govoru, rečiti mimički, neslučeni, dobro nađeni pokreti ili čak slikoviti stavovi, karakteristično držanje glave, promene u diktiji. Treba naročito istaći da u svemu tome nije bilo ničega hladnog, zanatsko-rutinerskog, pogotovo ne predstavljački racionalnog i suvoparnog. Zlatković je bio glumac najozbiljnije studije, neusiljenog raspoloženja i prave umetničke intuicije, sav dinamičan, stvaralački zanet i ponet, koji je na sceni iskreno i istinski intenzivno živeo i iskazivao se u svakom trenutku. On nije igrajući ništa zanatski predstavljaо, što je loša navika izražajno siromašnijih i stvaralački površnijih glumaca, nego je naprotiv duboko prezivljavaо, u igri sagorevao i stalno, kao vredna pčela, donosio nove i lepe, sočne sadržine u uvek duhovito nađene detalje. U tzv. predstavljanju glumci imaju više sredstava i izraza nego što je to potrebno; Zlatković je u umetničkim izrazima bio vrlo odmeren i u tome nije bilo ničega ni preteranog, ni suvišnog. Njegove karakterizacije priholoških likova po potresnoj emocionalnosti i plastičnoj *glumskoj iznijansiranosti* nesumnjivo su proizvod snažnog stvaralačkog raspoloženja i težnji za tačnim i odmerenim umetničkim uobličavanjem, ali u tome se neće naći rutinersko-šablonskih dosetljivosti i jevtinih predstavljačkih efekata. *Zaista* — pisao je sa oduševljenjem recenzent, inače moderni pesnik Dragan Aleksić (*Vreme* od 9. IV 1933) — ja ne vidim više u Pozorištu glumca toliko visokih kvaliteta. Može se reći da

je on jedini intelektualac naše glume, majstor patološkog tipa na sceni, umetnik transa u ulozi, fakir koji izvlači ogromne snage i ogromnu izdržljivost u pravcu samom sebi nametnutom. Silan talent! Zlatkovićevi likovi, sasvim originalni po evokaciji, živeli su na sceni potpuno, vrlo dinamično, raznovrsnim ponašanjem, jedri i nabrekli od životne sadržine, čudesnim i sasvim nekonvencionalnim znacima raspoznavanja, koje je mogao doneti samo moderni glumac. Tako je, povodom njegove zaista majstorske kreacije Šamike (*Večiti mladoženja Ignjatovića-A. Ilića*) recenzent (i sam moderni dramatičar) Ž. Vukadinović zaključio: *G. Zlatković je Šamiku uveo sinoć u galeriju slavnih tipova.* (*Politika* od 13. V. 1932). Njegovi likovi su bili i tipskim obeležjima, raznovrsnim i najviše nebanalnim *glumskim* izrazima i ne manje virtuoznom govornom intonacijom toliko i tako novi i neponovljivi, da im niko više kao takvima nije ni mogao, ni umeo da podražava! Bila je to sasvim originalna, svojevrsna glumačka melodija koju je samo on umeo i mogao lepo da peva. Najveći broj njegovih uloga treba smatrati originalnim i velikim, vrhunskim umetničkim kreacijama od istorijsko-muzejske vrednosti, kao što su, između ostalih: Budala (*Kralj Lir*), Figaro (*Figarova ženidba*), Topaz (u ist. komadu M. Panjola), Liliom (u ist. komadu F. Molnara), Neša (*Podvala M. Glišića*), Maksim (*Dido*), Pera Kalenić (*Gospoda ministarka*), Misteriozni Kamić (u ist. komadu J. Kulundžića), Baron Lenbah (*U agoniji*), Puba (*Gospoda Glembajevi*) u komadima M. Krleže.

Jedna od najlepših i najznačajnijih čarolija glume je moć preobražavanja, čemu su dorasli samo glumci većih stvaralačkih sposobnosti. U posebno zanimljivoj karakterizaciji likova Zlatković se nije nikad ponavljao: svaki njegov lik je izražen drukčije, novim, zanimljivim sredstvima i karakternim osobenostima, pri čemu se težilo da se u igri ništa ne ponavlja. U toku tumačenja lika Zlatković se u igri više puta preobražava iz jedne u drugu situaciju i to ga čini vrlo prijatnim, neobičnim i zanimljivim. Njegov baron Lenbah je psihološki vrlo raznovrsno iznijansiran i predstavlja, nesumnjivo, najlepšu umetničku kreaciju ove uloge na srpskoj sceni: sa Plaovićevim Leonom i Drnićevim Križovecom spada među umetnički najsolidnije obrađene partie u Krležinom repertoaru na beogradskoj sceni. U virtuoznoj interpretaciji Topaza u preobražavanju lika uzdigao se do vrhunskog umetničkog izraza; Misteriozni Kamić je takođe maštovitim preobražavanjem i igrom izatkanom mnogim lepim pojedinostima delovao kao jedna od najlepših umetničkih kreacija na beogradskoj sceni.

Zlatković kao Joško Pučik (Ivan Stodola: *Karijera Joška Pučika*), Narodo pozorište u Beogradu, 1933.

Zlatkovićeva dikcija nije imala raznovrsniji tonski spektar ili neke lirske boje, kao, na primer, Plaovićeva ili Mate Miloševića, ali mu to nije ni bilo potrebno, i čak bi rekao bih, smetalo za repertoar koji je tumačio. Dikcija mu je bila uzorno skladna, odmerena u svim bitnjim elementima, besprekorna u artikulaciji, dovoljno gipka za izražavanje dinamičko-ritmičkih i tonskih vrednosti. Zlatković, koji je gospodario svim što je i čime izražavao, vladao je majstorski i dikcijom, koju je uvek umeo da saobrazi karakteru lika: tako je dikcija postajala psihološko-govorna melodija karakterno određenog lika s tačno izražavanim jačinama glasa, akcenta, ritmičkih osobenosti i tonaliteta.

Kao moderan glumac ne bi mogao biti to što je istinski značio da je bio možda usamljen kao umetnička pojавa na beogradskoj sceni. Bilo je, međutim, od spomenutih tridesetih godina više i odličnih i značajnih glumaca koji su s njim usavršavali modernu glumu. Tako je na beogradskoj i novosadskoj sceni kratko igrao Mihailo Kovačević, učenik francuske moderne škole sav u prefinjenoj psihološkoj ekspresiji i kao rastrzan nervnim krizama u igri punoj neslućenosti, naročito u tumačenju Šekspira i Ibzena. Izvanredni Plaović je sa Zlatkovićem najizrazitiji i, nesumnjivo, najbolji predstavnik modernog pravca, koji se velikim umetničkim kreacijama Hamleta (1930) i Leona (*Gospoda Glembajevi*, 1929), pokazujući čudesnim *glumskim* čarolijama neodoljive moći moderne glume, uzdigao na najviši stupanj srpske glume. Boža Nikolić, pa i Marko Marinković, obojica srcem još u lepim tradicijama realizma, majstorskim i osavremenjenom *glumskom* tehnikom izražavali su se umetničkim jezikom modernih glumaca. Miodrag-Mika Ristić bio je jedan od najkompletnijih glumaca ovog doba u modernoj karakterizaciji likova, pretežno epizoda velike umetničke izražajne snage. Bez razigranog, svestrano uglađenog Vladete Dragutinovića, koji je umeo da bude najlepše otmen i elegantan sa najviše šarma na beogradskoj sceni, ne bi se mogla ni zamisliti inscenacija modernog francuskog repertoara. Mata Milošević, veliki talenat, topao i neposredan u emocionalnim i lirskim izlivima, unosio je nove, prijatne note u dikciju, nekonvencionalne poetske izraze u glumu. Bujna, jaka priroda Milivoja Živanovića razbijala je stereotipne oblike realističke glume i nalazila pun izraz naročito u novijoj drami u kojoj je lakše oslobođao svoj stvaralački nagon. Viktor Starčić je raznovrsnim i izvornim izražajnim sredstvima, kojima je davao posebni smisao i uvek slikovitije *glumsko* značenje, bio jedan od najkompletnijih modernih srpskih glumaca velikog

umetničkog formata. Dok je Mata Milošević bio jedna od najtananih poetskih priroda na beogradskoj sceni, delujući uvek krepko i nebanalno, dotle je Starčić bio glumac velike i emotivne i intelektualne snage: bila su to dva značajna i različito oplemenjena umetnička jezika moderne glume. Nikola Popović se vešt omiljena ilustracijom i najsloženijih psihoneurotičkih kriza osvedeo kao dobar moderni glumac. Božidar Drnić lepom, skladnom i osobito umetnički odmerenom igrom dospeo je najdalje u prirodnom tumačenju ljubavnika. Pavle Bogatinčević je delovao vrlo efektno jednostavnošću i odmerenošću u karakternim partijama.

Neke značajnije mouserne glumice ponekad su se brže uklapale tananijom i senzibilnjom prirodom u zahteve i tokove moderne glume. Kao lepršava, prijatno lirska raspoložena, vrlo inventivna, elegantna i otmena u francuskom salonu bila je naročito Desa Dugalić-Nedeljković; psihološki iznijansirana, prijatno emotivna s bogatstvom lepih *glumskih* izraza Nada Riznić je delovala podjednako neposredno i u salonu i u drami; izvorno kreativna i uvek nova, zanimljiva i neodoljivo prirodna jedna od najboljih glumica ovog doba Žanka Stokić sjedinjavala je u igri svе umetničke težnje i realističke i moderne glume; Ljubinka Bobić, sva obuzeta novim *glumskim* izrazom, bila je u početku poetski neposredna u naivkama, sentimentalama i nestičnim devojkama, docnije tipski vrlo studiozna i raznovrsna u karakternim i karakterno-komičnim partijama; Zora Zlatković, vanredno maštovita i kreativna, stvarala je od svake svoje uloge najlepše umetničke događaje na beogradskoj sceni, uvek nova, drukčija i neobična u izrazu i karakterizaciji lika baš kao i njen suprug Aleksandar. Uvek lepo nadahnuta, poletna i vrlo studiozna Dara Milošević-Radovanović, emotivno-lirska raspoložena i neposredna, unosila je nove, prijatne tonove u složene dramske partie, mnogo ženstvenosti i ljupkosti u tumačenje ljubavnica. Tu je uvek čudesno razigrana, sva osećajna, ustreptala Nevenka Urbanovača, topla kao kokota ili ljubavnica, efektna u dramskoj ekspresiji. Blaženka Katalinić je bila glumica vrlo osećajne i tanane prirode, koja je iskreno i duboko doživljavala, s mnogo ličnog šarma i lirizma kao ljubavnica ili u dramskoj evokaciji. Izuzetno darovita i nesumnjivo umetnički kompletna dramska i karakterna glumica još relativno mlada Mila Dinulović-Veličković pokazivala je ubedljivo u kojoj lepoj umetničkoj meri i u kakvim izražajnim oblicima i lepotama je živila i blistava moderna gluma u mlađem glumačkom naraštaju.

Moderna gluma je bila najlepši umetnički izraz na

Aleksandar Zlatković (levo) kao Jakob Johanek i Marko Marinković u komadu *Između ponodi i zore* od O. Šajnpflugove. Narodno pozorište u Beogradu, 1934.

beogradskoj sceni i sigurno znatno pomogla da pozorišna umetnost progovori svojim pravim i punim jezikom. Zlatković spada u taj začarani krug scenskih čarobnjaka, jer je velikom vrednošću i najlepšim stvaralačko-izražajnim sredstvima mnogo doprineo da se moderna gluma i pozorište podignu na visok umetnički nivo.

Zora Zlatković kao Sara (J. Sterija Popović: *Pokondirena tikva*), Narodno pozorište u Beogradu, 1950.

staša beložanski:

Prvi put sam ga video na sceni kao Lisandra u Šekspirovom *Snu letnje noći* (režirao je Aleksandar Vereščagin) posle prvog rata, sa Nikolom Gošićem u ulozi Demetriusa. Ja sam u predstavi statirao i provodio čitave dane u pozorištu, sa namerom da jednoga dana postanem scenograf. No moje prijateljstvo sa Zlatkovićem počinje posle njegovog povratka u Narodno pozorište (iza jednog prekida zbog nesuglasnica sa Milanom Grolom) kada je 1923. godine ponovno stavljen na repertoar komad „Faun“, u kome je Zlatković fantastično igrao naslovnu ulogu i sa njom postigao veliku popularnost. Ja sam tada napravio plakat u temperi za *Fauna* sa Zlatkovićevim likom iz uloge; bio mi je veoma zahvalan i postali smo dobri prijatelji. To je prijateljstvo dugo trajalo, ali jednog dana, kada sam izšao iz teatra, on mi je išao u susret i demonstrativno je okrenuo glavu da me ne pozdravi. Bio sam iznenađen i obratio sam mu se: — *Saša, šta je s Vama, ja sam Vas pozdravio?* Na to mi on sa gorčinom odgovori: — *Dok se Vi, gospodine Beložanski, družite sa jednom glupom guskom* (ne sećam se čije je ime pomenuo), *ja neću sa Vama da imam ništa!* Posle toga naše se prijateljstvo pokvarilo i ja sam imao sa njim nekoliko nesporazuma na probama.

Eto, kada se počne govoriti o Zlatkoviću, obično se počinje tim nesporazumima. Međutim, on je bio izuzetan umetnik tako da se sve mimo njegove glume činilo sitno i beznačajno. Bio je pre svega neverovatno revnosten glumac, kakvih gotovo nije bilo u njegovoj generaciji. Onda je u pozorištu važilo pravilo da svaki glumac mora doći jedan sat pre svoga izlaska na scenu. Zlatković je bio već u četiri popodne u svojoj garderobi, čitao je ulogu, unosio se u rolu, i šminkao do najmanje sitnice tako da ga nismo prepoznavali ni mi koji smo ga videli svakodnevno. Između njega i Zore postojao je, slušao sam, prečutan dogovor, da ona ne dolazi na generalne

zlatković u sećanju

probe i premijere kada on igra. Ali, posle predstave, da bi se prikazao Zori, on se maskiran i u kostimu odvozio kući taksijem, iako je stanovao vrlo blizu pozorišta. I verovatno bi pred njom i odigrao neku scenu. Nisam bio u situaciji da vidim, ali prepostavljam da su se njih dvoje u radu savetovali, dopunjivali, korigovali.

Zlatković je bio veoma popularan među tehničkim osobljem, koje predstavlja poseban svet u svakom teatru. Tehničko osoblje je dobar barometar u pozorištu i mi smo nebrojeno puta, na osnovu njihovog utiska, prema tome da li iza kulisa prate probu ili ne, prosuđivali da li će komad i predstava uspeti kod publike ili ne. A Zlatkovića su uvek svi gledali sa najvećom pažnjom i verovatno je to bio razlog što nije ostao ravnodušan prema njima, kao ni prema rekviziterima ili garderoberima, od kojih je toliko zavisio jer je bio neverovatno precizan u svemu što je na pozornici nosio i čime bi se služio. Nosio je sa sobom od kuće koferčić, i u njemu bezbrojne kravate. Ako igra u građanskom kostimu on je među mašnama preturao, birao, isprobavao, vraćao, dok ne nađe onu najpogodniju. Prema teatru je gajio beskraino poštovanje, uvažavajući naročito starije glumce: Čiča-Iliju, Peru Dobrinovića, Dimitrija Ginića, Savu Todorovića i dr. Njega je veoma cenio Milan Predić, ali je to pokazivao na svoj način, nikada otvoreno i upadljivo, nego diskretno, više u sebi, cedeći tek kroz zube poneku pohvalu. Uostalom, on je uvažavao sve vredne i po teatar korisne članove. Zlatkoviću su bili jako naklonjeni i reditelji Jurije Rakitin, Branko Gavela, Josip Kulundžić i drugi, jer je sa najvećom pažnjom slušao njihova izlaganja, upute, savete, korekcije. Ako bi on imao što da primeti, obraćao im se najuljudnije: — *Molio bih, gospodine, da li Vi ne mislite da bih mogao tako i tako.* U toku proba nije dozvoljavao da ga neko dekoncentriše pitanjima i temama

koje nisu u vezi sa ulogom, komadom i scenom, a sam nije vodio nikakve razgovore kao što većina glumaca ima običaj da radi. Unosio se u scene i ličnost, a role koje je igrao nisu bile jednostavne. Igrao je mnogo epizodnih uloga i u njima je bio nenadmašan dokazujući da nema velikih i malih uloga već samo velikih i malih glumaca.

Njegov izražajni registar bio je veoma širok. Sa podjednakim uspehom igrao je u komediji, drami i u tragediji. Njemu je u ženskom ansablu bila slična širinom talenta Blaženka Katalinić. Naravno, mi smo imali u ansablu i druge vrsne talente: Nikolu Gošića, Frana Novakovića, Marka Marinkovića. Marinković, na primer, bio je hudožestveni epizodni glumac, ali nije bio u stanju da igra *noseće* role. Bilo je u našem teatru glumaca koji su talentom zaostajali za Marinkovićem ili Novakovićem, ali i pored toga bili su u stanju da ponesu predstavu u najkrupnijim ulogama. Takav je bio Dragoljub Gošić, pa i Vladeta Dragutinović. Zlatković, međutim, izdvaja se od svih sposobnošću da podjednakom snagom igra i najmanje i najveće uloge i u tome je bio jedinstven.

pavle bogatinčević:

zlatković, glumac-fanatik

U relativno kratkom vremenu, veo zaborava prekrio je lik velikog, neobičnog umetnika, uz to veoma kontraverzne ličnosti, Aleksandra Zlatkovića. Sećajući se njega, pala mi je na pamet jeretička misao: skromnost nije vrlina, naprotiv, velika ljudska mana, a bila je osnovna crta njegove biti i karaktera.

Po mišljenju njegovih savremenika, Aleksandar Zlatković nije bio veliki talenat, nije bio talenat *po milosti božjoj*. Po talentu nije bio ravan umetnicima koje je zatekao u kući kod *Spomenika* kakvi su bili Pera Dobrinović, Milorad Gavrilović, Dobrica Milutinović, ili njegov tast Sava Todorović. Sa osrednjim talentom, uz to prilično oskudne naobrazbe i kulture, uvek je u svojoj skromnosti govorio za sebe: *Ja ne znam mnogo, ja sam običan trgovачki pomoćnik iz Pančeva*.

Provincijalac, rodom iz Požarevca, već na početku karijere, srećnim, ili po njega nesrećnim slučajem, našao se tada u najvećem pozorištu malene Srbije, što je bio neostvareni san mnogih glumaca. U pozorište, koje je negovalo stil glume na koturnama kroz herojski i romantični repertoar u kome su dominirali glumci naočite pojave i zvučnog baritona, stupio je taj suvonjavi, mlađi glumčić, devojačkog lica i svetlog glasa, bližeg tenoru nego baritonu. Našao se u sredini koja ga je oduševila, fascinirala, ali i uplašila. Počeo je u njemu da se formira kompleks manje vrednosti, koji ga je, udružen sa skromnošću, pratio do kraja života. Sumnja, večita sumnja u sebe i u svoje moći, česta pojava kod umetnika.

I tada, u njemu se dešava nešto paradoksalno; umesto da ga taj kompleks odvrati od puta kojim je pošao, od puta punog neizvesnosti, kojim mnogi podu a malo njih stigne do cilja, u njemu se razbuktala ogromna, gotovo preterana ambicija, udružena sa inatom. On se inatio i sa sobom i sa svojim moćima, da bi dokazao da može da stigne do kraja toga trnovitog puta, punog zamki i

prepreka, da bi se poravnao sa najboljima i najvećima. I uspeo je. Ali taj i takav uspeh skupo je platio. On je od svake svoje uloge stvarao mozaik, ređao je kamenčić po kamenčić, da bi zabilistala šarena, čarobna i divna slika.

Postoje umetnici koji svojoj izrazitoj individualnosti podrede određeni zadatak, lik ili karakter. Zlatković je, naprotiv, uvek svoju individualnost podređivao ulozi koju kreira, zato je u bezbroj uloga uvek bio interesantan, različit i neponovljiv.

Lik ovoga umetnika ne bi bio potpun i reljefan, ako se ne spomene njegova velika, i verujem, jedina ljubav u životu, supruga Zora. Kći velikog umetnika Save Todorovića, sa lepim glumačkim talentom, uz širu naobrazbu i kulturu koju je stekla u kući svoga oca i u školi, ona je sebe, svoj talenat i karijeru, podredila svome voljenom Saši. Ta i takva ljubav i veza tražaće do kraja njihovog skromnog života. Oni su se prosto stopili jedno sa drugim i postali neraskidiva celina. Kad god je bio u krizi i stvaralačkom bespuću koje prati svakog umetnika, Zora je bila tu da ga podrži, pomogne i hrabri.

Delio je sebe na dvoje. Deo sebe kući i Zori, deo pozorištu i ulogama koje su bile njegova deca. U njemu nije bilo ničeg boemskog. Dovoljan sam sebi, teško je prilazio ljudima, a još teže je dozvoljavao da mu se pride. Uvek je sanjao svoj lepi san, i bežao da ga neko iz toga sna ne probudi. Nikada u kafani, i nikada bez svoje supruge Zore.

Veoma studiozan, uz pomoć odličnih reditelja rešavao je i najteže psihološke probleme domaće i strane dramaturgije, pa su ga reditelji zasipali ulogama. Igrao je mnogo. Po dvadeset i više predstava mesečno. Nikada nije zahtevao niti je ikada vratio ili potcenio ulogu. Nikada nije otkazao predstavu, i uvek je bio prvi na poslu.

Sa velikom studioznošću vajao je likove i karaktere,

kako spoljnom fakturom (likom, maskom, modulacijom glasa) tako i raščlanjavajući u tančine misao i psihu određenog karaktera, prenoseći na gledaoca radost i sreću, bol i tugu.

Glumio je bezbroj različitih uloga. Od tzv. „narodnog repertoara“ (Maksim u *Djidi*, Kića u *Dva cvancika* i druge) do tipova iz Nušićevih komedija, zatim u dramama Krleže, pa dalje Šekspira, Šilera, Ibzena, Strindberga, Čehova, a kasnije Pirandela i Panjola. U lepezi najznačajnijih ostvarenja da spomenem *Topaza* od Panjola: Premijera je u Beogradu bila samo dva meseca posle premijere u Parizu. Po oceni tadašnje kritike i brojnih ljubitelja pozorišta koji su komunicirali sa Parizom, beogradski *Topaz*, i kao predstava u režiji Kulundžića, a naročito kao Zlatkovićeva kreacija Topaza, bila je iznad pariske premijere. Sa koliko je mašte i truda taj skromni trgovački pomoćnik iz Pančeva uspeo da nadmaši i čuvene kolege velike svetske metropole!

Fanatik svoga posla, iskreno verujući da je umetnost iznad prozaičnosti života, da je lepa, da je pozorište večito i da se za njega vredi žrtvovati, on je sanjao svoj lepi san, tiho sagorevao, i sagoreo. Nervi su se istanjili, a kasnije i memorija je počela da ga napušta.

Kada je ispunio godine službe, on je po sili zakona; preko noći, od velikog umetnika, osvanuo kao mali penzioner. To je bila njegova prva i stvarna smrt, iza koje je još samo kraće vreme vegetirao. Nije mogao da shvati, ni da se pomiri, da je izgubio deo sebe, da je izgubio pozorište. Da je izgubio svoje uloge, svoju voljenu decu, koja su ga napustila i otišla drugima.

Poslednja mu je uloga bila jedan od vojvoda u *Gorskom vijencu* Njegoša. Kada je završio tu poslednju svoju ulogu, demaskirao se, presvukao, stavio nekoliko stvarčica u svoje obligatno koferče, poljubio se sa svojim garderoberom — jedinom ličnošću sa kojom je opštio,

obukao svoj oveštali kaput, podigao kragnu, pa oborene glave polako krenuo hodnikom . . . i isčezao.

nevenka urbanova:

Kad kažem Zora i Saša Zlatković, ja mislim — *Pozorište*.

Neka mi oprosti Zora što sam njeno ime spomenula pre Sašinog. Znam da bi rekla: — Drugo sam ja a drugo Saša!

Zagladila bi i vratila slučajno pobegli pramičak kose u svoju čvrsto stegnuta punđu, prostrelila me svojim prodornim pogledom — pravo u zenice i možda bi me ponovo podsetila na onaj hladni jesenji dan dok sam joj prihvatala kaput pre probe:

— Saša je danas u tankom mantilu išao po vetrui između kućeraka na Pašinom brdu da bi potpuno osetio atmosferu u kojoj je taj siromašak živeo i da bi uhvatio pravo osećanje za svoj prvi izlazak na scenu. Smrzli smo se!

Da, Saša je bio rođeni fanatik, a Zori je to bilo usađeno u detinjstvu. Roditelji su joj bili glumci. Otac čuveni Sava Todorović, u čijem se strogo patrijarhalnom domu reč *pozorište* pisala velikim slovima a priče o glumcima bile predanja!

Sa takve platforme, sa završenom gimnazijom i prekinutim tek započetim studijama, zakoračila je Zora u susret Saši i krenuli su zajedno, samopregorno do najvećih odricanja. Daleko od boemskog života, odvajajući od usta, čuvali su za knjige, putovanja — pomerajući i šireći horizonte saznanja — što sam osetila uvek u razgovoru sa Zorom.

Znam da je svaka Zorina misao bila oštra i svetla i da je razgovor sa njom za mene uvek bio jedno svetlo mesto u prostoru! Pričala mi je o glumcima koje je gledala i o onima o kojima je slušala. Govorila mi je o putovanjima, o utiscima, prvo Sašinim pa svojim; o Mocartovom trgu, Pinakoteci, o velikim glumcima, muzejima, o Seni i Latinskom kvartu, bukinistima. A nikad o modi.

Ako su razmišljali o tome šta se nosi, činili su to zbog svojih uloga jer su odvajali samo za scensku garderobu.

glumci iz moje ulice zora i saša zlatković

Jedini Zorin luksuz koji je sebi dozvoljavala bile su male raznolike kragne, koje je stalno menjala. Pored skoro uvek iste — večne crne tašne, nije uvek bio kišobran, ali se često nalazila knjiga.

Ipak, uvek su bili skladno i nemetljivo odeveni.

Videla sam je prvi put na sceni u beloj haljini devojačkoj i cvetnoj sa svilenim dugim trakama i velikom belom ružom na šeširu.

Kao sad da čujem tetka Persu Pavlović kako govori:

— *Ono mucavo dušu mi pojede!*

I vidim jasno kako se to „mucavo“ kreće meko i govori mazno:

— *Više cini aufpuc nego materija.*

Bila je to njena Pijada u komadu *Beograd nekad i sad* od Sterije.

A već u sledećoj roli, Zora je ona jetka stara matrona koja sipa reči visoko izdignite glave, spuštenog pogleda kao da ga niko ni zasluzio nije. Sva u tako oštem sivilu da se oko nje skoro neka crna kontura stvarala, koju pamtim više od naslova komada.

Onda je došla uzinemirena gospodica Persida, sestra gospodina ministra u Nušićevoj *Protekciji*, koja hoda kao gugutka a guče kao golubica i koja bi, u nečijoj drugoj interpretaciji, mogla lako da pređe u farsu. Ali Zora je tu ulogu igrala sa takvim zaletanjem i takvim zaustavljanjem — na vreme, da i sada ne mogu da zamislim tu ulogu bez nje.

Pa njena tetka Kaliopa u *Zoni Zamfirovoj*, sa onim ceđenjem pikavca i nervoznim trljanjem nosa, koja kao osa — žaokom naleće.

Pa nezaboravna Ginja u *Ožalošćenoj porodici*, Madlen Petrovna u Krležinoj *Agoniji*, Sara u Sterijinoj *Pokondirenoj tikvi*.

Više je nikad nisam videla u ulozi mlade devojke. Sada je Zora sve više ona crvena, zelena ili lila boja predstave

— koja se pamti.

Niz rola čak i sa istim karakternim osobinama Zora je svojom retkom inteligencijom i kulturom uspevala da obogati i da pretvori u žive slike. Čitava niska precizno izdiferenciranih likova koje kritika spominje kao izvrsne, odlične, zanimljive, impresivne.

Ali iznad svih stoji njena zla profesorka Vimer u *Maturi* od Fodora, u režiji Radoslava Vesnića, koji je — osećajući sve izražajne moći glumca — pružio priliku Zori da iznenadi ne samo publiku već i nas onom svojom erupcijom osećanja. Prvi put sam tada, igrajući pored nje, videla suze kako svetle ne samo po njenom licu već i po mojim rukama, koje je ona stezala do bola. Kao da je ona dugo potiskivana dobrota gospođice Vimer, u momentu sagledanja do kakve tragedije može zlo da dovede, provalila branu.

Bilo je to u onom momentu kada Keti Zajdl, isterana iz škole pred maturu baš na insistiranje gospođice Vimer, polazi rešena da se ubije.

Ta scena je uvek izazivala buran aplauz.

Posle Pijade Zora je možda suviše rano bila prebačena u fah karakterne komike. Možda zbog njenog francuskog r u izgovoru. Ili, možda zato što posle njenih prvih uspeha u takvim rolama reditelji nisu mogli da zamisle pogodnijeg interpretatora.

Jer, igrajući bezbroj tih likova — ironičnih, strogo moralnih, zlih, podsmešljivih, tragikomičnih, Zora je bila svugde i uvek kao potrebna određena boja preko koje se ponekad i komad pamtio.

Trećeg decembra 1956. godine u svojim sećanjima o glumcima zabeležila sam:

Ima onih koji se sa nekom košuljicom rode i, kažu, kada im je skinu, oni umiru.

Umro je Aleksandar Saša Zlatković, najveći fanatik naše scene.

Zanesenjak, glumac, istraživač, čarobnjak koji je preko te scene preneo čitav jedan svet tame i svetlosti ljudskih subina!

Glumac čudesnih vibracija i najdrhtavije senzibilnosti — sav za nov teatar stvoren a prerano rođen.

Jer, Saša Zlatković postigao je najveći domet u traženju novog izraza i bio jedna posebna, nesvakidašnja boja našeg pozorišta!

Snaga te posebnosti nije bila samo u širokoj skali njegovih emocija već i u načinu transponovanja tih emocija. On je u toj meri bio svoj da nije podsećao ni na koga. Nijedan prizvuk onih velikih koje je on toliko cenio a koji i sada odtrajavaju u nekim. Kao da je stvarao pod

staklenim zvonom.

Sećam se proba koje sam imala sa njim. Vidni su bili momenti njegovog ulaženja u magle odakle se nazirao lik. Njegov strah da ga ne probude, da ga ne vrate sa novopronađene putanje. Da mu neko već naslućeno osećanje ne pobegne ili da mu ga *ne ureknu*. Posle proba brzo bi se uvijao u svoj mantil i, sa visoko podignutom kragnom i spuštenim šeširom, samo da nijedan pogled ne sretne, žurio kući da ono naslućeno ponovo izazove i zabeleži.

Studija njegovih likova išla je do dugmeta na košulji, igle na kravati kakvu bi taj lik smeо da nosi. Namerno zaboravljenom čuperku njegove crne kose, ispušćenoj donjoj usni, smešku samo jednog oka (Hljestakov). Zato je on sam stvarao i kostim i masku. Ali to nisu bila pomagala ni preraščavanja preko maseki i kostima, već — iz duše! Bilo je to duboko poniranje u lik, bez ostatka. Samo tako se može objasniti njegova fascinantna, bukvalno fascinantna moć transformacije.

Sva njegova pronađena duševna stanja data su van šablona, neuobičajeno, iznenađujuće, što je i bila draž njegovih kreacija. Bol mu je išao do cijuka a smeh do civiljenja. Neobično, a u isto vreme fantastično istinito, potvrđeno snagom njegovog izuzetnog talenta.

I velikim radom. Svi veliki su mnogo radili.

Samo to nije bio rad sporog talenta već strasnika stvaraoca, koji je u svoje likove morao da pronikne do kraja. I akumulira u njih toliko osećanja da su i danas magnetoskopski zabeleženi ostali u mom sećanju i žive takvim intenzitetom — da ih vidim kako se kreću.

I sada kao da čujem smeh onog zagrcnutog uživanja u lukavstvu Neše Zelembaća u *Glišićevoj Podvali* — kao ono kolo saplitanja u šest koraka na fruli. Ili Kiću u *Dva cvancika* sa onom nestasnom šarenom čigrom u sebi, koja ne da mira njegovim đavolijama. Pa Maksima u *Didi*, čije misli „ne idu dalje od njegovih koraka“ u cipelama koje se cakle; pa Peru Kalenića u *Nušićevoj Gospodi ministarki* i bezbroj ostalih njegovih komičnih ili karakternih likova domaćeg repertoara, koji su mamili pljesak a u kojima Zlatković nikada nije tražio komiku oslanjajući se na naglašavanje provincijalnog izgovora.

Saša je i tu imao svoju određenu meru!

Saša Zlatković bio je kosmopolitski glumac.

To sam uvidela i onda kada sam, odlazeći često u Pariz, videla mnoge velike predstave, glumce. A naročito kada sam, prisustvujući probama čuvenog Kartela — (četvorice) Dilena, Žuvea, Pitojefa, Batia, slušala njihove primedbe, traženja u radu sa glumcima:

— Više vibracija i gipkosti, jer je celo telo jedan

instrument, vikao je Jevrejinov za vreme jedne probe svoga komada *Glavna stvar*, koji je sam i režirao kod Dilena u teatru *Atelje*.

A ja sam u tom komadu, davno pre toga, videla Sašu u našem pozorištu i bila fascinirana njegovim fantastičnim smisлом za transformaciju, jer glumac u tom komadu mora da tumači četiri lika: vračaru, monaha, nekog Smita i arlekina. Sećam se da je Jevrejinov tražio baš one reakcije kojih je naš Saša imao napretek: — Poći od *Commedia dell' arte!*

I sećam se da sam i kasnije, gledajući jednu predstavu *Teatra Stagione* u Veneciji, stalno mislila na Sašinog arlekina — arlekina koji bljesne kao vatromet i treperi sa takvim spektrom još vlažnih boja i osećanja, da je izgledalo kao da se taj šarenog ogrtač rasuo ne samo preko scene već i publike — odakle se zaorio pljesak.

Jer, Saša je tako zračio sa scene da je samom svejom pojavom uspostavljao onaj emotivni kontakt između publike i glumca, bez čega se pozorište ne može zamisliti!

Gledala sam parisku predstavu *Topaza* sa čuvenim glumcem za koga je Panjol i pisao tu ulogu. Bio je to događaj sezone. Publika je frenetičnim pljeskom pozdravila velikog glumca. Pljeskala sam i ja, ne znajući da će u Beogradu, u našem pozorištu ne samo pljeskati — već i brisati suze.

Jer naš Saša je bio tako potresan. Kao da je došao sa neke svoje planete — odakle dolaze svi nesrećni, bolni, od svoje dobrote izubijani ljudi, koji i svoj bol kazuju jednom ozarenom, rastapajućom setom. Sećam se scene kada Saša skrušeno zagledan u jednu tačku šapuće dugo. Činilo mi se uvek da u tom trenutku čujem one stihove Fransisa Žama, onu molitvu da pođe u raj sa magarcima:

I poći ču praćen hiljadama njihovih ušiju . . .

Jer je i njegov život kao i njihov samo muka i trpljenje.

Čudesno je istapao taj naš — groznicom scene nošen glumac u celom svom opusu nesrećnih, poniženih, nervno obolelih ljudi.

A kako je čudesno blještalo onom nesvesnom radošću Fauna, kada su mu kroz oči iskre sjajale dok se sok slatkog ploda razlivao po licu. Kao onaj neumitni zov prirode. Bio je kao vlažna šuma pod suncem posle kiše — kada svaki list pod kapima sija. Objasniti kako ga je stvarao značilo bi uranjati u one tamne ponore koje je on nosio u zenici i, kao na dlanu, pokazivao gledaocima. Tu su geni u njemu pamtili iskustva drugih!

Zaljubljeno govorim o njemu iako mi se kao ni mnogima nije ni javlja. (Njegova super senzibilna priroda nije samo od silnog rada bila poljuljana već i od

straha da mu se to stvaranje ne ometa). Zaljubljeno govorim, jer je ta njegova predanost pozorištu — ta njihova zajednička predanost, Zorina i njegova, bila još onda za mene pravi put glumca za koga je pozorište samo umetnost.

Teško je preći tu veliku koronu u koju je njegova senzibilna priroda utkala sve darove svoje prirode i sve strasti a da se ne spomenu i njegovi retko žovijalni komični likovi iz stranog, takozvanog salonskog repertoara kao i klasičnih komedija.

Može li se zaboraviti vitez bledog lika Andreja Groznica u *Bogojavljenjskoj noći*? Ta drhtava spirala koju bi samo Mapet šou mogao da dočara!

I ne samo komični likovi. Tu je i njegov Dofen iz Šooeve *Jovanke Orleanke*. Bilo je dovoljno pogledati samo izraz, stav cele figure pa videti nedorečenog princa.

Tu su i likovi sasvim druge polarnosti: Lenbah u *Agoniji*, Puba Fabricij u *Glembajevima* kao i ona nervno poremećena, nasledno obolela bića, čiji su se krikovi otkidali, stišavali, prelazili u grcaj, u istapanje suzno razliveno u komadima Dušana Nikolajevića *Parola* i *Mnogaja ljeta* — kada je Saša bio i sam izložen velikim uzbudnjima i bolnim scenama odlazeći na nervnu kliniku jer nije želeo da se oslanja samo na svoju imaginaciju.

Saša nije bio glumac — provodnik gromova velikih istina i misli velikih pisaca, gde je ponekad bilo dovoljno imati lep glas, pojavu, osloniti se na već postavljeni ritam osećanja i kazivanja. Bio je to glumac koji nije voleo utabane staze i koji je tražio nova sazvuka. Ono duboko, bezglasno u nama.

Ne mogu da zaboravim jednu scenu u kojoj Saša bez reči, u nekoliko trenutka doživi čitavu dramu. Govori se o poraznoj promašenosti života. Saša to sluša sa zaustavljenim dahom. I kada neko kaže otprilike ovo:

— A naše lepo juče odbeglo je zauvek!

... Saša to prima sa takvom izgubljenosću, zagledan u prazninu — u ponor, i kada vam se činilo da će svakog trenutka nestati u njemu, odjednom, kao da je voz protutnjao pored tih osećanja, on se trgne, pređe maramicom preko čela i ponovo nastavlja sređivanje knjiga odstranjujući čak prstom neku tačku sa jedne od njih. Totalno pomirenje!

U jednom treptaju tri razne reakcije. Njegovo neprekidno emotivno tkanje reagovalo je elektronskom brzinom.

A kao kontrapunkt, njegov Liliom (*Život i smrt jednog mangupa* od Molnara).

Taj neodoljivi mangup predgrađa u marinskoj majici, sa belim kačketom i belim platnenim cipelama, sa rukama

u džepovima, izdignutih ramena, mačjeg hoda — spreman da se i kroz najuže prolaze provuče. Sa smeškom i onim gamenskim šarmom. Koji i dok razgovara uvežbava usporene akrobatske pokrete i one mangupske kretnje i eskivaže.

Ona nezaboravna scena kada on sa uzabranim strukom poljskog cveta u ustima umesto cigarete, zacupkujući kao na zaletištu pre skoka, krene u osvajanje lepotica oko ringišpila! Koliko gipkosti! pokretljivosti duše i tela!

Saša kao da je u ovoj roli hteo da kaže: pogledajte šta mogu, šta hoću da mogu!

Pa Kulundžićev *Misteriozni Kamić*, Živorad u Vesnićevom *Gospodskom domu*, pa Joško Pučik od Stodole, Aurel u Krležinoj *Ledi* i bezbroj drugih njegovih velikih kreacija.

Samo, tu je on već groznicom tinjao. Odviše je krhkka bila njegova priroda iscrpljena od fanatičkog stvaranja. Čitav jedan svet u koji je on sagoreo sve svoje snove i strasti. Bio je previše ozračen. Ozračen od samoga sebe!

I ne mogu a da se na kraju ne setim redova koje je u *Dugi* napisao Dragoslav Nikolić posle Sašinog odlaska iz pozorišta:

„ . . . Sedeli smo u stanu i razgovarali. Govorili smo o vremenu koje ih je vraćalo deset ili trideset godina unatrag. Zatim se on digao — kao da se digla zavesa. Stojao je na sredini sobe. Ili je išao pogružen. Ili je stajao u gestu osionosti, ili je bio smlavljen i drhtav, ili pijan i bednik i bogat, ili je plakao, jecao. Suze su sad zaista tekle niz obraze. Smejao se. Cerekao onako kao u *Faunu*. Pretio ukočenih ogromnih očiju pretnjom samoubice. Glas mu se menjao i dikcija, pokreti su mu bili brzi ili spori, postajao je u licu zelen i plav, znojav i bled, opet mlad i veseo, ili star i užasno ubijen. Da, jer sada je bio Neša Zelembać, Hljestakov, sad je bio Lenbah, sada Puba, sada je sipao skladno stihove kao Vadius, i u jednom trenutku zaspao. Pogledao nas je kao da je pala zavesa, umrtvio se i preko lica mu se opet prosula njegova vedrina srećnog čoveka kakvog retko možete da vidite na ulici. Nismo pljeskali. Ali kao da jesmo. On kao da je to čuo. Nasmejao se. Rekao je, valjda, otprilike ovo: „Tako je to“. I onda smo opet razgovarali o koječemu. Meni se činilo da je on tada odigrao ceo svoj život, poslednji put sublimirajući sve što je bilo — život glumca, velikog umetnika, koji nije umeo da glumi drukčije nego odlično . . . “

Bio je veliki glumac. Izuzetno prihvaćen i od publike i od kritike. I mislim da bi ne samo juče i danas, već i u jednom svetskom imaginarnom Teatru svih vremena Saša Zlatković imao svoje pravo mesto među najvećima!

slavko simić:

prijatelji zlatkovići

Upoznao sam ih u njihovoј kući, u stanu koji je bio ispunjen fotografijama velikana naše scene. Tu sam video Savu Todorovića, Cocu Đorđević, Velu Nigrinovu, Milorada Gavrilovića, Branka Gavelu, Jurija Rakitina, pa celu trupu Narodnog pozorišta u Beogradu iz 1901. godine. To je ono vreme kada su još bile u punoj umetničkoj snazi Milka Grgurova, Zorka Todosić, a Dobrica Milutinović tek daroviti početnik.

Zora i Aleksandar Zlatković rade danima i noćima na svojim ulogama. Oni traže i tragaju za novim nijansama ljudskih raspoloženja, za neotkrivenim tajnama strasti, sreće i tuge koje kriju ličnosti njihove buduće uloge. Oni moraju jedno pred drugim potpuno da opravdaju sve što će raditi na sceni, svaki detalj koji stavlja na sebe. Kao i sve drugo na ovom svetu i uloga je stvorena od čestica, a uloga Aleksandra Zlatkovića liči na partituru. Sve primedbe rediteljeve i sva njegova zapažanja u toku rada savesno su ubeleženi. Kad već na hartiji nema mesta za primedbe, on celu ulogu prepisuje i tako po nekoliko puta.

Saša Zlatković mi je govorio: *Pozorište je moj otac, moja majka, moja porodica, moja ljubavnica. Pozorište je moje dete, pozorište je moj život. Ja pozorište toliko volim da bih bio spremam svakog časa da preko dana radim kao kelner u nekoj krčmi, a uveče besplatno da igram.*

Istovremeno sa radom na unutrašnjem liku uloge i ličnosti, Zlatković je mislio i na spoljni izgled lica koje tumači. *Koliko varijacija glumac može da napravi od jednog običnog slamnog šešira —* govorio bi on. *Ako ga zabaci, on je veseljak, ako ga nakrivi — kicoš. Ako igra propalog čoveka koji u svako doba godine ide u jednom već masnom odelu, sa slamnim šeširom na glavi podvući će još više njegovu bedu. Jedna izgužvana kravata ili kragna mogu i te kako uticati na mnoge osobine u*

karakteru ličnosti koja se gradi. Dane sam provodio tražeći stare cipele, stara odela i šešire. Sve sam to kupovao za svoj novac. Veliko mi je zadovoljstvo bilo kada sam u svakom detalju kostima i rekvizita osećao jedan deo istine onoga što prikazujem. Da, ja sam stavljao na lice pet nijansi roze pudera. Znao sam da to publika neće primetiti, čak ni moji partneri. Ali, to je meni bilo potrebno da verujem . . . Igram, na primer, kelnera u jednom velikom restoranu где су гости људи из tako-zvanog višeg društva. U jednom trenutku неко од gostiju u diskreciji zatraži od мене новац на zajam. Pozorišni rekviziter doneo mi je novčanik с којим треба у току комада да бараtam. Ali taj novčanik већ игра у Глишићевој „Podvali“, где сам га носио као Неша Zelembać kome je on добро пристајао. За овог kelnera треба новчаник који ће дати већу уверљивост sceni. Pozorište takav novčanik nije имало. Obilazio sam галантеријске радње и пронашао новчаник који mi je одговарао. Dao sam da se опточи металом, ставио sam један ланчић и на њему сребрну потковицу. Купио sam uz то i прстен i сада је слика сасвим друкчија. Ja elegantno izvlačim novčanik sa pregradama čija koža još škripi, otvaram ga, metal od reflektora bacu odblesak, прстен заблista i u tom trenutku проžme me uverenje da je то живот, а не pozornica. Uverenje da sam ja заиста онaj који треба да будем на sceni i da mi tog trenutka svi верују, i publika i partneri.

Aleksandar Zlatković je u životu имао само две страсти: pozorište i svoju Zoru. I само једну стазу: од куће до pozorišta i од pozorišta до куће. Често ми је govorio da bi najвише волео да једним tunelom од куће до pozorišta иде и да никог уз put ne sretne.

Živeo je као пустинjak без i jednog prisног друга jer за drugovanje nije имао времена, dok је Zora, већ по свом temperamentu, društvenosti i duhovитости, имала

širok krug prijatelja koji je nisu napustili do kraja života. Njena moć da osvoji, da improvizuje, da oseti dosetku i duhovitost, da parafrazira, da zasmeje — bila je velika. A bila je zbilja divan čovek i svi su je voleli.

Zlatković je voleo obične male ljude. Često je obilazio periferiju grada, gledao niske male kuće, male baštne s ljubavlju uređene i ljude obične. *U životu sam voleo one ljude*, govorio je on, *koji su u svoj poziv unosili svu svoju ljubav*. Za svaku stvar treba imati ljubavi. Voleo sam da vidim kasapina, krupnog, nasmejanog, u beloj kecelji; kelnera u uširkanoj bluzi, crnim pantalonama, sa crnom leptir mašnom, obrijanog i čistog. U sve to treba uneti truda. Koliko u jedan rad uneseš truda, toliko će ti on koristi doneti.

Aleksandar Zlatković je bio skroman kao svi istinski veliki ljudi. Kada se navršilo 25 godina njegovog izgaranja na pozorišnim daskama, javio je u Pančevo svom bivšem majstoru i majstorici da će kod njih proslaviti svoju 25-godišnjicu. Tamo u galanterijskoj radnji, kod *Zlatne dinje*, gde je pre 25 godina dočekivao gospodu, gospođe i sluškinjice sa *kezi čokolom i bite šen*, tamo gde je bio šegrt, tu će proslaviti. Lađom su Zora i on otišli u Pančevo. *Divno, nezaboravno veče*, rekao je posle. Bilo je puno cveća, puno uspomena. Clumac ne treba da slavi sebe već umetnost.

Najveći njegovi prijatelji u pozorištu bili su radnici, dekorateri, garderoberi, reziziteri i svoje najveće uspehe proslavlajo je sa njima. Posle uspele predstave sačekivali su se, nakupovali jela i pića, pa odlazili u divan dom Zore Zlatković.

Stanovali su u Kolarčevoj ulici broj 4, na trećem spratu. Jednom mi je Zora pričala kako je jedna njena tetka, prečanka, u kuhinji kazala: *Zoro, vridu lonci*. Zori i Saši se to tako dopalo da su između sebe, za vreme kuvanja, uvek to ponavljali. Ja sam dolazeći kod njih

zazvonio i čim bih čuo *Ko je?*, odgovorio bih: *Vridu lonci*. Ulazim. Pitaju me kako je bilo na probi. Pričam. Zora kaže: *Znaš, kad god meljem na mašini, setim se glumaca. Mislim: ovi komadi gore — to su početnici; a ovi što su unutra u žljebu, to ste vi koji sada najviše igrate i koji nosite repertoar. A ovo što izlazi i što je izašlo, to smo mi — penzioneri*.

Zora mi je često govorila tekst iz uloge u komadu *Kod belog konja*: — *Šuma ima nešto da vam kaže*. To je bilo godinama tako. Kada smo bili u Sloveniji, ja sam se jednoga dana popeo na šumovito brdo i viknuo dole: *Tetka Zoro, dodite ovamo! Šuma ima nešto da vam kaže!* Odmah mi je viknula svom snagom: *Već mi je sve rekla!* Bilo je to godinu dana pre njihove smrti.

mileva bošnjaković:

Zlatkovića sam prvi put ugledala na sceni u komadu *Dorćolska posla* gde sam statirala u grupi mangupčića koji na ulici igraju piljke. Igrao je brata Drage Spasić koja je tumačila glavnu ulogu. To je bilo 1910. ili 1911. godine. I tu je ulogu igrao dugo do rata, a ja sam statirala. U Nušićevom komadu *Ljiljan i Omorika* sa muzikom Stanislava Biničkog, Zlatković je igrao Ljiljana a Omoriku Milica Bandić. To su likovi koji nekom vratžbinom bivaju pretvoreni u ljiljana i omoriku. Ja sam igrala ulogu Zle dušice koja ih posle čarima povrati u život. Tada mi je Zlatković davao neke savete, govorio je da ne hodam kao zemaljsko biće, nego kao da sam i ja začarana. A reditelj komada Sava Todorović to nije tražio od mene. U tome komadu sam imala i svoj pevački debi, pevala sam jednu divnu pesmu sa velikim orkestrom kojim je dirigovao Petar Krstić. Pesma je bila mala a aplauz veliki. Prvi mi je čestitao Zlatković, rekao je — ako ozbiljno budeš učila i radila, biće od tebe dobra pevačica, možda čak i operska. Od tada smo se često sretali i u komadima i privatno. Davao mi je divne savete i govorio da ne verujem glumcima.

Nekada, pre prvog svetskog rata, važilo je pravilo u Narodnom pozorištu da svi mlađi glumci moraju pevati u pozorišnom horu, kako u domaćim komadima s pevanjem, tako i u operetama i operama. Da bi glumac stupio u hor, morao je imati dobar sluh, a glas nije bio toliko važan. Zlatković, iako je odmah zaposeo uloge mladodramskog karakternog faha koje je elanom i mladošću izradivao do savršenstva, morao je da peva i u horu. Nije imao bogzna kakav glas, ali je voleo da peva. Desilo se jednom da je nastupio i kao solista u operi *Trubadur* gde je pevač glasnika koji je imao samo jednu frazu — *Odgovor čekam na pismo to* — i on je to otpevao tačno. Ta mala uloga donela mu je i veću u istoj operi, a sa njom je bio i kraj njegovoj *operskoj* karijeri do prvog

David Koperfield, po Dikensu, na sceni Narodnog pozorišta u Beogradu 1933. Sleva: Zora Zlatković (Mis Merdston), Ljubinka Bobić (David Koperfield) i Mihailo Vasić.

saputnici zlatkovići

rata.

U Nušićevom *Svetu* koji je režirao Čiča Ilija Stanojević ja sam igrala Jelku, a on nastavnika muzike. Posle *našeg* čina doleteo je Nušić na pozornicu, poljubio Zlatkovića i kazao da je on prvi odigrao tu ulogu kako treba: *Tako je uvek igraj, to nije nikakav 'luftiguz' nego samo mladi zaljubljeni muzičar. Bravo! Bravo!* I meni je čestitao i obećao čokoladu koju nikada nisam dobila.

U Šekspirovom *Snu letnje noći* Zlatković je igrao Demetriusa, a ja malog vilenjaka Slačicu. To je bila raskošna predstava. Kostimi su dobavljeni iz Nemačke, sve lepsi od lepšeg, naročito kostimi vila, pa kralja, kraljice. Kupljeni su i aparati koji su vilama pričvršćeni na krila, pa su te vile letele i preletale pozornicu. Sva dubina pozornice dočarala je ogromnu šumu gde vile caruju a vragolani izvode vragolije. Zlatković je i tu pokazao nešto osobito, što se odnosilo na govorenje stihova, naročito Šekspirovih. Čak mu je to i Milan Grol posle premijere priznao pred svim glumcima.

U komadu iz narodnog života s pevanjem *Sudaje*, Zlatković je opet dobio jednu blagorodnu ulogu. Kako god glumac postavio glavno lice, Tihomira, uloga će uvek pleniti publiku. Zlatković je ovaj lik nosio u mladom seljačetu, veselo i bezbrižno. Tek u poslednjem činu dolazi do tragičnih momenata, što Zlatkoviću u toj borbi za sudbinu Tihomira, ili protiv te sudbine, donosi sve simpatije gledalaca. Tu je glumac mogao da napravi samo jedan nespretan ili izlišan korak pa da čitava scena dosegne ivicu neverovatnog, pa čak i smešnog. No Zlatković je to zaognuo gorkom istinom da čovek zbilja od sudbine ne može da pobegne.

Kako je Zlatković ređao ulogu za ulogom, to je sve više pridobijao publiku, i to onu mlađu i pravu publiku. Tih godina je bilo malo glumaca u Narodnom pozorištu, a i Beograd je bio mali. Zlatković se *šepurio* beogradskim

Branislav Nušić: *Ožalošćena porodica*, Narodno pozorište u Beogradu, 1934. Prva sleva: Zora Zlatković kao Gina.

Viktor Igo: *Ruj Blaz*, na sceni
Narodnog pozorišta u Beogradu
1935. Zlatković (levo) kao Don
Cesar od Bazana i Mata Milošević
kao Ruj Blaz.

ulicama, a naročito Knez-Mihailovom — večitim korzoom, gde su za njih skakutale gimnazijalke pa i studentkinje.

Ulogom Pjera u *Dve sirotice* on ulazi u red najomiljenijih glumaca. Ja sam igrala slepu Lujzu, slabu devojčicu sa viticama. Pevala sam uz orkestar veoma tužnu pesmu moleći narod da mi udeli novac. Odvratnu Frošarovicu igrala je Žanka Stokić i tom ulogom je načinila remek-delto. Pjer postaje heroj. On voli malu slepu Lujzu i, da bi je spasao iz naručja opakog Žaka i majke, ubija brata, oslobođa Lujzu, pa i sam gine od bratove ruke. Lujza zatraži pomoć od prolaznika i ubrzno pronađe svoju sestru Henrietu. Posle ove premijere počeli su i Zlatkoviću i meni da stižu pozivi na razne žureve u beogradskim imućnim kućama. Na tim skupovima devojke su Zlatkovića obožavale a mene ljubile. Ja sam se najela divnih kolača. No ta društva nisu interesovala ni mene ni Zlatkovića. Rekao mi je: *Slušaj ti mala, ja samo tebe volim a ne te nakindurene gospodice.* I to je bila jedina njegova izjava koje sam se sećala veoma dugo.

Posle prekida rada za vreme rata i Zlatkovićevog povratka u Narodno pozorište, on igra sve svoje ranije uloge i, pored mnogih ljubavnika u klasičnim i modernim komadima, snalazi se veoma dobro i u komedijama. Dešavalo se da je jedne večeri igrao Armana Divala u *Gospodi s kamelijama*, a već sutradan Maksima u *Didi*. Ili uveče igra Karla Hajnca u *Starom Hajdelbergu* a sutra Nešu Zelembaća u *Podvali*. On se radovao stvaranju najraznovrsnijih tipova. Tada je ponovo zavirio i u operu; nije imao bogzna kakav glas ali je dve-tri manje partie dobro i tačno otpевao.

Na početku posleratnog perioda mnogo su igrani narodni komadi. U *Seoskom loli* ja sam igrala Bosiljku a on Milana. Njegova uloga je vrlo laka, vedra i jednostavna, i od nje se nije moglo ništa više učiniti no što je on uradio. Čiča Ilija je igrao boktera Kradića, a Marko Marinković i Vlasta Antonović cigane. Naslovnu ulogu je tumačio Vojislav Turinski, a kasnije Aca Cvetković. Međutim, u njoj se pojavio i operski pevač Stanoje Janković i bio je najbolji Seoski lola od svih drugih sa kojima sam igrala ili koje sam gledala. Nekoliko puta je u istoj ulozi nastupio i tenor beogradske Opere Žika Tomić.

Posle toga smo zajedno igrali u *Snu letnje noći*, on Oberona a ja Puka-vragolana. Teskoba pozornice kod Manježa i siromašna oprema scene nisu ništa oduzeli predstavi koja je imala mnogo uspeha i davala se često pred punom kućom. Pre prvog rata Oberona je igrao

Dobrica, a Titaniju Marija Taborska. Nekakva razlika je ipak postojala između stare i nove glume; mlađa generacija sasvim se otresla zastarelog drhtavog recitovanja Šekspirovih stihova, a to ni publika nije više želeta.

U Molijerovim *Skapenovim podvalama* on je tumačio naslovnu ulogu, a ja sam nastupila u nekakvom turskom kostimu i sećam se da sam morala kroz ceo tekst da se smejem onako, od srca. Pomoglo mi je ono što sam naučila od predratnog reditelja Aleksandra Ivanovića Andrejeva koji je bio došao iz Rusije. To je bilo tako slatko kikotanje da je prelazio na publiku. Zlatkovića se tu ne sećam mnogo jer sam bila prezauzeta svojom ulogom. Znam da je dobio vrlo dobru kritiku ali se komad nije dugo održao.

U režiji nezaboravnog Jurija Rakitina spremili smo Gogoljevog *Revizora* sa Zlatkovićem kao Hljestakovim. Ja sam bila kći Marija Antonovna, načelnikovica Žanka Stokić, a načelnik mislim Ginić. Komad je spremljen na najvišem tehničkom i umetničkom nivou, a kostimi su bili savršeni. Rakitina sam jako cenila i kao reditelja i kao čoveka. Izvanredno je *foršipovao* ženske uloge, na divljenje i mlađih i starijih glumaca. Zlatković, vođen Rakitinovim porukama koje je prosto upijao mlađošću poslušno i disciplinovano, uneo je sve ono lepo i veliko što je Rakitin bio poneo još iz Hudožestvenog teatra. Pričao nam je da je on u Moskvi igrao nekog poslužitelja u *Revizoru*, a najgore mu je bilo kad je prelazio preko pozornice jer se u publici zaorio takav smeh da ga je prikovoza pozornicu. Nije bio siguran da li se smeju njegovoj umešnosti ili nespretnosti i to mu ni tada u Beogradu još uvek nije bilo jasno. Najzad, naša premijera *Revizora*. Svi su bili razdragani, sve je blistalo, orilo se od aplauza na otvorenoj sceni a pogotovu posle svakog čina. Obasipani smo cvećem, a na kraju se digla zavesa i ukazali smo se svi izvođači-nasmejana lica, puni svetlosti, licem u lice sa publikom koja je poustajala i aplaudirala neumorno. Treća galerija je oduševljeno izvikivala naša imena. Ja sam sve do kuće čula tu divnu muziku koja se zove aplauz. Kritika je na prvome mestu okivala u zvezde Zlatkovića, ali i sve ostale. *Revizora* su proglašili predstavom sezone.

U Glišićevoj *Podvali* igrao je ulogu koju je veoma voleo — Nešu Zelembaća. Igrala sam glavnu žensku ulogu Milku, a Zora Zlatković moju drugaricu. U ostalim ulogama nastupili su viđeni glumci: Žanka kao Nera (nenadmašna), a Nikola Gošić kao trgovac-zelenič. Kad se Gošić kasnije razboleo zamenio ga je Milivoje Živanović. Po mome mišljenju Živanović je stvorio jednu

nezaboravnu ulogu: kosa do pola čela, fes nabijen na glavu, noge krive iznutra, trom, a usta mu stalno otvorena, i kad govori i kad čuti. Tom ulogom je potukao i svoga Sirana i mnoge druge svoje kreacije iz tadašnjeg repertoara. Zlatković nije uneo u dušu Neše Zelembaća ni malo zla, kako je to bilo uobičajeno kod drugih glumaca. On plete mreže po učmaloj palanci na pitom način. *Podvala* se držala u svakoj sezoni na repertoaru, naravno sa Zlatkovićem kao Nešom. I uvek jeigrana pred punom kućom.

Nušićevi komadi su sve više zahvatali repretroar. U svakome bila sam njegova mlada devojka, a Zlatković momak, verenik, brat. Svi su ovi komadi spremani veoma brzo, jedva je bilo vremena da se nauče uloge. Zlatković je i pre i posle rata igrao nekoliko epizoda u *Putu oko sveta*, međutim glavnu bitku u tome komadu vodila su dva glumca — Nikola Gošić kao Jovanča Micić i Dušan Radenković kao Čovek s nogom. Pre prvog rata ovog drugoga je igrao Sava Todorović i smatran je nedostičnim, no, po mome mišljenju, to nije bila ni bleda slika onog što smo videli sa Radenkovićem.

Posle rata je obnovljen i Sterijin *Beograd nekad i sad* sa nenadmašnom Persom Pavlović u ulozi Babe. Ja sam bila unuka Ljuba i pevala sam uz sopstvenu pratnju na *fortepijanu*. Zlatković je bio kavaljer onog doba, a Zora *mucavica i moderna* devojka. Onda mladi kritičar *Pravde* Dušan Krunić nazvao je scenu u kojoj se njih troje izmotavaju — *hudožestvenom*. Kao da gledam Zlatkovića sa jednim podignutim ramenom, sa zabačenom glavom i zalizanom kosom. Čini mi se da je Zorina Pijada njena najbolja uloga u celokupnom repertoaru. Scena kada *gustira* kakvu će haljinu sašiti, bila je zbilja hudožestvena. U toj predstavi i Ljubinka Bobić u ulozi malog sluge napravila je nezaboravnu rolu o kojoj bi se moglo pisati studije.

U popularnom *Didi* Zdravka je igrao Boža Nikolić, kao od brega odvaljen, a njegovog druga Vojko Jovanović. Zlatković se pojavio kao Maksim, a Teodora Arsenović u ulozi Petre. Pa onda niz izvanrednih glumaca u ostalim rolama, zatim veliki hor i orkestar. Na pozornici zabrani, mesečina . . . Zlatkovićev Maksim bio je čedan, čist, nikako karikatura, hvalisav pred devojkama. Mislim da ga je i sam Janko Veselinović tako zamislio i na sceni želeo, jer Maksim je tek momčić, on voli devojke i momke, čak se i zaljubljuje, ali njega ne vole ni momci ni devojke jer je gazdinski sin. Zlatković je vešto našao jednu meru za svoga Maksima kojim nije ugađao publici na galerijama i poštoto-poto izazivao smeh i podsmeh. Nijedan Maksim nije uspeo u tome, ili nije umeo ili nije

hteo. On je na glavi imao zavaljen pleteni šeširić bele boje, čisto odelo i uglačane cipele — on ih je možda jedini imao u selu. No Zlatković sve to nije mnogo isticao. Cela predstava je bila pravi biser u narodnom repertoaru, a to se potvrdilo i prilikom glumačkog kongresa u Zagrebu, kuda smo pošli s *Didom* da predstavimo naše ljude, običaje, muziku, kostime. Pošao je i celi orkestar koji je svirao uvertiru. Publika je pljeskala i plakala. Pesme *Moj derdane* i *Osu se nebo zvezdama* pevali smo u duetu Teodora Arsenović i ja; izvedene su u najvećoj tišini, a posle svake strofe prolamao se aplauz koji se inače mogao čuti samo u operama posle veoma teških arija. A Žanka je kao Živana dovela publiku do *usijanja*. Zlatković je uzdržanom komikom izneo predstavu na izvanredan nivo. I pesma koju je otpevao delovala je vrlo priyatno, bez izmotavanja i karikiranja. Imali smo vanrednog uspeha u kritici, a celu predstavu smo izveli na ljubičicama kojima nas je publika zasipala. Bilo je pozdrava, aplauza, zahvalnih govora, klanjanja, i sve je trajalo čitav sat posle predstave. Na izlasku iz pozorišta sačekala nas je ta ista publika, ljubila nas, a ruke su nam bile pune cveća.

U *Zoni Zamfirovoj*, koju je režirao Dimitrije Ginić, Zlatković je izvukao u maloj ulozi sve što je bilo moguće. Jednu od tetaka igrala je Zora Zlatković. Ona je u mnogim komadima tumačila karakter jedne takve zletetke. I svakoj glumici bilo bi izvanredno teško da svaku pretvori u neki poseban lik. Zora se veoma trudila i bežala je od sličnih uloga da ih ne bi poistovetila sa tetkom iz *Zone*. Zora je dokazala jednu istinu o glumi i glumcima — ako nemaš dobru ulogu i u svakoj predstavi drugojačiju, neće glumcu pomoći ni svi fakulteti sveta. Ona je bila veoma savestan pozorišni čovek, činila je sve da izađe iz kalupa, bila je veoma cenjena i kao vanredan drug i kao uzorna supruga. No, u ovome komadu posebno treba izdvojiti kreaciju Dimitrija Ginića u ulozi Hadži-Zamfira, koju je samo trebalo videti i koju je nemoguće opisati. Ginić je u svakoj svojoj ulozi rasipao *bogomdano* blago. On je u sebi nosio ogromni talenat i svetu vatri koju je rasipao toplinom reči; imao je sve prednosti koje je poneo rođenjem. Zlatković talentom nije pripadao tome kolu bogomdanih ali je bio veliki majstor u stvaranju onoga što je zamislio, nekada i protiv rediteljeve volje, što je i kritika primećivala.

Tako je on u Nušićevom *Mister Dolaru* (igrala sam kafansku pevačicu) prevazišao i pisca i samoga sebe, i izgradio ulogu, i to sam. Isto je učinio i sa ulogom Pere Kalenića u *Gospodi ministarki*, u kojoj je Zora tumačila Soju. Gledajući nju, razmišljala sam kako bi ta uloga

mogla da se igra i drukčije, možda mirnim i milim glasom kojim izujeda partnerku. Žanka je bila nenadmašna u naslovnoj ulozi, a pored nje i Ljubinka Bobić u ulozi Rake. Ona je jedina dala malog Raku kakav je trebalo da bude, koji je prevazišao i Nušićevu zamisao. Zlatković je i u komediji *U zatišju* načinio vanrednu kreaciju kojom se ravnopravno svrstao među druge velike izvođače, a ovi su bili nenadmašni: Dušan Radenković kao Rama ciganin, Ginić kao Posilni, zatim Nikola Gošić, pa Dragoljub Gošić kao tipičan oficir onoga doba, i nezaboravna Žanka u ulozi namiguše Jele. Biti njima ravan, bila je velika čast.

Posle drugog rata i oslobođenja, našla sam se sa Zlatkovićem na sceni u Gogoljevom *Revizoru*. Ljubiša Jovanović je igrao Načelnika, ja Načelnikovicu, Zlatković Bobčinskog a Marko Marinković Dobčinskog. Ja sam ubrzo prešla u Beograsko dramsko pozorište, a Zlatkovići su igrali do penzionisanja. Šetajući jednom Kalemeđdanom, ugledam na klupi Zoru Zlatković. Prišla sam i upitala gde je Saša. Odgovorila je:

Draga moja, sedi da ti pričam našu i njegovu tragediju. Ti znaš da smo oboje penzionisani. Dok sam ja ovo primila normalno, na njega je delovalo tragično. Kad bi pročitao u novinama da se igra komad u kome je i on nastupao, pakovao je sve što mu je za tu predstavu bilo potrebno i odlazio u pozorište. Za svojim pultom ugledao bi drugog glumca maskiranog za tu ulogu. Kasnije više nije odlazio tamo, ali je činio nešto mnogo gore. Eto, doveo me je ovde da ga sačekam dok ne završi predstavu. I odlazio je ne znam gde, a vraćao se upravo kada bi završio ulogu. Onda mi je pričao kako je imao mnogo uspeha, da je doživeo aplauz na otvorenoj sceni. I tako uvek kad bi se davao komad u kome je nekada igrao.

Da li si pokušala da doznaš kuda odlazi?

Ne znam, verovatno negde oko pozorišta. Kad bi se vratio, znao je tačno mesto i klupu gde me je ostavio. Evo ga, baš dolazi. Molim te nemoj da odeš, obradovaće se kad te vidi . .

On korača kao čovek koji je izvršio nekakav svoj zadatak. Ali videći da ima još nekog pored Zore, usporava korake. Najzad, prilazi raširenih očiju.

Saša, pa ovo je Mica Bošnjaković, zar si zaboravio svoju prvu ljubav? — smejala se i pravila mu mesto da sedne između nas.

On je seo, a na krilu je držao svoje stvari.

Malo sam umoran. Ne volim ovu predstavu, glumci ne znaju uloge, ne pročitavaju pre predstave. To sam im i kazao — govorio je kroz zastrašujući osmeh.

Nešto kasnije sam doznaла da su se oboje razboleli i

istim kolima prebačeni u bolnicu. U bolnici sam često posećivala glumca Nikolu Popovića. U istoj sobi su bile još dve-tri postelje. Pokazao je na jedan krevet i šapnuo:

To je Zlatković.

Prišla sam i tiho ga pozvala:

Saša, kako si?

Ne znam ko ste Vi? — šaputao je teško.

Pa, ja sam Mica Bošnjaković

Da li i ti možda ležiš u ovoj bolnici?

Ne, došla sam da posetim tebe i Zoru. Kako je ona?

Ne znam, sve nešto kriju. Otidi do nje, obradovaće se.

I otišla sam. Nisu me pustili u sobu. Pobegla sam iz bolnice puna bola. Docnije mi je Nikola pričao da je Zora umrla sutradan. Proneli su je pored Saštine sobe, a on je predsetio i kriknuo je:

To nose Zoru, ona je umrla!

Plakao je cele noći i dozivao je.

Ubrzo je i on umro.

naši stari glumci

Tokom svoga dugog prisustva na sceni Narodnog pozorišta u Beogradu, od dečijih uloga koje je počela da tumači krajem prošlog veka, Zora Zlatković je bila očevidac i svedok pojавa i zbivanja kroz nekoliko decenija. U ranoj mladosti njenu pažnju je naročito privlačilo nekoliko glumaca iz različitih generacija, koji su se snažno i trajno urezali u njeno pamćenje likovima, karakterima, sudbinama i scenskim preimstvima. Ova sećanja je zapisala krajem svoje duge karijere u jednom prigodnom trenutku (povodom obeležavanja 80. godišnjice podizanja zgrade Narodnog pozorišta, 1949. godine) a zatim ih objavila u listovima *Pozorište* 1951. (o Nigrinovoj) i *Revija* 1953. godine, sa izuzetkom portreta Perse Pavlović koji je ostao u rukopisu. Ovi dragoceni zapisi, najčešće satkani na teško uhvatljivim detaljima, karakterističnim za glumačko stvaralaštvo, veoma su vredna svedočanstva o jednoj pozorišnoj eposi i njenim glavnim predstavnicima, a isto tako i o prošlosti koju je Zora Zlatković — prva među našim glumcima — sačuvala od zaborava.

milka grgurova 1840-1924

Grgurova je odigrala veliki repertoar. Za dugi niz godina bila je dragoceni radnik Narodnog pozorišta. Bez nje bi istorija ovog pozorišta bila siromašna i ne bi imala još na svom početku onu impozantnost.

U društvu sa Bačvanskim, Mandrovićem, Tošom Jovanovićem, Cvetićem, Kolarovićkom, iz večeri u veče oduševljeno trijumfuje nad srpskim pobedama, a gordo bodri u časovima poraza. Ona plače toplim, iskrenim susama i proživljava tragediju svoga naroda.

I tako su prolazile godine trijumfa i sagorevanja mладости, a polako nailazila starost. Tada sam imala preveliku sreću — 1897. godine i nadalje, da igram s njom u komadima: *Zvonar Bogorodičine crkve*, *Smrt Stefana Dečanskog* i *Devedeset treća*. I docnije, kad sam bila odrasla i sećala se tih proba i predstava, uvidela sam da sam stajala pred velikom umetnicom.

U komadu *Zvonar Bogorodičine crkve* igrala sam njenu kćer. Posle probe pitala sam oca: *Zašto gospodi Grgurovoj teku suze, sva drhti, a srce joj tako jako kuca kad me zagrli i kaže mi: Flereta, anđele moj, u selu nema lepšeg deteta no što si ti.* Tada sam prvi put bila došla u direktni dodir s tako velikom glumicom. Zatim sam je gledala kao majku u komadu *Strah od radosti*, Renodu u *Arlezijanci*, kao majku u Vojnovićevom *Sutonu*, koji je igrala sa studentima u režiji piševoj. U tim rolama ne mogu je zaboraviti. S tužnim licem, iskrenim i bolnim tonom, s jednostavnim pokretima, ostavila je na mene veoma jak utisak.

Ime Milke Grgurove, kao aktivne članice, nalazi se na plakatama još 1901. godine. Mislim da je to bilo 1902. godine kad se Grgurova praštala s publikom, kao Madam Pompadur u komadu *Narcis*. Bilo mi je deset godina i gledala sam tu predstavu. Kako je pozorište bilo ispunjeno većinom onom publikom koja je s Grgurovom išla kroz celu njenu karijeru, kuća se prolamala od

aplauza, na pozornicu je padala kiša od cveća, a ona je jedva igrala od uzbuđenja. Kad je izšla poslednji put da se pokloni, grcajući od plača, spontano je priklonila glavu zavesi i poljubila je. Tada je na zavesi bio jedan deo u sredini koji se izdizao i glumci su tuda izlazili da se klanjaju a zavesa se nije dizala.

Godine 1910. uprava Narodnog pozorišta pozvala je Grgurovu da gostuje u *Jakovinti Dragutina Ilića*. Tada su je uprava i glumci dočekali s najvećim počastima. Svi su stajali redom na stepeništu, a Milorad Gavrilović je prihvatiš ipod ruke i uveo u kancelariju gde su je posadili u naslonjaču sličnu prestolu. Bila je neobično uzbudena i srećna. Jakvintu je igrala sa velikim iskustvom, vešto naglašavajući mesta koja nije mogla doživeti u punoj meri zbog svojih godina.

Prilikom proslave pedesetogodišnjice pozorišta 1922. godine sedela je sa Cvetičkom i Julkom Toše Jovanovića u prvom redu fotelja. Publiku ih je još pri ulasku u gledalište burno pozdravila i može se reći da je to veće bilo i njihova proslava, jer su veoma često ustajale i klanjale se te tri lepe sede glave. U svojim skromnim, crnim haljinama predstavljale su one naporne početke i veličinu našeg pozorišta.

Milka Grgurova je dala Narodnom pozorištu i dve unuke, izvanredno talentovane: Maricu i Milu Anastastijević, kćeri glumca iz prve generacije Toše Anastasijevića. Njih je tuberkuloza veoma mlade odnела.

Grgurova je učestvovala i u javnom životu. Bila je veoma aktivna članica *Ženskog društva*, sarađivala je na njegovom listu *Domaćica*, sarađivala na *Pozorišnom listu* i čak izdala jednu knjižicu pripovedaka koje bi danas mogle biti i kritikovane zbog naivne sadržine, ali tek ona je pružila lep primer time što se u slobodnom vremenu bavila tako užvišenim stvarima.

U dubokoj starosti ostala je bez ikog svoga i uprava je smestila u jednoj sobi u zadnjem delu starog *Manježa*, gde se domarka svesrdno starala o njoj. Bilo joj je preko osamdeset godina. Pogrbljena, sa izduženim likom, isturenom koščatom bradom, poštapajući se izišla bi sunčanih dana u dvorište *Manježa* da prošeta. Glumci koji bi se tada nalazili u dvorištu ustajali bi i pristupali joj ruci ili glasno pozdravlјali, stojeći sve vreme gologlavi. Ona bi prinosisila ruku očima da se zakloni od sunca, baš kao Renoda u *Arlezijanci* i trudila se da raspozna sva lica. Međutim, to je bio nov svet, ona ga nije znala. Jednom sam skočila, poljubila je u ruku i kazala: *Ja sam Zora Save Todorovića*. Ona me je pogledala žmireći i rekla: *Pa dobro, dobro, a gde je ona mala kć Todorovića što je sa mnom igrala?*

Umrla je godine 1924, kad je gotovo cela grupa bila na gostovanju u Zagrebu. Njeno telo bilo je izloženo u foajeu *Manježa* i publika je u masama prolazila pored kovčega.

vela nigrinova 1862-1908

Naš poznati muzičar Slovenac Davorin Jenko, dugogodišnji kapelnik orkestra Narodnog pozorišta u Beogradu, zadužio je srpsku pozorišnu kulturu ne samo time što je komponovao muziku za nekih 30-40 komada, nego i time što je dramsku umetnicu Velu Nigrinovu (Avgustu — Veliku Nigrinovu) doveo u naše pozorište 1882. god. Do tada Nigrinova je bila članica Slovenskog dramskog društva u Ljubljani, koje je radilo samo preko zime. Dolaskom u Beograd, kao 19-godišnja devojka, Nigrinova je počela svoju slavnu karijeru velike tragedkinje.

Izvanrednog stasa, gordog držanja, sa bistom kao izvajalom u mramoru, visoko uzdignute glave, vatreñih očiju, sa toplim osmehom koji je otkrivao divne zube, ona je proizvodila utisak kakve grčke boginje pre nego što bi i reč izustila svojim sonornim altom, zapovedničkim kao Sarduova Teodora, izbezumljenim od straha kao Dolora u Sarduovoj *Otdažbini*, ili nežna i pomalo rezignirana kao Margarita u *Gospodi s kamelijama*.

Međutim, Nigrinova je prvih godina u našem pozorištu proživila teške časove i prolila mnogo suza zbog neznanja srpskog jezika. I kritika je napadala, i uprava joj zamerala, pa ju je čak i publika glasno ispravljala. Bila je svesna da u takvoj situaciji neće moći da da svoj puni izraz, ali nije se pokolebala. Uzela je profesora i pored ogromnog rada u pozorištu, dve godine marljivo je izučavala srpski, da bi posle toga savladala jezik tako da se jedva u dužim monologima, pogdege, mogao čuti akcenat koji nije naš.

Otada (1884. godine) pa do prvih meseci 1908, ona prenosi preko naše pozornice mnogobrojnę tragične dramske ženske uloge. Izvesni pozorišni kritičari i stručnjaci onog vremena osporavali su Nigrinovoj i veliki talenat i virtuoznost u izvođenju uloga u kojima je bila

najviše cenjena i voljena. Ne bih htela da to komentarišem, ali kada se uzme u obzir da je ona sve te glomazne uloge spremala sa osam do deset proba i da je otišla sa ovoga sveta sa saznanjem da se kostim oblači samo na predstavi, a nosila ga je kao da je rasla u njemu, onda se mora priznati da je takav rad bio pravi heroizam.

Kao ledi Magbet, 1894. ili 1895. godine (nisam je gledala, jer mi je tada bilo četiri godine) pričali su da je bila izvrsna. Jer, najzad, to je bio njen žanr, dok je kao Ofelija, Kordelija u *Liru*, i Dezdemona, čega se sećam, bila velika glumica koja je sve uložila da što vernije prikaže te likove, ali se osećalo da ih je igrala po nuždi.

U Diminim, Sudermanovim i Sarduovim ženama i još mnogim ulogama iz salonskog repertoara bila je na vrhuncu. Njena Margarita Gotje iz čina u čin — i pored sreće koju oseća u trećem činu u vili sa Armanom — govori sve češće kroz uzdržavani kašalj, pokreti su joj sve zamoreniji i, čini nam se, tako slabi da su gledaoci, kad se digne zavesa u petom činu, morali zadržati krik pri pogledu na onaj skelet koji je ležao na postelji.

Nezaboravne kreacije kao što su: Margarita Valoa, Dolora, Margarita Gotje, Deniza, Fransina, Fedora, Madam San Žen, Mona Vana, Krimhilda, Ledi Aña, Jokasta, Marija Stuart, Safo, Teodora samo su najznačajnije uloge Vele Nigrinove pored čitave mase uloga koje je igrala u toku 26 godina.

Ali, za sve nas koji smo je gledali najsnažniji utisak učinila je njen poslednja kreacija Sarduove Teodore. Ja je još i danas gledam u plavoj, od teške svile vizantijskoj haljini, sa divnim dekolteom, samouverenim osmehom i krinom u ruci kako se zavodnički spušta na divan i čujem njeno zapovedničko: *Audijencija*. Već je opaka bolest uveliko pustošila njen snažni organizam, ali ona je to krila i, želeteći da što duže ostane na pozornici, silom odigrala devet puta ovu tešku ulogu pod najvećim bolovima i krvoliptanjem, da ode u postelju iz koje je posle šest meseci jedan onakav skelet kakav je želeta da dočara publici kao Margarita Gotje otišao u grob.

Interesantno je jedno upoređenje. Navodim dva detalja, jedan iz života a drugi iz romana *Gospode s kamelijama* u vezi sa njenom smrću: umrla je kao i Margarita uoči same Nove godine, a kako nije imala direktnih naslednika stvari su joj prodate na licitaciji.

Jedno je neosporno. Bez Vele Nigrinove, u trenutku kada se Milka Grgurova, tragičarka i dramska junakinja iz prve glumačke generacije od osnivanja pozorišta, povlači u majke, naša stara trupa ne bi imala mogućnosti za izvođenje velikog dela repertoara, niti bi imala tu potpunost ni tu impozantnost.

zorka todosić 1864-1936

Vela Nigrinova umrla je 1908. g. Kako je smrt iste godine odnела sa naših dasaka još jednu veliku umetnicu, Sofiju-Cocu Đorđević, to se naše pozorište našlo u vrlo teškoj situaciji. Tavorilò se nekako do proleća 1909. god., kada nam je iz Praga došla mlada žena, već poznata glumica, Marija Taborska, koja je primila na sebe repertoar obeju ovih glumica i pružila našem pozorištu niz velikih uloga.

Zorka Todosić rođena Kolarović, dramska i operetska subreta Narodnog pozorišta, rođena je 1862. godine (1864. — prim. S.J.). Roditelji su joj bili čuveni glumci iz osnivačke generacije Narodnog pozorišta Ljubica i Dimitrije Kolarović. Mati je bila kćer sveštenika Popovića koji je srpskom pozorištu dao svoje četiri kćeri i jednog sina. Prva žena Pere Dobrinovića (Jelisaveta — Jeca) komičarka, žena velikog novosadskog glumca Ružića (Draginja) takođe komičarka, Sofija Vujićka, salonska glumica, svi u Novom Sadu, Ljubica Kolarović, dramska glumica u Beogradu i Laza Popović, veoma talentovan i inteligentan glumac i upravnik ugledne putujuće družine, proslavili su ime svoje porodice.

Zorka, nasledivši od oca komičara figuru (mala, punačka) i lik (široko lice, sa izrazito prečastim nosem, što je bio pravi kapital za njen repertoar) a od majke, velike dramske glumice, crne, neobično žive oči, koje su na sceni govorile pre nje i dva reda bisera u ustima, spajala je u sebi elemente i komedije i drame. Bila je jedan od najvećih talenata Narodnog pozorišta. Još kao dete igrala je dečje uloge i strasno zavolela pozorište. Posle osnovne škole, pošto se o ženskoj gimnaziji tada nije moglo ni sanjati, jer je postojala samo viša devojačka škola sa četiri razreda, ona prolazi kroz tada čuveni Cermankin zavod u Beogradu, u kome je naučila odlično nemački, prilično francuski i klavir — koliko se to onda smatralo za dovoljno, to jest, da svira valcere, sve igre i sentimentalne pesme u modi, operete i uopšte lake stvari i da prati sebe pri pevanju. Imala je lep, prijatan, ne veliki glas. Po prirodi inteligentna, Zorka Todosić je za ono vreme predstavljala veoma obrazovanu glumicu. U pozorište je stupila kao devojčica sa 16 godina. Trebalo je dve godine rada da bi raširila krila da poleti, kada je roditelji — svakako u strahu da i ona ne doživi zatvaranje pozorišta, koje se tada izdržavalо poglavito od svojih prihoda, što

su oni preživeli 1873. godine, udaju za imućnog zemunskog trgovca Todosića. A ona je volela glumca Stevana Deskaševa, koji joj je bio partner u komadima s pevanjem.

U Žemunu živi životom imućne trgovачke žene i rađa decu. I pored izobilja i pažnje od strane muža *život prolazi pored nje*, kako je docnije pričala. Željno očekuje da kakvo humano društvo priredi jedanput ili dvaput godišnje koncert, kako bi je pozvalo da otpeva štograd. Sutradan, ostavši sama, uzimala bi prepisane role koje je nekada igrala, govorila ih je plačući, smejući se i ponekad, pričala je kasnije, spontano iznalazeći nijanse do kojih onda u radu nije dolazila. jer, što rekla Bertonova Zaza, koju je docnije igrala, *za uspeh u glumi treba mnogo ljubavi, mnogo rada i mnogo bola*. Sudbina nije dozvolila da Narodno pozorište izgubi ovaj dragoceni talenat ovog oduševljenog radnika koji kroz 31 godinu svoga gotovo svakodnevнog rada i većinom naslovnih i velikih rola, nije otkazao nijednu predstavu, niti ijednom izostao sa probe. Muž joj umire od progresivne paralize, materijalno postradao, a decu je, sem jedne kćeri, ranije pogubila. Ona se vraća pozorištu, koje je dočekuje obrešće, jer kao što je Nigrinova zamenila Grgurovu, tako i Zorka dolazi da primi zastavu iz ruke Marije Cvetičke subrete iz prve generacije.

Ona igra Živanu u *Didi*, Ružu u *Devojačkoj kletvi*, Karolinu u *Graničarima*, igra sve glavne role Sterijinih komada davanih tada. Nezaboravna je kao *Zla žena*, *Pokondirena tikva*, devojka u *Ženidbi i udadbi*.

Od godine 1898. opereta uzima sve više maha i sve glavne role igra i peva Zorka: *Ptičar*, *Maskota*, *Mamzel Nituš*, *Đak prosjak*, *Mikado*, *Gejša*, *Lepa Jelena* i u komadima s pevanjem.

U prvom izvođenju veće opere kod nas 1906. godine, u *Kavaleriji rustikani*, pevala je Lolu. Zatim, sa ukidanjem operete 1907. godine ona prelazi isključivo na salonske subrete.

Majstorski je umela da plasira i odigra pauzu. Vremenom se blazirala i želela da te pauze produži da bi oprobala svoju moć nad publikom; i zaista, njeno oko i izraz lica prikivali su publiku da joj se pokorava.

Mnogo je putovala. Svake godine odlazi u Beč da gleda predstave u Burgteatru, koji je tada bio na vrhuncu svoje slave. Svako leto provodi u Išlu. Otuda je valjda njena Jozefina (*Kod belog konja*) bila tako verno data, sa svom vedrinom ljudi iz Salckamergeruta, sa držanjem i pokretima gazdarice hotela iz tih krajeva, tako ubedljiva, da sam igrajući u tom komadu kao početnica, čak i iza kulisa verovala da se nalazim u hotelu *Kod belog konja* i

još uvek udisala svež alpski vazduh sa pozornice a sve one praktikable i šprajcove oko sebe nisam videla. Kao i Nigrinova, trošila je nemilice na garderobu za pozornicu, a preko njih dveju tada čuvena krojačica Beta lansirala je modu.

I pored snažnog talenta, Zorka je izrađivala svoje uloge sa svom strašcu jednog umetnika. Ponekad je ličila na kockara koji ne može da napusti kartški sto, ili na pijanicu kad veruje da će popiti samo još jednu čašu i poći kući, toliko je, čak i u starim predstavama, istraživala sve nove i nove nijanse. To je bila potreba da preda onaj trezor dara koji je posedovala. Na čitačim probama revnosno je zapisivala šta ostale ličnosti govore o osobi koju ona igra; uzimala delo, upisivala veoma dugačke šlagvorte — često zapisala bi kao šlagvort čitav govor partnerov da bi samo pogledala ili učinila jedan pokret.

Nije znala samo svoje uloge napamet, već čitave činove u kojima je igrala. Katkad bi se na čitačoj probi njena ruka sa olovkom odjednom stvorila, preko stola na mojoj ulozi, da mi podvuče izvesnu rečenicu: *Ovo ti je mesto po kome treba da se upravljaš u svojoj roli*, a to mesto ja, onako glumački zelena, ne bih ni opazila.

Drugom prilikom, na čitačoj probi komada *Moral* od Ludvika Tome, stajala je na stolu dramaturga hrpa francuskog pozorišnog lista *Komedija*. Željna da vidim francuske glumice, divno odevene, ja sam već duže vremena razgledala listove kada se Zorka odjednom stvorila preda mnom i glasno rekla: *Zaista je žalosno da početnica, pa još školovana, razgleda slike dok se čita i tumači komad u kome igra*. O dejstvu te lekcije ne treba da govorim.

Svaka ličnost koju je Zorka Todosić igrala govorila je tempom kojim je trebalo da govorи, kretala se onako kako je to zahtevao karakter role i štimung dotične scene. Za gest je govorila, verovatno pod uticajem Hamletovih saveta glumcima, da treba da bude toliko tačan i opravdan da može da izrazi tekst i ako ovaj ne bi bio izgovoren.

Ali kako tužan kraj! Godine 1913. počeli smo da primećujemo da se Zorka Todosić, ovde-onde, gubi u tekstu, što se ranije nije moglo ni zamisliti; da nikako ne sme da prekine govor, ne dajući čak partneru da išta u dijalogu progovori, a ako bi ko uspeo da je zaustavi, ona nije mogla više da uhvati što joj je na redu da kaže; zaboravljala je što je prošle nedelje, na primer, oblačila u izvesnom komadu koji se sad ponavlja, a nekoliko puta za vreme predstave, skinula se i demaskovala, iako je trebalo da igra još čitav čin ili dva; tekst iz četvrtog čina

persa pavlović 1864-1944

govorila bi u drugom i obratno.

U početku je to bila senzacija, glumci su bili u neverici sećajući se Zorkinog pamćenja i znanja rola, a zatim se oreol oko glave sve više gubio. Ostala je nesrećna glumica, strahovito tremirana, upadljivo raširenih očiju. U tome je nastao Prvi svetski rat, okupacija, gladovanje, hladne sobe. I Zorka zapuštena, gotovo neumivena, ide ulicom u pohabanom delu i pred svakim koga sretne počinje svoj prvi monolog iz *Zle žene: Četraest dana kako sam u ovaj prokletoj kući . . .* Monolog, koji je nekad govorila kao da su joj izletale varnice iz usta, šetajući besno, ali osećajući taj bes svim svojim bićem, tako da je i krinolin postajao živ. I svi mi, koji smo joj se ranije divili i obožavali je kao glumicu, još iz daleka smo bežali, jer kao što kaže direktor škole u Fodorovoj *Maturi: Mladost je nemilosrdna*. Danas prebacujem to sebi vrlo često. Pred sam prvi svetski rat poslednji put se pojavila na sceni kao udovica Sofija u Nušićevom *Običnom čoveku*, a zatim 1915. godine u Skoplju, gde se nalazila kombinovana trupa skopskog, beogradskog i novosadskog pozorišta, igrala je poslednji put u životu. Po svršetku rata penzionisana je 1919. godine. Najpre je bila u Stenjevcu, a zatim predata svojim rođacima. Postepeno je i zaboravila pozorište. Po lekarskom savetu trebalo joj je naći neko zanimanje. I tako ste mogli 1935. godine često predveče videti, u parkiću na Terazijama, jednu malu, debelu staricu uznemirenih a još uvek svetlih očiju u pratnji jedne rođake, kako sedi na klupi i zaneseno raspliće gužvu zamršenog pamuka.

Ova umobilna starica umrla je 1936. godine, a velika umetnica Zorka Todosić još onoga dana kad joj se pomračio um.

Persa Pavlović, kao devojka — Nikolić, rođena je 1864. godine u Novom Sadu i doneta je u Beograd kao dete od tri meseca. Kći jednog čizmara i švalje vojničkog rublja, ona raste na Dorćolu u najvećoj bedi i sirotinji i uspeva da završi samo jedan razred više devojačke škole. Pa ipak, tamo u školi, ukazano joj je na put kojim treba da podne, jer kad god bi bistra i živahnja Persa govorila istoriju, nastavnica bi napominjala: *ti bi bila dobra glumica*. I ona ulazi u ovo pozorište kao petnaestogodišnja devojčica, da bi mu kroz pedeset osam godina neprekidnog rada poslužila kao retko ko.

Počev od statiranja, pevanja u horu, igranja kraćih rola i nestrašnih dečaka, ona dolazi do ozbiljnijih (za ono vreme) uloga, kao što su Andu u *Devojačkoj kletvi*, Despa u *Nemanji*, Fileta u *Maksimu Crnojeviću* i druge, da već kao mlađa žena pređe u karakterne role. Nezaboravna je njena frajla u *Saćurici i šubari*, Pela u *Zloj ženi*, čankoliza Sara u *Pokondirenoj tikvi*. Istovremeno peva solo partije drugog i trećeg reda u operetama, pored Zorke Todosić, Coce Đorđević i svoga muža, tada jedinog tenora Raje Pavlovića.

Izvanredno lepog stasa, bujnog temperamenta, izrazitog lica, veoma ambiciozna, ona iz godine u godinu stvara pozorištu uspehe a sebi sve poznatije ime. Bez ikakvog obrazovanja, primitivna ali glumica jakog instinkta, dala je i niz odličnih kreacija iz francuskog, nemačkog i ruskog repertoara. Vremenom, kada se njen struk — koji su nazivali nekada šampanjskom čašom — pretvorio u akovče, odmenila je slavnu komičarku iz prve generacije Milevu Radulović. U početku, još uvek pod utiscima Radulovićkine igre i prilično zbumjena, ona se grčevito drži linije kojom je išla Radulovićka i tek docnije uspeva da se emancipuje i da nađe sebe.

Kao i Radulovićka, bila je strastan skupljač starinske garderobe. Kupovala je svaku stvarčicu, kao na primer

one tačne što se nose o ramenu, čuvala ih po dvadeset godina, a onda, kada je svako zaboravio na njih, izlazila je na scenu kao stari modni list. Tvrđila je da glumica treba sve da čuva i da nema ništa za odbacivanje ili davanje. Naravno, onda je još svako morao imati svoju ličnu garderobu. I do poslednjeg dana vukla je svoj „pinkl“ — kako je ona to nazivala, i oblačila gotovo isključivo svoju garderobu, iako je pozorište već raspolažalo sličnim izborom.

Naš repertoar je bio njen specijalitet. U njemu je bila na takvoj visini da mislim da još dugo neće biti zaboravljena. Njena Stana u Nušićevom *Svetu*, u sceni kada proba novi šešir, drži glavu, a ima tako istinski glupu grimasu; inače sva mirna, potčinjena mužu, patrijarhalna. Niko ne bi poverovao da je to goropadna narednikovica iz *Revizora* ili ona zver-baba iz *Cárstva mraka*. Baba-Staniju iz Sterijinog *Beograda nekad i sad* nasledila je od Julke, žene Toše Jovanovića. Jovanovića je tu rolu davala dosta potišteno i utučeno, dok je Persa Pavlović unosila izvesnu vedrinu i optimizam, ne shvatajući u suštini naprednjaštvo svoje unuke onoliko tragičnim kako je to pokazivala. Sa velikom majstorijom, potencirajući komične momente (scena sa sladoledom) i operišući svojim izvanredno mobilnim licem ona je ovaj komad, već bačen u arhivu, vratila na scenu. I Saveta u *Protekciji* je bila njen hudožestvena kreacija. Uvek smo svi trčali da ponovo vidimo scenu s pismom i onu u kojoj sedi na minderluku s vezanim krompirima na čelu. Od najmanjih epizoda, kao što je Salče u *Koštani*, tetka Savka u *Gospodji ministarki* i Stana u *Podvali*, stvarala je vidne uloge i stupala u red nosilaca komada.

A mi mlađi, grešili smo i ovoga puta. Često bismo u šali rekli: *A zašto da se ne gojim, šta smeta tetka Persi, dvaput mrdne trbuhom pa se zaori aplauz* — I baš se meni to osvetilo. Pre tri godine dodeljena je meni ta Stana u *Podvali*. Željno sam čekala scenu kad iznosim šoljice na služavniku — koji je Pavlovićka držala na trbuhi tresući se tako da su šoljice cangarale, a lica iskrivljenog od smeha, ali bez glasa, jer su gosti tu. U toj sceni ona je pozdravlјana tako burnim aplauzom, odjekivao je tako grohotan smeh, da su oni na pozornici morali čekati da bi govorili dalje. Ja sam sve učinila kao i ona, upravo sam verovala da je sve tačno ponovljeno, ali savršen mir u publici pokazao je da tresenje trbuha i iskrivljeno lice nisu bili jedini razlog uspeha Perse Pavlović, već to što je ona *u sebi* pucala od smeha i svim srcem želela da se glasno ismeje; a ja, u nervozni da što vernije ponovim pokrete, potpuno sam zanemarila osećanje i sve je izgledalo mrtvo i namešteno.

I ona je odlazila nekoliko puta u Beč da gleda predstave Burgteatra, a jednom je čak išla u Carigrad, tvrdeći da će tamo naći tipove i materijal za svoj repertoar. Njena tetka Marijola u *Dorćolskim poslovima* jedan je autentičan orijentalni tip. Pred sam svetski rat otišla je u Pariz na izvesno vreme, a u povratku je boravila mesec dana u Švajcarskoj.

Posle rata, sve do 1930, njen repertoar je još uvek bogat. U to vreme je kreirala i Olgu Petrovnju u *Zlatvorima*, ženu neobično odanu svome mužu i porodici, nesvesnu da pati od srca od koga najzad umire. Neizmerno je volela pozorište i svoj poziv, želeći da je neprestano u dodiru s publikom. Govorila je da je imala tri naročito srećna dana u životu: onaj kada je angažovana, dan venčanja i dan kada je proslavljala 25. godišnji glumački jubilej, a najcrnji i najnesrećniji bio je onaj kada se morala povući sa scene, ostarela i otežala. Još uvek, mesecima, držala je kod sebe ključ od pozorišne fijke, nadajući se da će je iznenada pozvati da opet igra.

Za nas, onda mlađe, Persa Pavlović i njeni drugovi bili su prava glumačka škola. Kako se u kom kraju naše zemlje govori, kako se korača u opancima a kako u drugoj obući, kako se šlep nosi, povezuje, fes namešta, kako se ulogom od nekoliko reči može stati na istaknuto mesto, naučili smo od Perse Pavlović koja je sebi podigla impozantni spomenik ušavši u ovu voljenu kuću kao devojčica od 15 godina, da bi je napustila kao baba sa 73 godine.

Umrla je 1944. godine, ali retko koja predstava prođe a da je ne pomenemo mi koji smo je znali, te, ako je tačno ono Molnarovo u *Liliomu* da čovek umre tek kad ga zaborave, ona nije umrla, još je među nama.

bogoboj rucović 1869-1912

Rucović je svakako jedan od najinteresantnijih ličnosti Narodnog pozorišta u Beogradu.

Rođen je u Budvi 1869. godine, kao sin protovjereja i predsednika srpsko-pravoslavne konzistorije, svršio je maturu u Kotoru 1890. godine i došao u Beograd, gde je studirao dve godine prava i položio izvesne ispite. Veoma jake inteligencije, odlično je znao nemački i italijanski, bio načitan i poznavao svetsku književnost u velikoj meri.

To je ono što je Rucović sam za sebe učinio. A priroda . . . bila mu je zla mačeha.

Srednjeg rasta, strahovito mršav — kad je imao 29 godina ličio je na starca, — sa ispalim jagodicama, sav izboran, sa ogromnim, mesnatim nosom skoro kao u Sirana, sa ustima od uha do uha, sa grubom bubuljičavom kožom na licu i sasvim promuklim glasom, Rucović je predstavljaо antipod kandidata za glumca.

Pa ipak, on kreće na ovaj put godine 1892. i ulazi u jednu putničku družinu, prelazi u Niško pozorište *Sindelić*, a godine 1897. angažovan je u Narodno pozorište sa vrlo malom platom, i to samo pored žene Katarine, koja je bila odlična komičarka. Za pet godina svoga rada u putničkim družinama, sa svojom inteligencijom i obrazovanjem, prateći stalno strane listove i pozorišnu literaturu, Rucović je bio došao do svog metoda rada koji je odisao svežinom. Svaka njegova, i najmanja uloga odavala je solidnu studiju i originalnu kreaciju, pokazivala je nešto sasvim novo. Pa i pored svega tog, u prvim mesecima svoga bavljenja u Narodnom pozorištu Rucović je na jednoj probi doživeo najveći bol koji mlad glumac može iskusiti: ondašnji upravnik oduzeo mi je ulogu rečima: *Ne, ne, to Vi ne možete igrati s tim glasom, Vi ćete dobiti nešto kraće.*

Stegao je srce i to *kraće* izradio tako da je ipak bio zapažen. Izgleda da su Rucovićevoj nesalomljivoj volji bili i potrebni ovakvi udarci, jer se posle svakog takvog

događaja naglo dizao. Tako je jedva uspeo da dobije Kostićevog Maksima Crnojevića, ubedujući upravu da su tu njegov izgled i glas sasvim plasirani. I zaista je Maksima doneo izvanredno. Svima je jasno bilo da taj mladi glumac poznaje puteve koji vode veličini. On isto tako daje uspelu kreaciju Hljestakova u Gogoljevom *Revizoru* i svi konstatuju da on glumi slično načinu na koji glume strani umetnici koji su dolazili na gostovanje. I sama uprava uviđa da taj mladi glumac dobro poznaje svoj poziv, da je ulogu i komad prostudirao do najsitnijih detalja, a što je najglavnije, da je i te kako svestan svih svojih nedostataka. U toj prvoj eri poenta stvaranja mu je bio Don Cezar od Bazana, gde je pokazao prirodni sarkazam i *sladak mangupluk*. Ali uzalud, on još uvek stoji na istoj, maloj plati i nalazi se u poslednjim redovima.

Godine 1900. ili 1901. u nemačkoj komediji *Rat u miru*, kao poručnik Rajf Rajflingen, naglo je odskočio i ostao nezaboravan. Mi koji smo ga gledali u ovoj ulozi žalićemo dok smo živi što u to doba nije bilo fotografisanja. A kako je tek igrao! Uloga je pružala široko polje za eksponiranje, a Rucović je u njoj dao jednu od najfinijih komičnih figura. Dolazi u uniformi nemačkog oficira — kicoša, sa jakom visokom skoro do ušiju, mundirom tesnim u struku, lakovanim čizmama, monoklom i nakrivljenom kapom. Slovo *r* izgovara kao papagaj, vrlo diskretno afektira. Čini vam se da u publici osećate nežan miris koji dolazi do njegove potpuno uglađene frizure. Takav on dolazi sa pukom na manevre u selo, gde su poljska dobra mnogih bogataša u čije su kuće oficiri smešteni. Svi se zabavljaju i zaljubljuju, počev od pukovnika pa do posilnog. I Rajf se zaljubljuje u najinteresntniju, najenergičniju devojku, rođaku svog domaćina, Ilku Etveš, Mađaricu. On pati, samo na nju misli i jednog dana pešice jureći za Ilkom koja je jahala, previdi rečicu i upadne u nju. Sad je primoran da obuče odelo svog domaćina dok se njegovo ne osuši. Taj sako mu je do kolena, a na čakšire pri hodanju staje. Želeći da u tom odelu potrči kroz salon u svoju sobu, stane kao ukopan: u salonu je već Ilka, i on, nemajući kud, krije se iza jedne ljljavajuće stolice i počinje galantno da se udvara. U jednom trenutku zaboravlja se, padne u vatru i podje po salonom.

Ta scena bila mu je fina zato što je u tom odelu i u košulji, čija mu je jaka dopirala skoro do grudi, zadržao svoje držanje oficira — kicoša. Izdizao je vrat kao da ga steže visoka jaka, s vremenom na vreme podbočio bi se kao da je u utegnutom mundiru, a koračao bi kao da je u čizmama i jahačih čakširama. To je jedna od mnogih

scena u ovom komadu. U toj roli pobedio je čak i svoj nemogući organ. Gledajući tu majstorsku igru i slušajući kako govori Ilki: *Gospodice, vidi se da ste iz zemlje gde paprika cveta*, publika je govorila: *Ah, tu rolu može da igra samo Rucović sa svojim slatkim glasom*.

Na daskama on svakom ulogom osvaja komad po komad mosta i staje u prve redove, publika ga voli, a ona intelligentnija i visoko ceni.

I do godine 1906. on ima čitavu galeriju izvanrednih likova, datih na jedan nov način, sa svežinom koja donosi radost u celo gledalište. Položaj i plata su mu već porasli i iz tog vremena poznate su njegove sjajne kreacije: Jasinto (*Bogat majdan*), Dr Oto Sidler (*Kod belog konja*), Kakole (*Trikoš i Kakole*), Lord Baberli (*Karlova tetka*). Zatim dolazi niz karakternih dramskih likova: Korado (*Gradanska smrt*), Ljubavnik (*Gospodin Alfons*), Robert (*Čast*), Vili (*Sodom*), Gvido (*Lucifer*), Ferdinand (*Spletka i ljubav*) i simpatični vetropir Celestin u *Gezarevom testamentu*.

U to doba, želeći da rešava sve teže i ozbiljnije zadatke, lača se čak i Hamleta. U Hamletu ga nisam gledala, ali su glumci pričali da je i tu dao novu, interesantnu kreaciju. Ni na jednom mestu nije vikao, a u sceni sa duhom, očajan, pada pred njega i grli mu noge, ali tako da se vidi da ih ne obuhvata, dok mu se samo čini da ih je obgrlio. Međutim to su bile fine scene koje nisu našle odjeka u tadašnjoj publici, naviknutoj da u Šekspiru doživi velika uzbuđenja, ali da joj ih glumci akcentuju povиšenim tonom.

Rucović se svakim danom penje za jedan stepen više. Sam je sebe, velikom vrednoćom, čitanjem i neumornim istraživanjem prirodnog i realističkog, stavio u prve redove. I uprava mu je uveliko dala punu satisfakciju. Ali njega nešto guši, nije mu stalo do te osigurane plate, do zagrejane sobe i dobrog zimskog kaputa. On želi da osnuje svoju trupu, da kao rukovodilac smelo pride mnogim novinama i možda obrazuje kadar koji bi se odvajao od svega šablonskog. I godine 1906. Rucović napušta Narodno pozorište i sve do 1909. godine vodi svoju trupu po Srbiji.

Imala sam sreću da godine 1909. provedem raspust u Šapcu, gde se tada nalazila njegova trupa. Taj ansambl, sastavljen manje-više od osrednjih glumaca, sa dva-tri izuzetka, čak i od početnika koje je trebalo učiti od a, nije pružao mogućnosti da Rucović ostvari svoju zamisao. Za to bi, uostalom, trebalo i dosta materijalnih sredstava, a putničke družine, tada, nisu dobijale ništa od države.

Docnije je često pričao da je bivao uzbuđen i zadovoljan dok je radio na režiji jednog komada, a kad

je sve to došlo do ostvarenja uviđao bi, teško razočaran, da to nije ono za čim je žudio, da je ono veliko, nepoznato, još uvek vrlo, vrlo daleko. Te predstave, koje sam gledala u Šapcu, bile su veoma ozbiljno davane, sa mnogo autoriteta, dostojevine velikog umetnika. Tu sam gledala Rucovića da igra čitave scene okrenut ledima publici, da namešta pozornicu kao da četvrti zid ne postoji, videla sam da u scenama Armana Divala — rola koja je isuviše daleko od njega — gde sve bolove izražava bez vikanja i ridanja, sa izrazom teške utučenosti i gotovo šapatom. Ta njegova grupa uživala je takvu reputaciju da je velika zagrebačka glumica Strocijeva toga leta gostovala kod njega.

Ali izlomljen i iznutra od prevelikog rada, od traženja toga nepoznatog do čega nije nikako stizao, od velikih materijalnih briga, Rucović se vraća 1909. godine u Narodno pozorište s nizom novoizrađenih rola, od kojih je najmarkantnija Osvald u Ibzenovim *Avetima*. Tu je on sin padavičara, bolest mu sukcesivno napreduje i na mahove on je u igri vrlo diskretno nagoveštava, ali umiranje mu je bilo zaista remek-del. Uverena sam da je Rucović morao tada mnogo razgovarati o tome s lekarima. Svi mi mladi dolazili smo na svaku predstavu *Aveti* samo da bismo videli tu majstorsknu smrt, koja je ostavljala svet u gledalištu bez daha. Frenetičan aplauz nastajao je tek posle duže pauze.

Poručnik Rajf i Osvald, kakav kontrast! Te dve uloge bile bi dovoljne da obeleže umetnika velikog elasticitet, a još kad se tome dodaju i Doktor Rank, Andrej (*Ljubav bdi*), Markiz od Monklara (*Lutke*), Žorž Bulen (*Buridanov magarac*) i Grombicki (*Bitanga*), dobijamo niz raznovrsnih karaktera i oživljenih likova datih do najviših mogućnosti jednog glumca majstora. Rucović je imao i u našim komadima finih tvorevinu kao što su: Tošica (*Izbiračica*), Sava Savić (*Protekcija*), Mika telegrafista, uloga koja nije imala više od deset rečenica, a igra u prvoj i poslednjoj slici Nušićevog *Puta oko sveta*, ali je veliki umetnik dokazao da se u rolici s nekoliko reči takođe može vladati publikom. Takav je bio i kao Jova u Nušićevom komadu *Iza božijih leđa*.

Mada je po svom povratku u Beograd Rucović činio utisak okrepljenog čoveka, preveliki danonoćni rad u sopstvenoj trupi i brije oko novca iz tog vremena došli su do izraza godine 1911. On je znatno oslabio i postao apatičan. Odlazio je nekoliko puta na osveženje ali uzalud. U proleće 1912. godine, posle jednog zapaljenja za koje nije imao otpora, iako mu je bilo tek 43 godine, završio je svoju kratku ali sjajnu karijeru.

Pisac nekrologa u pozorišnom godišnjaku te 1912.

miodrag beković 1887-1915

godine navodi da od smrti Coce i Nigrinove, pozorište nije imalo težeg udara.

I odista. Rucović ni do danas nije zamenjen.

Preveo je i dosta komada koji su bili stalno na repertoaru: *Tako ti je to u svetu, dete moje, Toska, Mirandolina, Lucifer, Sluga dvaju gospodara* i druge.

Po svemu onome što sam ja, kao mlada glumica, opazila posmatrajući njegov uvek nov način rada na probama, njegovo bežanje u pozadinu, njegovu originalnu toaletu (na primer, u fraku sa šik iskrivljenom mašnom, ili u žaketu pravljenom od otvorenosivog materijala kao komplet odelo, i mnoge druge pojedinosti); gledajući ga kako se buni protiv svega što bi ličilo na ukorenjeno, kako posle mnogih predstava u kojima smo ga gledali s obožavanjem sutradan kaže: *Sinoć sam vrlo rđavo igrao* — konstatacija koju je on jedini tako otvoreno o sebi izričao; imajući sreću da ga gledam kako još od čitajućih proba teži nečem sasvim drugom, novom — verujem da je Rucović ostao živ, krenuo bi opet u susret brigama i mukama, besanim noćima kada je trebalo i prevoditi i raditi na režiji i sopstvenoj ulozi, krenuo bi opet na put, na dalek put, tražeći izraz onog novog, što je on, kao veliki umetnik, osećao da lebdi negde u svetu, a o čemu se onda kod nas nije detaljno pisalo — Hudožestveni teatar.

Umro je sa dvadeset i osam godina, ali je već pet godina ranije smatran za velikog umetnika. Sve najidealnije uslove za glumca, kao i Dobrica Milutinović, ispunjavao je. Lep, divnog stasa, vatrenih očiju, zvučnog glasa, on je na juriš bio osvojio publiku i — verujem — da ga oni koji su ga gledali nisu zaboravili kao ni mi koji smo imali sreću da igramo s njim. Bio je jake prirodne inteligencije, a neobično vredan, što je inače redi slučaj kod tih velikih talenata.

Jedna od prvih velikih uloga u Narodnom pozorištu bila mu je princ u *Starom Hajdelbergu*. U prvom činu miran, zvaničan, pun formalnosti, gotovo je ravnodušan na diplomu koja glasi *summa cum laude*. Doktor Jutner mu je jedini priski prijatelj na tom hladnom, odvratnom dvoru, koji mu je svojom etikecijom ubio detinjstvo, ugušio u njemu sve što je mladalačko i on samo zna za forme i protokole. Rešeno je da ide na studije u Hajdelberg, a doktor Jutner će ga pratiti.

Tamo, u Hajdelbergu, studenti i kelnerica Keti, čedna i ljupka, probude u njemu uspavanu mladost. On sad čuje pevanje ptica, raduje se majskom suncu i u poljima sluša popce i oseća opojne mirise poljskog cveća. Kad uveče mesečina obasja reku Nekar, koja mu je pod prozorom, on je posmatra očaran, jer svega toga bio je lišen tamo na dvoru. U Hajdelbergu je oživeo u njemu dražestan muškarac, veseo, hoće i da popije koju, neobuzdana mladost bije iz njega, on je željan da nadoknadi sve što je u životu izgubio. Svaki detalj u njegovo igri bio je izrađen tako umetnički, tako tačno a s merom, da bi se gledalac obično prenuo pri padu zavese i osvěstio se da je u pozorištu. Kad sam ga pre četrdeset godina gledala u ovoj roli, dva dana nisam mogla ni na šta drugo da mislim, ni o čemu drugom da govorim. A sad kad pišem ove redove, teku mi suze. Žalim za svim onim velikim i nedostiznim što sam videla kod naših proslavljenih

glumaca.

Igrao je Oberona u *Snu letnje noći*. Svojom divnom dikcijom izgovarao je stihove podsećajući na vodopad čiji nas šum zanosi.

Kao Ernest, kratkovidi smetenjak u salonskoj komediji *Ljubav bdi* ostvario je takođe remek-delo. On ulazi u salon sa šeširom u jednoj ruci i knjigama pod pazuhom druge. Kad mu markiza pruži ruku on joj mahinalno pruža šešir. Kako se iskreno zbumio kad je primetio svoju nespretnost, kako se ušeprtljio ne znajući da grešku popravi! U jednoj sceni ovog komada on navodi da je njegov život sličan životu šefa stanice koji ispraća sve vozove u divne cvetne krajeve, dočekuje ih iz bajnih predela i čarobnih gradova koje on nikad nije video niti će ih videti. Najskromnije, bez ijednog pokreta, sa potpuno mirnim licem i okom koje je kroz cviker gledalo rezignirano, govorio je ovaj deo ali je to delovalo izvanredno.

Za pet godina koliko je proveo na radu u Narodnom pozorištu dao je i ljubavnika u *Piru poruge* i još mnogo salonskih kostimskih rola. Ali sa Remonom u francuskom komadu *Gospoda Iks* došao je bio na vrhunac. Gospoda Iks u stvari je Remonova mati, koja je otišla sa ljubavnikom još dok je Remon bio mali. On je nije zapamatio i veruje da mu je mati umrla. U jednom trenutku je pokušala da se vrati mužu, ali je on najgrublje oterao. Ona pada sve niže i niže i posle mnogo godina vraća se u Pariz preživela, podbula od pića, s promuklim, ispušenim glasom, u društvu nekog hohšaplera koji joj je ljubavnik. Oboje polupijani u sobi nekog bednog hotela došli su i na razgovor o mirazu. On joj je u najvećoj ironiji dobacio: *A ti si morala imati milion franaka miraza*. Ona se na to gotovo istreznila i odgovorila: *A dragi moj, milion ne, ali sam imala trista hiljada franaka. To je sad novac moga sina koji je onda ostao kod oca sudije*. Larok, taj tip, lako je doznao koji je sudija pre mnogo godina preživeo takvu dramu, saznao je da je on sada predsednik suda i obraća mu se javljajući da je ona u najvećoj bedi i da traži svoj miraz. I kad je već bio na putu ostvarenja svog plana, on joj je to saopštio. A ona, u želji da za sina ostane mrtva, ubija Laroka. U zatvoru neće da kaže ni ime, ni odakle je, ni povod za ubistvo. Remon je tih dana položio advokatski ispit i određen je da zvanično brani ovu gospodbu Iks. On je spremio govor i pozvao svoje prijatelje i devojku koju voli da ga čuju. Remon oseća neku neshvatljivu simpatiju prema toj propaloj ženi, moli je da govorи, ali ona uporno čuti. Tada, predsedavajući objavljuje da ima reč advokat — branilac optužene, gospodin Remon Florio.

Na ove reči gospođa Iks pušta jedan strašan krik i do kraja suđenja jeca ne dižući glave. Remon ne zna više ni reči od odbrane koje je bio spremio, toliko je bio dirnut bedom ove žene. Sad nastaje improvizovana odbrana, odbrana jaka, ubedljiva, odbrana koju diktuje srce i slutnja. I kad porota donese presudu: optužena nije kriva, svet se razilazi zadovoljan i ona ostaje u sudnici nepomična. Remon dolazi da se s njom raduje njenom oslobođenju. Ona ga drži za ruku i tako gleda da on odjednom uzvikne: *Mama*. Od sreće ona dobija srčani udar i umire.

Beković je ovu rolu igrao virtuzno! Svaka njegova reč bila je ubedljiva, svaki pokret opravdan! Sa Taborskom kao gospodrom Iks — a ona mu je bila i Keti u *Hajdelbergu* — dali su igru koju ste mogli gledati bezbroj puta i uvek biti zadivljeni. Taj veliki umetnik bio je Cocine sreće, otišao je i suviše rano. A šta je sve mogao dati!

Muslim da se ni jedno veliko pozorište tada nije moglo pohvaliti sa dva takva talenta kao što smo ih mi imali u njemu i u Dobrici.

Bila je još i masa epizodnih rola koje je on izdigao na veliku visinu i dao im žig umetnosti. I pevao je kao i Dobrica, divno. U *Riđokosi* pevao je Ferka, a Zorka Todosić — Riđokosa koju on voli, govorila je uvek da je on svojom igrom i pesmom zanosi i daje joj podstreka.

Kada je u prošlom svetskom ratu Srbija došla do katastrofe i nastalo povlačenje kroz Albaniju, pošao je i on, ali još u Prištini umro je od srca. Imao je samo dvadeset i osam godina. Da li je, u tim poslednjim trenucima, u svojoj svesti čuo Keti iz *Hajdelberga* kako mu govorи: — *Lepo mlado doba vrlo je kratko?*

Aleksandar i Zora KOVIC

O velikim dramskim, operskim i baletskim umetnicima koji su vrhunskim kreacijama obeležili vreme i obogatili našu pozorišnu umetnost ostali su uglavnom samo fragmentarni zapisi, varljiva sećanja i izbledele fotografije. Muzej pozorišne umetnosti SR Srbije u želji da sačuva od zaborava ta znamenja našeg pozorišta odlučio je da pokrene biblioteku TEATRON.

ПЛУС

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—